

**T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
KAMU HUKUKU BİLİM DALI**

CEZA MUHAKEMESİNDE TANIKLIK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ESRAA RAAD NAYYEF ALJBARA

DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ İSMAİL DURSUN

**YALOVA
EKİM 2023**

T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
KAMU HUKUKU BİLİM DALI

CEZA MUHALEMESİNDE TANIKLIK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ESRAA RAAD NAYYEF ALJBARA
197211017

DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ İSMAİL DURSUN

YALOVA
EKİM 2023

ETİK BEYAN

Yalova Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım “CEZA MUHAKEMESİNDE TANIKLIK” başlıklı bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksinin tespiti halinde doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi taahhüt ve beyan ederim.

İmza

Esraa Raad Nayyef ALJBARA

ÖNSÖZ

Yüksek lisans eğitimim boyunca benden yardımlarını esirgemeyen, akademik anlamda bana her zaman destek olan ve doğru yolu gösteren danışmanım *Sayın Dr. Öğr. Üyesi İsmail Dursun'a;*

Çalışmalarım sırasında tıkanıp bocaladığımda değerli görüşleriyle bana yol gösteren ve nefes almamı sağlayan *değerli hocalarıma;*

Çalışmanın araştırma ve yazım sürecinde yaşadığım yorgunluk ve kimi zaman vazgeçme aşamasına geldiğimde benzer durumları kendilerinin de yaşadığını belirterek beni motive eden birbirinden *kıymetli arkadaşlarıma;*

Her zaman yanımda oldukları ve benden desteklerini hiçbir zaman esirgemedikleri için *anneme ve babama;*

Bu süreçte her türlü desteğini yanımda hissettiğim *eşime;*

Onlar için ayırmam gereken zamanda bu çalışmayı hazırlamam için fedakârlık eden *çocuklarıma;*

En içten teşekkürlerimi sunarım.

Ekim- 2023

Esraa Raad Nayyef ALJBARA

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN	i
ÖNSÖZ	ii
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	vi
ÖZET.....	vii
ABSTRACT	viii
1. GİRİŞ.....	1
2. TANIK VE TANIKLIĞA İLİŞKİN GENEL HUSUSLAR.....	6
2.1. Tanık ve Tanıklık Kavramı	6
2.1.1. Genel olarak tanıklık.....	6
2.1.2. Doğrudan ve dolaylı tanıklık	9
2.1.3. Tanıklık ve bilirkişilik.....	9
2.2. Tanıklığın Tarihsel Gelişimi	11
2.2.1. Roma hukukunda tanıklık	11
2.2.2. İslâm hukukunda tanıklık.....	11
2.2.3. Osmanlı hukukunda tanıklık	13
2.3. Tanıklık Ehliyeti	13
2.3.1. Fiilî sebeplerin tanıklık ehliyetine etkisi.....	14
2.3.2. Tanıklığın soruşturma ve kovuşturma safhalarına etkisi	15
2.4. Tanığın Hakları ve Yükümlülükleri.....	16
2.4.1. Tanığın hakları	18
2.4.2. Tanığın yükümlülükleri.....	25
3. TANIKLIKTAN ÇEKİNMEYE İLİŞKİN HUSUSLAR.....	31
3.1. Tanığın Çağırılması	31
3.1.1. Çağrılmaya ilişkin genel hükümler	31
3.1.2. Soruşturma veya kovuşturma safhasına tanığın dahil olması	32
3.1.3. Tanığın çağrı yazısıyla davet edilmesi	33
3.1.4. Tanığın alternatif yöntemlerle çağırılması	35
3.1.5. Yargılama devam ederken tanığın hemen dinlenilmesine	36
3.1.6. Cumhurbaşkanı'nın tanıklık yapması	36
3.1.7. Tanığı davet edebilecek merciler	38
3.1.8. Ses ve Görüntü Bilişim Sistemi aracılığıyla tanığın dinlenmesi	39

3.2. Çağrıya Gelmeyen Tanığa İlişkin Hükümler.....	40
3.2.1. Zorla getirme kararının verilmesi	41
3.2.2. Masrafların tanığa ödettirilmesine ilişkin hususlar.....	42
3.2.3. Asker yönünden zoraki getirilme kararlarının uygulanma şekilleri	42
3.3. Tanıklıktan Çekinme Durumları.....	43
3.3.1. Tanıklıktan çekinme sebepleri	44
3.3.2. Kendisi veya yakınlarının aleyhinde tanıklıktan çekinme	50
3.3.3. Çekinme hususunun ehemmiyetini idrak edemeyenlerin durumları	52
3.3.4. Tanıklıktan çekinme hükümlerinin uygulanması.....	54
3.4. Meslek ve Sürekli Uğraşları Sebebiyle Tanıklıktan Çekinme Durumları	55
3.4.1. Hukukçuların tanıklıktan çekinmeleri	56
3.4.2. Sağlıkla ilgili mesleklerini icra edenlerin tanıklıktan çekinmeleri	57
3.4.3. Malî işlerde faaliyet gösterenlerin tanıklıktan çekinmeleri	59
3.4.4. Devlet sırrı mahiyetindeki bilgilere ilişkin tanıklıklar.....	59
3.5. Tanıklıktan Çekinme Sebeplerinin Bildirilmesi ve Usulleri	63
3.6. Tanıklıktan Çekinebilecek Kimsenin Tanıklıktan Çekinmemesi Durumu	63
4. TANIKLIĞA İLİŞKİN DİĞER HUSUSLAR	66
4.1. Tanığın Dinlenmesi	66
4.1.1. Tanığın dinlenilmesi ile ilgili hükümler.....	66
4.1.2. Tanığa yüzleştirme yaptırılma durumları.....	70
4.1.3. Tanığa ait beyanların kaydedilmesi	72
4.2. Tanığa Vazifesinin Ehemmiyetinin Anlatılması	73
4.2.1. Tanığa yapılması gereken açıklamaların anlam ve mahiyeti	73
4.2.2. Görev ehemmiyetinin anlatılmamasının sonuçları	74
4.3. Yeminsiz Dinlenen Tanıklar	74
4.3.1. On beş yaşını doldurmamış tanıklar	75
4.3.2. Yeminin niteliğini ve ehemmiyetini idrak edemeyen tanıklar	76
4.3.3. Konusu soruşturma veya kovuşturma olayla ilişkili tanıklar.....	77
4.3.4. Mağdur bireyin tanık sıfatında dinlenilmesi durumu	78
4.4. Tanığın Yemin Etmesi ile Yeminin Şekli ve Yemin Görevinin İfa Edilmesi..	79
4.4.1. Tanığın yemin etmesi.....	79
4.4.2. Yemin şekli	81
4.4.3. Yemin görevinin ifa edilmesi.....	82

4.5. Tanığın Yeniden Dinlenilmesi	83
4.5.1. Tanığın tekrardan beyanına başvurulması durumu	83
4.5.2. Tekrar dinleme durumunda yeminle alakalı bazı özel hususlar	83
4.5.3. Madde hükmünün uygulanış safhası	84
4.6. Tanığa Öncelikle Sorulması Gereken Konular	85
4.6.1. Sorulacak sorular ve muhteviyatı	85
4.6.2. Tanığın cevaplarının gerçeği yansıtmaması veya yanıt vermeme durumları	86
4.7. Tanığa Söylenmesi Gereken Hususlar ve Sorulması Gerekli Sorular	86
4.7.1. Söylenilecekler ile sorulacak hususların muhtevası	87
4.7.2. Tanığa ait beyanların açıklığa kavuşturulması	89
4.8. Tanıklık Konumundan ve Yemin Etmekten Gerekçesiz Çekinmeler	90
4.8.1. Disiplin hapsinin mahiyeti	91
4.8.2. Oluşan giderlere hükmedilmesi	92
4.8.3. Hüküm uygulanmasına yetkisi olan makamlar	92
4.8.4. Kanun yolu	93
4.9. Tanığa Hükmedilecek Giderler ve Tazminatlar	93
4.9.1. Ödemenin yapılmasına dair hususlar	94
4.9.2. Ödemelerin yapılmasında karar verici yetkisi olan makamlar	95
5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	96
KAYNAKÇA	99
ÖZGEÇMİŞ	107

KISALTMALAR LİSTESİ

AIHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AIHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
CMUK	: Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu
Ed	: Editör
Edit.	: Edition (Baskı)
HMK	: Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu
md.	: madde
MK	: Medeni Kanun
No	: Numara
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TKK	: Tanık Koruma Kanunu
S	: Sayfa
SEGBİS	: Ses ve Görüntü Bilişim Sistemi
UYAP	: Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi
Vb	: ve benzeri
Vd	: ve diğerleri
Yy	: Yüzyıl

CEZA MUHAKEMESİNDE TANIKLIK

ÖZET

Tanık kavramı, mevzuatta ifade edilmekle birlikte, uygulayıcıların tutumu da somut gerçeğin ortaya çıkarılmasında önemli bir görev üstlenmektedir. Tanık kişinin beyanı, ispat araçlarından biri olup maddi gerçekliğin açığa çıkarılmasında etkin rol üstlendiği yadsınamaz. Tanık beyanlarının sözel temelde olması ve adli merciler nezdinde verilmesi esastır. 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu tanıklık hususunun nasıl düzenleneceği, tanıklık yapacak kişiye ne tür hakların tanınacağı, hangi yükümlülükler getirileceği ve tanık ifadesinin ne tür yöntemlerle alınacağı sorularını yanıtlar. Söz konusu kanun, adil ve hızlı bir yargılama yapılabilmesi için, tanığa soruşturma aşamasında savcı tarafından, kovuşturma aşamasında ise mahkeme tarafından çağrıldığında mahkeme huzuruna çıkmak, şahit olacağı olay hakkında doğru söyleyeceğine ve bildiklerini doğru anlatacağına yemin vermek, duruşma boyunca hâkimin izni olmaksızın duruşma salonundan izinsiz ayrılmamak gibi yükümlülükleri yüklemiştir. Belirtilen bu görevlerinin yanı sıra tanık, bazı durumlarda tanıklıktan çekinmek, kaybedilen zaman, yol ve barınma giderleri için tazminat almak, kendisinin ve sevdiklerinin can ve mal güvenliğini talep etmek gibi haklara da sahiptir. Bu çalışmada, tanıklık ceza muhakemesi mevzuatı açısından incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tanık, Tanıklık, Tanık Beyanı, Tanık Koruma

WITNESS IN CRIMINAL PROCEEDING

ABSTRACT

While the concept of witness is expressed in the legislation, the attitude of the practitioners also plays an important role in revealing the concrete truth. The statement of the witness is a type of testimony, which is one of the means of proof, and it is undeniable that it plays an active role in revealing material reality. It is essential that the witness statements be made on an oral basis and submitted to the judicial authorities. The Code of Criminal Procedure, numbered 5271, answers the questions of how the testimony will be regulated, what kind of rights will be granted to the person who will testify, what obligations will be brought, and by what methods the witness statement will be taken. This law imposes obligations on the witness such as being in front of the prosecutor during the investigation phase, being in front of the court during the prosecution phase, swearing that he will tell the truth about the event he will witness and tell what he knows correctly, and not leaving the hall without permission during the hearing, so that a fair and speedy trial can be made. In addition to these duties, the witness also has the right to refrain from testifying in some cases, to receive compensation for lost time, travel and accommodation expenses, and to demand the safety of life and property of himself and his loved ones. In this study, testimony examined in terms of criminal procedure legislation.

Keywords: Witness, Testimony, Witness Statement, Witness Protection

1. GİRİŞ

Maddi anlaşmazlıkların geçmişte yaşandığı durumu dramatize etmenin yegâne yolu, delil olarak adlandırılan araçları kullanmaktır. Bu araçlardan biri de tanıklıktır. Ceza yargılamasında, anlaşmazlık meydana gelmeden önce delillerin hazırlanamayışı nedeniyle, tanıklık en hayati delil türlerinden biridir. Bu delilin kaynağı, belirli bir görevi olmayan bir kişidir ve bu nedenle "tanık" olarak adlandırılır. Tanığın bir dizi sorumluluğu ve hakkı bulunmaktadır. Önemli bir hakkı, ifade verme sürecindeki katılımına karşılık tazminat alabilmesidir. İlk görevi, onu ifade vermeye çağıran yasal makamın huzuruna çıkmaktır. Tanık, tanık olduğu olayla ilgili gerçekçi bir ifade sunmak zorundadır. Bu ifade elbette ki doğru olmalıdır ve yemin altında yapılmalıdır. Kıta Avrupası usul hukukunda, tanıklar kesintisiz bir şekilde olayları anlatırlar. Bundan sonra, duruşma hakimi, savcı ve sanık tarafından sorgulanırlar. Sorulan sorular açık ve anlaşılır olmalıdır. Bir ifadeyi değerlendirirken, yargı makamı, bir kişinin algılarının ve hafızasının, normal kapasitenin altında çalışan duyular, çevresel koşullar, geçen zaman gibi birçok etken tarafından etkilenebileceğini her zaman göz önünde bulundurmalıdır. Ayrıca, anlaşmazlıkla veya taraflarla çıkarları olan bir tanığın gerçek dışı olabileceği her zaman akılda tutulmalıdır.

Bu denli önemli bir konu olan tanıklık müessesesi ile ilgili olarak hazırlanan bu çalışma; “Ceza Muhakemesinde Tanıklık” konusunu çalışmanın sınırları çerçevesinde araştırmayı amaçlanmaktadır.

Ceza mahkemesinde tanıklık, bir davanın doğru ve adil bir şekilde sonuçlanabilmesi için oldukça önemlidir. Tanıklar, mahkemede olaylar hakkında doğru ve tarafsız bilgi sunarak gerçekleri aydınlatmaya yardımcı olurlar. Bu, hukuki bir davada adaletin sağlanmasının temelidir. Tanıklar, dava ile ilgili delilleri sunarlar. Bu deliller, suçluluğu veya suçsuzluğu kanıtlamak için kullanılırlar ve mahkeme kararlarının temelini oluştururlar. Tanıklar, davacı veya davalı tarafın iddialarını destekleyebilir veya çürütebilirler. Bu nedenle, mahkemede tanık ifadesi veren kişiler, davanın sonucunu etkileyebilirler. Tanıklar, mahkemede yemin altında konuşurlar, yani doğruyu söylemeye zorlanırlar. Bu, tanıkların yalan söyleme veya önemli bilgileri saklama riskini azaltır. Mahkemede tanık olarak ifade veren kişiler, davada bağımsız ve tarafsız bir bakış açısına sahip olmalıdırlar. Bu, mahkemede adaletin ve tarafsızlığın sağlanmasına yardımcı olur. Tanıkların mahkemede verdiği ifadeler, mahkeme

kayıtlarına geçer ve gelecekteki davalar için referans oluşturabilir. Ayrıca, mahkeme kararlarına temel teşkil edebilir. Mahkemelerde adil ve doğru bir şekilde tanıklık yapabilme hakkı, halkın güvenini kazanmanın ve hukukun üstünlüğünü korumanın bir parçasıdır. Halk, adaletin işlediğine ve hukuka saygı duyulduğuna inanırken tanıklığın önemi büyük bir rol oynar. Sonuç olarak, ceza mahkemesinde tanıklık, adaletin sağlanması ve hukukun işlemesi için temel bir unsurdur. Tanıkların dürüstlüğü, tarafsızlığı ve doğru bilgi sunma görevleri, hukuki süreçlerin adaletli bir şekilde sonuçlanmasına katkıda bulunur.

Tanık beyanı, ispat vasıtalarından olan beyan delilinin bir çeşididir ve maddi gerçeğin ortaya çıkartılmasında etkili rol oynadığı tartışılmazdır. Tanık beyanının sözlü olması ve yargı mercilerinin huzurunda verilmesi esastır. Ancak bazı zorunlu hallerde tanığın istinabe veya SEGBİS yoluyla dinlenilmesi söz konusu olabilmektedir. Tanık, muhakemenin tarafı olmamakla birlikte beş duyusu vasıtasıyla olayı görgüsü ve bilgisi dahilinde aktaran kişiye denilmektedir. Ancak tanık, bazen beş duyusu ile algıladığı olayları değil de başkalarından duyduğu bilgileri de aktarabilmektedir. Bu durumda doğrudan tanık beyanı ile dolaylı tanık beyanı arasında delil değerinin farklılık arz ettiği ise aşikardır. Tanık ceza muhakemesinin süjesi değil, en önemli ispat vasıtalarındandır. Tanıklık kamusal bir görevdir. Bu sebeple tanıklık görevi kanunumuzda belli yetki ve yükümlülükler ile donatılmıştır. Tanık, tanıklıktan çekinme ve tazminat isteme hakkına sahiptir. Aynı zamanda bazı hallerde tanıklıktan çekinme, hazır bulunma, beyanda bulunma ve yemin etme yükümlülüğü altındadır. Tanıklık müessesesi gerek 5271 sayılı “Ceza Muhakemesi Kanunu’nda” gerekse 5726 sayılı “Tanık Koruma Kanunu’nda” düzenlenmiştir. Tanığın maddi gerçeğin ortaya çıkmasında etkin rol oynaması, tanığı bazı hallerde tehlikeli konuma getirebilmektedir. Tanığın bu tehlikeli duruma karşı kendini güvende hissetmesi ve tanıklıktan kaçınmasının önüne geçilmesi için yargı mercileri tarafından gerekli tedbirler alınmalıdır. Tanık sahip olduğu hakları kullanırken veya tanığın korunması için getirilen tedbirler yerine getirilirken sanığın savunma hakkını ve adil yargılanma ilkesini ihlal etmeden, orantılılık ilkesini koruyarak hareket edilmelidir (Badem, 2021, s. 289).

Ceza Muhakemesinin maksadı maddi gerçeği insan haklarına saygı çerçevesinde araştırarak meydana çıkarmaktır. Belirli bir davada suç oluşturan eylemin işlenip işlenmediğini kanıtlamak için delilleri kullanır. Değişken yaşam şartları ve gelişen teknoloji kullanılarak çokça yeni delil çeşidini meydana çıkarsa da kadim delil türlerinden biri sayılan tanıklık halen ehemmiyetini muhafaza etmektedir. Zira suç kavramı geneli itibariyle toplumsal yaşamda kendini göstermekte ve bu da ispat hususunda insan unsurunun devreye alınması anlamına gelmektedir.

Tanıklık olgusunun sıkça başvurulmuş delillerden birisi olmasına ilaveten, olay hakkında verdiği izlenimler çerçevesinde olaya vakıf durumda olan kişinin, izlenimlerini gerekli makamlara sunarken gerek kasten gerekse beşerî hatalarından dolayı olayı yanlış biçimde yansıtmaması, somut gerçekliğe ulaşmada hedeften sapılması durumuna yol açabilmektedir. Ayrıca tanığın bir yandan tarafların baskısına maruz kalma riski diğer yandan yaptığı tanıklık hareketinin madden ya da manen kayıp verdirme olasılığı bir yandan da tanıklık yapan kişinin birtakım haklara haiz olması göz önüne alındığında tanıklık kavramının detaylıca düzenlenmesi gerçeği ortaya çıkmaktadır. Olay hakkında izlenimleri doğrultusunda tanık olan kişinin olayı ilgili makamlara iletirken hem kasıtlı hem de insani hatalar nedeniyle yanlış yorumlaması en sık kullanılan delillerden biri olmasının yanı sıra maddi gerçeğe ulaşmada sapmaya da yol açabilmektedir.

Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK), tanıklık hususunun nasıl düzenleneceği, tanıklık yapacak kişiye ne tür hakların tanınacağı, hangi yükümlülükler getirileceği ve tanık ifadesinin ne tür yöntemlerle alınacağı sorularını yanıtlar. Bu kanuna ilave olarak, tanık korumayla alakalı hususların da yer aldığı Türk Ceza Kanunu (TCK), bazı suçlar açısından tanık beyanına başvurulurken takip edilecek usulü de belirtmektedir.

Tanık kavramı, mevzuatta ifade edilmekle birlikte, uygulayıcıların tutumu da somut gerçeğin ortaya çıkarılmasında önemli bir görev üstlenmektedir. Tanık kişinin beyanı, ispat araçlarından biri olan şahitlik türüdür ve maddi gerçekliğin açığa çıkarılmasında etkin rol üstlendiği yadsınamaz. Tanık beyanlarının sözel temelde olması ve adli merciler nezdinde verilmesi esastır. Ancak zorunluluk gerektiren bazı durumlarda dava veya Ses ve Görüntü Bilişim Sistemi (SEGBİS) vasıtasıyla tanık dinlenmesi mümkündür.

Tanık, mahkemede yer almamakla birlikte, görgü ve bilgisi çerçevesinde bir olayı beş duyusuyla anlatan kişidir. Ancak bazen bir tanık beş duyu organıyla algıladığı olaylardan çok başkalarından duyduğu bilgileri aktarabilir. Bu durumda doğrudan tanığın ifadesi ile dolaylı tanığın ifadesinin ispat değerinin farklı olduğu açıktır. Tanık, ceza yargılamasının konusu olmayıp, ispatın en önemli yollarından biridir. Tanıklık bir kamu görevidir. Bu nedenle hukukumuzda tanıklık yapma görevine belirli yetkiler ve görevler verilmiştir.

Kanun, adil ve hızlı bir yargılama yapılabilmesi için, tanığa soruşturma aşamasında savcı tarafından, kovuşturma aşamasında ise mahkeme tarafından çağrıldığında mahkeme huzuruna çıkmak, şahit olacağı olay hakkında doğru söyleyeceğine ve bildiklerini doğru anlatacağına yemin vermek, duruşma boyunca hâkimin izni olmaksızın duruşma salonundan izinsiz ayrılmamak gibi yükümlülükler yüklemiştir. Aynı zamanda yukarıda belirtilen görevlerinin yanı sıra tanık; bazı durumlarda tanıklıktan çekinmek, kaybedilen zaman, yol ve barınma giderleri için tazminat almak, kendisinin ve sevdiklerinin can ve mal güvenliğini talep etmek gibi haklara da sahiptir. Tanıklık kurumu gerek 5271 sayılı CMK gerekse 5726 sayılı Tanık Koruma Kanunu (TKK) muhtevasında yer almaktadır.

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu tanığın niteliğini, tanığa hangi görevlerin verildiğini, hangi hakların tanındığını, tanık beyanlarının hangi yollarla elde edileceğini ve tanıklık müessesesini bir yükümlülük gören devletin bununla bağlantılı olarak doğabilecek tehlikelere karşı tanığı nasıl koruyacağı, vb. hususları düzenlemektedir. Ancak tanık koruma kavramı, CMK'ya ek olarak 5726 sayılı TKK'da düzenlenmiş olup, söz konusu kanun kapsamında tanık koruma tedbirlerine ek olarak tanık beyanına yapılacak başvurularda izlenecek usul ve prosedürler yer almaktadır.

Tanığın maddi gerçekliğin ortaya çıkmasında aktif görev üstlenmesi kimi durumlarda tanığı tehlikeli bir duruma sokabilmektedir. Adli makamlar, tanığın tehlikeli durumda kendisini güvende hissetmesi ve tanıklık görevinden kaçmasına izin vermemesi için gerekli tedbirleri almalıdırlar. Tanık haklarının kullanılması veya tanığın korunmasına yönelik tedbirler alınırken sanığın savunma hakkı ve adil yargılanma ilkesi ihlal edilmeden ölçülülük ilkesine uygun hareket edilmelidir.

Çalışmanın ilk bölümü olan, “*Tanık ve Tanıklığa İlişkin Genel Hususlar*” bölümünde; “tanık ve tanıklık kavramı, tanıklığın tarihsel gelişimi, tanıklık ehliyeti, tanığın hakları ve yükümlülükleri” konuları ele alınmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümü olan, “*Tanıklıktan Çekinmeye İlişkin Hususlar*” bölümünde; “tanığın çağırılması, çağrıya gelmeyen tanığa ilişkin hükümler, tanıklıktan çekinme durumları, meslek ve sürekli uğraşları sebebiyle tanıklıktan çekinme durumları, tanıklıktan çekinme sebeplerinin bildirilmesi ve usulleri, tanıklıktan çekinebilecek kimsenin tanıklıktan çekinmemesi durumu” konuları ele alınmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümü olan, “*Tanıklığa İlişkin Diğer Hususlar*” bölümünde “tanığın dinlenmesi, tanığa vazifesinin ehemmiyetinin anlatılması, yeminsiz dinlenen tanıklar, tanığın yemin etmesi ile yeminin şekli ve yemin görevinin ifa edilmesi, tanığın yeniden dinlenilmesi, tanığa öncelikle sorulması gereken konular, tanığa söylenmesi gereken hususlar ve sorulması gerekli sorular, tanıklık konumundan ve yemin etmekten gerekçesiz çekinmeler, tanığa hükmedilecek giderler ve tazminatlar” konuları ele alınmıştır.

Daha sonra ise “*Sonuç ve Değerlendirme*” bölümünde ise ceza muhakemesinde tanıklık konusunda genel bir değerlendirme yapılarak çalışma sonlandırılmıştır.

2. TANIK VE TANIKLIĞA İLİŞKİN GENEL HUSUSLAR

Çalışmanın teorik ve kavramsal çerçevesinin verildiği bu bölümde “tanık ve tanıklık kavramı, tanıklığın tarihsel gelişimi, tanıklık ehliyeti, tanığın hakları ve yükümlülükleri” konuları ele alınmıştır.

2.1. Tanık ve Tanıklık Kavramı

2.1.1. Genel olarak tanıklık

Tanığın beyanı geçmişten bugüne kadar kullanılmakta olan bir delil olup, bu deliller insana dayandığı için güvenilirliğinden hep korkulmuştur. Bu nedenle güvenilirliği konusunda araştırmalar yapılmış ve her hukuk sisteminde tanığın doğruyu söylemesini sağlayacak düzenlemeler yapılmıştır. Tanık, tarafı olmadığı bir cezai uyuşmazlığın konusu olan olayı algılayan ve bu algılar neticesinde elde ettiği bilgileri yetkili merci önünde beyan eden kişidir. Tanıklık, terim olarak bir olayın meydana geldiğini görme veya başka bir şekilde algılama olarak ifade edilse de, tanık olma veya tanıklık yapma, olayla ilgili bilgilerin adli makam önünde beyan edilmesi anlamına gelmektedir. Bilgilerini aktaran bireyin tanık kategorisinde olabilmesi için bu beyanı yetkili makam huzurunda vermesi gerekir. Mevcut düzenlemelerde sadece savcılıkta ve mahkemede tanık olarak ifade vermek mümkündür (Bozan, 2020, ss. 29-30).

Ceza muhakemesi hukuku kapsamında maddi gerçeğe her türlü hukuki delille ulaşılabilir. Bu çerçevede, delil serbestliği prensibi geçerli olmaktadır. Ceza yargılamasında her şey delildir, dolayısıyla maddi gerçeğe ilişkin ortaya çıkan her gerçek her türlü delille ispat edilebilir, hakim vicdani kanaatine göre delilleri serbestçe değerlendirebilir. Ancak delil özgürlüğü prensibinin CMK’dan kaynaklı birtakım sınırlamaları bulunmaktadır. CMK’da 217/1 madde mucibince hâkimler, duruşma mahalline getirilen ve huzurda görüşülen deliller çerçevesinde karar verebilir. CMK madde 217/2 mucibince suç unsurunun yalnızca kanuna uygun olarak elde edilen delillerle ispatlanabileceği öngörülmüştür. Delil serbestisi sınırları, öncelikle hukuka uygunluk teşkil etmesi, ardından delillerin duruşmaya sunulması ve hâkim nezdinde tartışılmasıdır. Hâkim ise delilleri serbest bir şekilde değerlendirecek olup; ancak delillerin hangilerini kabul edildiğinin veya delillerin hangilerini reddedildiğinin gerekçeleriyle beraber belirtmesi zorunludur (Kaplan, 2011, ss. 3-4).

Kanıt, uyuşmazlık hakkında karar verecek yetkili makam önünde geçmiş bir olayı yeniden canlandırma aracıdır. Tanık beyanı en eski delillerden biridir ve tarih boyunca uyuşmazlıkların çözümünde kullanılmıştır. Günümüzde yaşanan teknolojik gelişmeler sayesinde delil elde etmek çok daha kolay hale gelse de tanık delili, ispat bakımından önemini hâlen devam ettirmektedir. Kısaca önemi nedeniyle şahitlik zarurettir, tanığın en önemli görevi de doğru beyanda bulunmasıdır (Tuncer, 2019, s. 1).

Tanık, kelime olarak "şahit (şahitlik), yargılamada bir olay ile ilgili tecrübe ve bilgisine başvurulmuş kimse; bir olayın meydana geldiğini görme, olay ve işlem sırasında hazır bulunma" anlamındadır (Kurt, 2014, s. 15). Tanık maddi gerçeğe ilişkin bildiklerini gerçeğe uygun olarak anlatmakla yükümlüdür ve bu görev hukuki bir görevdir.

Doktrinde tanık ve tanıklığın birçok tanımı vardır. Bir tanımda tanık; "beş duyusuyla elde ettiği bilgileri muhakeme aşamalarında söyleyen ve hükmün tarafı olmayan kişi" şeklinde tarif edilmektedir (Çolak ve Taşkın, 2007, s. 210). Bir başka tanımda tanık, "iddianın konusu olan duyu organlarından en az biri vasıtasıyla bilgi edindiği, uyuşmazlığın tarafı olmayan ancak resmi makamlarca adli bir faaliyette bulunduğu varsayılan üçüncü kişi" olarak tanımlanmaktadır (Feyzioğlu, 1996, s. 28, 1998, ss. 96-97). "Vaka ile ilgili gördükleri ve duydukları hususları yetki verilmiş makam nezdinde kanuni kaideler mucibince açıklama yaparak kamu hizmeti yapmakla yükümlü kişi" tanıma ait bir başka tanımdır (Ünver ve Hakeri, 2023, s. 248). Başka bir tanımlamada da "Ceza muhakemesi kapsamında yürütülmekte olan uyuşmazlık konusunun objesi durumunda olan eylemi direkt beş duyusuyla algılamış bireyin hafızasında kalan durumların kovuşturma aşamasında mahkemede anlatılması" tanıklık diye zikredilmektedir (Kunter, Yenisey ve Nuhoğlu, 2010, s. 13). Tanığa ilişkin bir tanım da "olay hakkında gördüklerini ve duyduklarını hukuk kurallarına uygun olarak açıklayarak kamu hizmetini yapmakla yükümlü olan kişi" şeklindedir. Başka bir tanımda ise "ceza yargılamasında uyuşmazlığın konusu olan eylemi, yargılama sırasında mahkemede algılayan kişinin hafızasında kalan hususların kovuşturma aşamasında anlatılması" şeklinde ifade edilmektedir (Yılmaz, 2017, s. 3).

Ceza muhakemesi kapsamında tanık, kendisi hakkında yürütülmeyen bir ceza yargılamasında, uyuşmazlığa konu olayla alakalı beş duyu organı vasıtasıyla edindiği bilgileri, tanık dinlemeye yetkili makamlar huzurunda anlatan üçüncü kişidir. Tanığın, ceza muhakemesine konu olan olayla ilgili hafızasında kalan hususları, tanığı

dinleyecek yetkili makam huzurunda anlatmasına tanıklık denir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) uygulamasında tanık (*Al-Khawaja and Tahery v. the United Kingdom, ECHR, Applications nos. 26766/05 and 22228/06, § 118; Mechelen and Others v. the Netherlands, § 51.), ülkelerin iç hukukları ne olursa olsun "sanığa yüklenilen eylem konusunda bilgi aktaran birey"dir. Tanık beyanı, tanığın tanık dinlemeye yetkili makam huzurunda verdiği sözlü ifadelerdir. Delil, tanığın beyanı iken; tanık delilin kaynağıdır (Taner, 1955, s. 15; Altundiş, 2022, s. 7).

Bu kapsamda tanık yetkili merciler huzurunda ifade verdiğinde yargılamaya konu olan olaya ilişkin delil elde edilmiş olur. Tanıklık, kamu hukukundan kaynaklanan zorunlu bir toplumsal görevdir. Bu yükümlülük yasal düzenlemelerle yaptırım altına alınmıştır. Ancak gerek Anayasamız gerekse Ceza Muhakemesi Kanunumuz, temel hak ve hürriyetleri, aile düzenini ve toplumsal yapıyı korumak amacıyla; Devlet sırrı ve meslek sırrı teşkil eden konularda tanıklıktan kaçınma, diğer bir deyişle ifade vermeme hakkının varlığını kabul etmiş ve bu yükümlülüğün istisnaları olduğunu kabul etmiştir. Ceza Muhakemesi Kanunu, tanığın çağırılması, dinlenmesi, cayma hakkı, yemin, yeminden ve tanıklıktan haksız yere dönmenin yaptırımları, tazminat hakkı ve bunun korunmasını düzenler (Kurt, 2014, s. 2).

Tanıklık yapabilmek için ehliyet şartı aranmaz. Hikayesini anlatma yeteneğine sahip olan herkes tanık olarak hareket edebilmektedir. Ancak şahitlik yapacak kişinin kendisine yöneltilen soruları algılama kabiliyeti olmasa dahi, gerekirse şahitliğine başvurulmalıdır. Çünkü mahkeme tanık beyanı ile bağlı değildir. Dolayısıyla dinlediği tanığın özel durumunu dikkate alarak bir değerlendirme yapabilir. (Çetin, 2022, s. 23).

Tanık olaydan etkilenmediğinden tarafsız konumdadır ve sanığın cezalandırılmasına ilişkin iradesi yoktur. Yani kural olarak taraf sıfatına sahip olanlar tanık olarak dinlenmemelidir. Olaydan doğrudan etkilenen mağdur, şikâyetçi olmadığında sanığı cezalandırma iradesine sahip değildir. Ancak olaydan doğrudan veya dolaylı olarak etkilenen müşteki, bu sıfatından dolayı sanığı cezalandırma yönünde iradesini göstermeye haiz olup, uyuşmazlığın bir tarafı konumundadır. Netice itibarıyla şikâyetçi olmayan mağdur ile uyuşmazlığın bir tarafı konumunda olan şikâyetçinin ifadeleri objektif temelde aynı statüde sayılmaz (Kır, 2021, s. 1107; Badem, 2021, s. 294).

2.1.2. Doğrudan ve dolaylı tanıklık

Doğrudan tanıklık, bir suç uyuşmazlığına konu olan olaylar hakkında beş duyu organı aracılığıyla doğrudan bilgi sahibi olan bir bireyin tanıklığıdır. Dolaylı tanıklık ise (ikinci derece tanıklık, tanığa tanıklık etme), uyuşmazlığa konu olan olaylar hakkında mağdurdan, suçtan zarar görmüş bireyden ya da direkt tanıklardan elde ettiği bilgilerden yola çıkarak bilgi sahibi olan tanığın tanıklık etmesidir. Mevzuatta hükmün esas alınması anlamında doğrudan ve dolaylı tanık beyanları arasında üstünlük farkı bulunmamakla beraber, doğrudan tanığın beyanları, olayın yeniden yaşanması açısından dolaylı tanığın beyanlarına göre daha kuvvetlidir. Ayrıca doğrudan tanığın beyanları ile dolaylı tanığın beyanları tutarsızsa veya dolaylı tanığın beyanı ve diğer delillerle çelişiyorsa, doğrudan tanığın beyanı ile diğer delillerin öncelikli olduğu kabul edilir (Bozdağ ve Sariusta, 2017, s. 591).

2.1.3. Tanıklık ve bilirkişilik

Tanık, yalnızca beş duyu organıyla elde ettiği izlenimleri sunan bireydir. Tanık tarafından olayla ilgili duyu organlarıyla edinmiş olduğu izlenimlerden sunduğu öznel kanaatler, tanık beyanı kategorisinde değerlendirilemez, tanık beyanından sağlanmak istenilen hususlar duyular aracılığıyla elde edilen bilgilerdir; tanık ifadesinin tarafsızlık ilkesi budur. Bu bağlamda tanık-bilirkişi kurumu ön plana çıkmaktadır (Yurtcan, 2019, s. 522; Yıldız, 2006, ss. 273-274).

Böylelikle tanık, uzmanlığı sayesinde beş duyusuyla öğrendiği izlenimlere, bu uzmanlıktan yararlanarak harmanladığı verilere ve yetkili makama iletilecek bilgilere sahiptir. Bazı bireylerin tanıklık yaptıkları sırada şahsi uzmanlıklarının sonucu edindikleri bilgileri aktarmaları halinde bu bireylere tanık bilirkişi denmektedir (Özbek, Doğan ve Bacaksız, 2023, s. 394).

Ceza muhakemesine konu olayın çözümü açısından önem arz eden ve açıklığa kavuşturulması veya belirlenmesi uzmanlık, teknik ve özel bilgi gerektiren konularda hâkim, mahkeme veya Cumhuriyet savcısınca görüşüne başvurulanan bireye bilirkişi denilir. Bilirkişinin karakteristiği, belli bir konuda uzmanlık bilgisine haiz olması ve hâkim, mahkeme veya Cumhuriyet savcısı tarafından atanmasıdır. Her iki şartı taşımayan bir kişiye bilirkişi demek doğru değildir. Mesela, otopsi yapan veya vücutta alkol veya uyuşturucu olup olmadığını araştıran bilirkişi delil değerlendirme aracıdır.

Mesela yaralama fiilinin mağdurun duyu organlarından birinin kaybına yol açtığı sonucuna ilişkin bilirkişi raporu, delillerin değerlendirilmesi için bir araçtır (Sevük, 2006, ss. 49-51).

Bilirkişi ve tanık arasında, olayı muhataplara aktarma ve onlar hakkında karar verme gibi benzerlikler olduğu gerçektir. Yine hem mülga CMUK'ta hem de mevcut CMK'da, tanıklıkla ilgili hükümler, ifade verenlerle çelişmediği sürece bilirkişiler hakkında da geçerlidir. Fakat bilirkişi ve tanık birçok noktada farklılık göstermektedir. Her ikisi de olayları düşünce öznelerine iletme ve bunlarla ilgili açıklamalar ve değerlendirmeler yapmakla birlikte, tanık geçmiş bir olaya ilişkin duyu organları aracılığıyla aldığı bilgileri ifade eder. Öte yandan, tanıklar görevlendirilmemelerine karşın bilirkişiler incelemesini, bulgularını ve analizleri, uzmanı olduğu özel teknik bilgisiyle yapacağından, yargı kuvvetlerinin genel bilgisi ve yaşam tecrübesinin bunları çözmeye yetmediği durumlarda yetkili makam tarafından atanmaktadır (Yıldız, 2006, ss. 284-287).

Tanığın yerine başka birinin geçmesi mümkün olmamakla birlikte bilirkişi yerine daima bir başka bilirkişi atanabilmekte ve bilirkişinin tanıktan farklı olarak reddi de mümkün olmaktadır. Tanıkların sorgulanması için olaya tanık olarak hazır bulunmaları yeterli olurken, bilirkişi atanması için belirli bir uzmanlık bilgisi, özel veya teknik bilgi gerekmektedir. Bilirkişinin hukuki niteliği hâkim yardımcılığı olarak da belirtilmektedir. Soruşturma aşamasında savcının bilirkişi atama yetkisi de bulunduğundan (Özbek vd., 2022, s. 244), CMK nezdinde hâkimin ve savcının yardımcısı olarak bu görüşün dikkate alınması yerinde olacaktır. Kural olarak bilirkişiye hukuki konularda danışılabilmesi, tespit ve vardığı sonuçlarda hukuki hükümlerde bulunabilmesi, onu hâkim ve savcıdan ayırır. Ancak bilirkişi, hâkim ve savcıların olayları veya olguları anlamalarına ve genel ve hukuki bilgileriyle çözemedikleri sorunlarda özel veya uzmanlık bilgileriyle sonuca varmalarına yardımcı olur. Dolayısıyla bilirkişi, görevine bir görevlendirme ile başlayıp bu görevi yetkili makamın gözetiminde ve kendisini atayan makama bağlı olarak yürüttüğünden, bu alanlardaki görevi de yardımcılıktır (Yurtcan, 2019, ss. 320-321; Öntan, 2014, ss. 9-10).

2.2. Tanıklığın Tarihsel Gelişimi

Yargı sistemi, insanlık tarihi boyunca farklı aşamalardan geçmiştir. Adalet, ülkeyi yönetmek için devletin veya yönetimin başının veya ulusun koyduğu kurallar dahilinde işlemektedir. Tarihsel gelişim sürecinde devletler, çeşitli şekil ve biçimlerde adaletin dağıtımını üstlenmişler ve sürekli gelişimsel boyutta çeşitli aşamalardan geçmişlerdir. Bu çerçevede değerlendirildiğinde bir delil türü olarak tanıklığın kökeni çok eski zamanlara kadar gitmektedir, hukukun tarihsel sürecine bakıldığında tanıklığa yönelik düzenlemelerin mevcudiyeti dikkat çekmektedir.

2.2.1. Roma hukukunda tanıklık

Roma hukukuna bakıldığında tanıklık ile alakalı düzenlemeler bulunmaktadır. Yalan tanıklık Roma hukukunda suç sayılmıştır. Yetkililer önünde yalan tanıklık, Lex Cornelia de Falsis kapsamında cezalandırılmıştır. Sonraki süreçte yalan yere tanıklık suçları, dolandırıcılık gibi suçlar ile ilişkisi sayesinde gelişme göstermiştir. Ortak Hukuk kapsamında ise yalan yere yemini, krala hakaret, Tanrı hakkında kötü söz veya sövme olarak değerlendiren Roma ve Kilise Hukuku anlayışı egemendi. Ancak uygulamada yalan yere yemin suçu daha çok dolandırıcılıkla ilişkilendirilmekteydi (Aslan, 2012, s. 39).

Bazı durumlarda tanığın beyanları yargıç açısından bağlayıcı olmuş, legis actio devrinde yargıç yalnızca tanık tarafından ifade edilenlerin doğru ya da yanlış cihette olması noktasında karar vermiştir. Roma döneminde hâkim, delilleri ve tanığın bu bağlamda söylediklerini özgürce değerlendirebilmekteydi. Bu son dönemde ispat yetkisi sadece tanık beyanına verilmemiştir. Aynı zamanda tanık yemini etme kuralı da bu dönemde benimsenmiştir. Belirli akrabalık bağlarının varlığında kişiler tanıklık yapmaya zorlanamamaktaydı. Tanığın doğruyu söyleme yükümlülüğü vardı ve ihlali veyahut da yalan yere yemin ettiği durumlarda ceza verilmekteydi (Soyaslan, 2020, ss. 125-127; Yılmaz, 2017, ss. 6-7).

2.2.2. İslâm hukukunda tanıklık

İslam Hukuku, hukuki bir işlem veya olaya tanık olması istenen kişilerin bu durumdan kaçınmalarını yasakladığı gibi, kişinin yakınları hakkında tanıklıktan kaçınmasına da izin vermemekte ve bunu uygun bulmamaktaydı. Yalan tanıklık, İslam'a göre büyük bir günah olarak kabul edilirdi ve yasaktı (Aslan, 2012, s. 40).

İspat vasıtaları, suçun kimler tarafından, hangi zamanda ve ne şekilde işlendiğinin meydana çıkması amacıyla kullanılan vasıtalarlardır. Hz. Peygamber döneminden beri bu maddi gerçekliği meydana çıkaracak "delil" manasına gelen "beyyine" tabiriyle de zikredilmektedir. Beyyinelik, “şahitlik, açıkça söyleme, yemin, yeminden kaçınma, bilirkişi, kadının kişisel bilgi ve görüşü, lian, keşif, kasâme, yazılı belge ve karineler”dir (Çetin, 2022, s. 26).

İslam hukukunda tanıklığa ilişkin bazı kurallar vardı. Tanık olmak için, bir kişinin zeki olması gerekiyordu. Çocukların, delilerin, bunakların ve kölelerin tanıklıkları kabul edilmezdi. Zira başkaları üzerinde bağlayıcı sonuçlar doğuracak beyanlara itibar edilebilmesi için kişinin velayet hakkına sahip olması gerekiyordu. Ancak mümeyyiz çocuk buluş çağına geldiğinde şahitlik yapabilmekteydi. Aynı şekilde köle iken bir olaya tanık olan kimse de hür olduktan sonra o olay hakkında şahitlik yapabilmekteydi. Görme engellinin şahitliği sahih kabul edilmezdi. Kişi sonradan körlük sıfatından kurtulursa, tanık olduğu olaya gözleri görmezken tanık olursa, yalancı tanık olabilir. Kör bir insan ancak sesleri iyi algılayabilir. Ancak sesler birbirine karışabildiği için her zaman doğru teşhis konulamaz. Bu nedenle körlerin şahitliği kabul edilmezdi. Birbirlerine düşmanlık içinde olanların şahitlikleri kabul edilmezdi. Yine, ahlaki açıdan bozuk kişilerin ve davada kişisel çıkarı olan kişilerin ifadeleri reddedilebilirdi. Bir kimseye zina iftirası atıp bu sebeple ceza (hadd-i kazf) alan kimsenin şهادetleri kabul olmazdı. Kişi bu suçtan tövbe etse bile şahitliği geçerli olmamaktaydı (Çetin, 2022, s. 27).

Diğer hadd suçlarının işlenmesi nedeniyle cezalandırılma durumunda ise tövbe edenler şahitlik yapabilirdi. Ayrıca bir Müslüman aleyhine gayrimüslim bir kişi tanıklık yapamazken İslam kurallarına aykırı (eşcinseller, alkol tüketenler, faizle alakalı işler yapanlar, dansçılar, şarkıcılar, kumar oynayanlar, kolaylıkla yalan söyleyebilenler) kişilerin de tanıklığına başvurulmazdı. Başka hadd suçlarından ceza alması halinde tövbe eden kişi şahitlik yapardı. Ayrıca gayrimüslim bir Müslüman aleyhine şahitlik yapamaz, İslam'ın hükümlerine uymayanların tanıklığına başvurulamazdı (Çetin, 2022, s. 28).

İslam hukuku muhtevasında, bireyin tanıklıkta bulunabilmesi için belirli vasıflara sahip olması aranırdı. Bu açıdan şahitliği istenen bireyin vukuatı şahsen görmesi şartı aranmakla birlikte; akıllı ve olgun olmak, hür olmak, kör olmamak, konuşabilmek,

tarafllara dūřman olmamak gibi şartlar bulunmalıydı. Ayrıca zina etmiş olanlar ve önceleri yalancı şahitlik edenler tekrar tanıklıkta bulunamazlardı (Nuhođlu ve Yenisey, 2023; s. 410; Yılmaz, 2017, s. 7).

2.2.3. Osmanlı hukukunda tanıklık

Osmanlı Hukukuna göre yalancı şahitlik yapanlar hapis cezasına çarptırılırdı (Avcı, 2010, s. 322). Mecelle'ye göre, tanığın adil olması esastır ve adil kişi, "hasenat seyyiatına galip gelen" olarak tanımlanmıştır. Bu nedenle, mesela yalanlarıyla tanınan kimselerin şahitliği geçerli olmazdı. Yine dilsizlerin ve körlerin şahitlikleri de geçerli değildi (Aslan, 2012, ss. 39-40).

Osmanlı devrinde tanıklık mevzusunda İşlam hukukuyla benzeyen koşulların uygun görüldüğü anlaşılmaktadır. Bazı durumlarda, belirli kişilerin ifade verme yetkisine ilişkin düzenlemeler olmakla birlikte, tanıkların beyanlarının doğruluğuna yönelik güvenlik soruşturması yapılması da mümkündür. Osmanlı devrinde bir gayrimüslimin bir Müslüman aleyhinde tanıklığı olamazdı. Hâkimin tanığı yemin etmeye zorlaması bir kaide olmasa da tanıklığı kabul adına yemini şart koşabilirdi (Soyaslan, 2020, ss. 129-131; Yılmaz, 2017, s. 7).

2.3. Tanıklık Ehliyeti

Tanıklık yapmak için ehliyet şartı aranmaz. Amacını anlatabilme yetisine sahip olan herkes tanık olarak hareket edebilecektir. Ancak tanıklık yapacak kişinin kendisine yöneltilen soruları algılayabilme yeteneği olmasa bile gerektiği takdirde tanıklığına başvurulmalıdır. Çünkü mahkeme tanık beyanı ile bağlı değildir. Dolayısıyla dinlediği tanığın özel durumunu dikkate alarak bir değerlendirme yapabilecektir (etin, 2022, s. 23).

Yargılama konusu olayı algılayabilme ve bu olayla ilgili sahip olduğu bilgileri ifade edebilme yetisine haiz olan her birey tanıklık yapabilir. Bu itibarla tanıklık yapacak kişinin fiil ehliyetine sahip olması gerekmemektedir. Tanığın ocuk, engelli veya akıl hastası olması fark etmez. Çocuklar da tanık olarak dinlenebilmektedir (Köse, 2019, s. 180). Bireyin milliyeti de tanıklık açısından önemli bir husus değildir. Yabancı uyruklu kişilerin Türkiye'de tanıklık yapmaları mümkündür. Tanığın daha önce yalan yere yemin etmekten hüküm giymiş olması, tanıklık yapmasına engel değildir. Tanıklık yapabilecek kişiler açısından herhangi bir kısıtlama olmaması, ispat edilmesi

gereken olay hakkında bilgi sahibi olunması için tanığın vazgeçilmez olmasından kaynaklanır. Kanıtlanacak olay hakkında tanığın bilgisi geriye dönüktür. Bu sebeple tekrar ettirilmesinin ya da sil baştan oluşturulmasının mümkünatı bulunmamaktadır. Kamu görevlisi olma durumu kişinin tanık olarak ifade vermesine engel teşkil etmez. Ancak kamu görevlisi olanların tanıklığına ilişkin bazı özel düzenlemeler mevcuttur. 1412 sayılı CMUK, memurların görev icabı bildikleri sırlar hakkında tanık olarak ifade vermelerinin sırrın ait olduğu makamın iznine tabi olduğu hususunu düzenlemiştir (CMUK madde. 49). Kamu görevlilerinin sırra ilişkin tanıklığı CMK ile izne bağlı olmaktan çıkmıştır. Bunun yerine; devlet sırrı terimi tanımlanarak, devlet sırrı mahiyetindeki konularla alakalı tanıklığın ayrı bir yöntemle yapılacağı hükme bağlanmıştır (Tuncer, 2019, ss. 10-11).

Tanıklık ehliyeti, bir bireyin soruşturma ya da kovuşturma makamları önünde tanıklık yapabilmesi demektir. Herkes tanıklık yapabilir. CMK kapsamında yer alan düzenlemeler göz önüne alındığında bireylerin tanıklık yapabilmelerinde herhangi bir ön şart bulunmamaktadır (Yurtcan, 2015, s. 221).

2.3.1. Fiilî sebeplerin tanıklık ehliyetine etkisi

Tanık, davayla alakası olmayan üçüncü bir kişi olmakla birlikte teknik olarak uyumsuzluğa konu olan olayda taraf değildir. Tanık, iddia ya da savunma makamında yer alamaz (Taner, 1955, s. 18; Altundiş, 2022, s. 8).

Tanık olmak için hukuki ehliyete sahip olmak veya on sekiz yaşında olmak şartı aranmaz. Örneğin on dört yaşında bir birey beş duyusu ile vakaya tanık olmuşsa yetkili makamca tanık olarak dinlenebilmektedir. Bu husus, yaş sınırlaması olmadığı manasına gelmez. Şahıs on sekiz yaşının altında ise ayırt edebilme yetisi aranmalıdır. Bu hususu değerlendirmeye alırken TCK kapsamında isnat için yaş sınırının kriter olarak göz önüne alınabileceğini ifade edebiliriz. Bu açıdan değerlendirildiğinde on iki yaşını tamamlamamış olanların ayırt etme yetisinden söz edemeyiz. Tanığın göreve başlamadan önce yemin etme yükümlülüğü bulunduğu göz önünde bulundurularak, tanıklarla ilgili olarak, CMK md 50/1-a kapsamında zikredilen on beş yaşından küçüklerin yemin etmeden dinleneceklerine dair düzenleme bulunmaktadır (Bozkurt, 2019, s. 11).

Modern hukuk, tanığın ifadesi ile yargıcı bağlamadığından, tanıklık açısından ehliyetlilik koşulu aranmamaktadır. Bu tür durumlar tanık beyanının değerini düşürmemekte, ancak beyanın sıhhati açısından değerlendirilebilmektedir. Bu tür durumların varlığında CMK'da tanıklığın dinlenmesi için bazı özel düzenlemeler yapılmıştır. CMK'da yer alan 45/2 maddeye göre yaşı küçük, akıl hastalığı veya akli zayıflık sebebiyle tanıklık yapmadan kaçınmanın önemini kavrayamayanlar, yasal temsilcilerinin rızası ile tanık olarak dinlenebilecektir. CMK madde 50/1-a uyarınca, duruşma tarihinde on beş yaşını doldurmamış bireyler ile 50/1- b maddeye göre ayırt edemedikleri için yeminin mahiyetini ve önemini idrak edemeyenler, yemin etmeksizin dinlenebileceklerdir (Özbek vd., 2022, s. 636). Bu istisnalar göz önünde bulundurularak CMK'da 45. maddede yer alan hüküm tanıklık yapmadan kaçınma ihtimalini dikkate alan bir düzenleme getirmiş olup, CMK'da 50. maddeyse beyandan önce veya sonra yemin edilebilmesinde takip edilecek yöntemi düzenlemiştir. Söz konusu istisnaların mevcudiyeti bile ana hatlarıyla tanıklık doktrininde yer alan tanımlamalar açısından vakaya vakıf olan bireyin tanıklık yapma yetisine zarar vermektedir.

2.3.2. Tanıklığın soruşturma ve kovuşturma safhalarına etkisi

Kamu görevlisi olmak kişinin tanık olarak ifade vermesine engel teşkil etmemektedir. Fakat kamu görevlilerinin tanıklığına ilişkin bazı özel hükümler bulunmaktadır. 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu (CMUK), memurların görevleri gereği bildikleri sırlarla ilgili tanık olarak ifade vermelerinin sırrın ait olduğu makamın iznine bağlı olduğunu düzenlemiştir (CMUK madde. 49). Kamu görevlilerinin sırra ilişkin tanıklığı CMK mevzuatı ile izne tabi olmaktan çıkarılmıştır. Bilakis, devlet sırrı olgusu tanımlanarak bu konuda hususlarla alakalı tanıklığın ayrı bir metotla yürütüleceği hükme bağlanmıştır (Tuncer, 2019, s. 11).

CMK kapsamında tanıklığın mevcudiyeti sebebiyle yasaklamaya neden olabilecek birtakım düzenlemeler bulunmaktadır. CMK'nın 22/1-h maddesine göre hâkim ile hakimin reddini gerektiren sebepler CMK 32/1 maddesine göre zabıt katibine ve CMK 69/1 maddesine göre bilirkişiye uygulanacağı için bu kişiler hakkında geçerlidir. Öngörülen ihtimallerin varlığı, kişinin şahit olmasına engel olmaz; tanıkların, belirtilen görevleri yerine getirmelerine engel olacaktır. Çünkü yargılamaya konu olan davada başka bir kişinin hâkim, zabıt kâtibi veya bilirkişilik yapması mümkündür,

fakat delil kaynakları sınırlı düzeydedir. Yukarıda sayılan görevlerin mevcudiyeti, bireyin sadece o vazifeyi yapmasına engel olur, onun şahitlik yetisine halel getirmez. Aynı biçimde bilirkişinin yerine başkasının geçmesi imkân dahilinde iken, başka bir bireyin tanığın yerine geçmesi mümkün değildir. İtalyan hukukunda; hâkim, savcı ve katiplerin görevleri gereği öğrendikleri konularda tanıklık etmeleri yasaktır. Kolluk kuvvetlerinin tanıklığı konusunda net bir durum olmamakla beraber; tanığın davanın taraflarından biri olamayacağı şeklindeki ana tanım değerlendirmeye alındığında, kolluk görevlilerinin taraf olmaksızın ancak mevzuatın kendilerine verdiği görev çerçevesinde delil toplamaları halinde ifade vermesi imkân dahilinde olacaktır. Yargıtay (2019), yargılama konusu olayda kolluk kuvvetlerinin tanık olarak dinlenmesine izin vermektedir (Taner, 1955, s. 19; Altundiş, 2022, s. 9).

Cumhuriyet savcısı, sanığın lehine olduğu kadar aleyhine de delil toplamakla mükelleftir. Bu husus, Cumhuriyet Savcısının uyuşmazlığın taraflarına karşı tarafsız olması ve maddi gerçekliği meydana çıkarmak için eylemde bulunması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Doktrinde çeşitli açıklamalar bulunmakla birlikte, tanıklık yapan savcının artık o uyuşmazlıkla ilgili olarak savcılıkta görev yapamayacağı konusunda doktrin neredeyse hemfikirdir (Özbek vd., 2022, s. 619; Ünver ve Hakeri, 2023, s. 503; Feyzioğlu, 1996, s. 56; 1998 s. 120). Başka görüşte ise Cumhuriyet savcısının mütalaasını etkileyebilecek biçimde ifade vermesi durumunda yargılamaya katılamayacağı belirtilmiştir (Birttek, 2017, s. 152). Bir başka görüş ise, savcının tanık olarak dinlenildiği oturumda, savcılık makamı boş olacağından, yalnızca o oturum için başka bir savcının atanması gerekliliğini savunmaktadır (Centel ve Zafer, 2022, s. 284).

2.4. Tanığın Hakları ve Yükümlülükleri

Tanığın belirli hakları vardır. Aynı zamanda, tanığın ifadesi maddi gerçeğin ortaya çıkmasında önemli rol oynadığından, kanun koyucu tanığa belirli görevler yüklemiştir. Tanığın tanıklıktan kaçınma ve tazminat hakkı olmakla birlikte, çağrıldığında duruşmaya katılması, yemin etmesi ve tanıklıktan kaçınmaması zorunludur. Bazı durumlarda bir tanığın ifadesi kendisi ve yakınları için tehlike oluşturmaktadır. Aynı zamanda hem Ceza Muhakemesi Kanunu'nda hem de Tanık Koruma Kanunu'nda gerekli tedbirlerin uygulanacağı öngörülmektedir (Badem, 2021, s. 290; Kır, 2021, s. 1109).

Kural olarak tanıklık yapmak zorunludur (Türk yargı sistemine tabi olmak koşuluyla). Davada maddi gerçekliğin ispatı için ve tanık yerine başka bir kişinin ikame edilmesi olasılık dahilinde olmadığından bu zaruret Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu (HMK) md. 245/1 hükmüyle kabul edilmiştir. Kamu hukukundan kaynaklanan, toplumsal ve kamusal bir nitelik taşıyan ifade verme yükümlülüğü, mahkemenin daveti üzerine mahkemeye gelme ve duruşmada hazır olma, yemin etme, beyanda bulunma ve doğruyu söyleme görevlerini içermektedir. Yalan tanıklık yapmak da suçtur. Hiç kimse, uyuşmazlık hakkında bilgisi olmadığına inanarak veya böyle bir değerlendirmede bulunarak, duruşmada tanık olarak hazır bulunmasını emreden mahkeme davetine uymayarak tanıklık yapmamazlık edemez. Usulüne göre davet edildiğinde mazeret bildirmeden gelmeyen tanıklar zorla getirilir (Dülger, 2022, s.621). Gelmemesinin sebep olduğu giderlere ve disiplin cezasına HMK md. 446 hükmü gereği hükmolunur (Karamercan, 2018, s. 171).

Yetkili makamlar huzurunda tanık olarak dinlenen kişiler, kanunun gerektirdiği şekilde kamu faaliyetlerine katıldıklarından, ancak görevlerini ifa ettiklerinde bu görevlerinden ötürü kamu görevlisi sayılırlar. TCK 6. maddeye göre “kamusal faaliyetlerin yürütülmesine; atamayla veya seçimle ya da sürekli, geçici veyahut geçici olarak katılan birey” kamu görevlisi sayılır. Bir bireyin kamu görevlisi sayılabilmesi için sadece atama, seçim, sürekli ve geçici katılım yoluyla kamu faaliyetinin yürütülmesine katılması gerekir. Tanığın tanık ve ilaveten kamu görevlisi sıfatı, atandığının yetkili makamca şahsa bildirim (tebliğ) tarihinden itibaren başlar. Tanığa karşı tanıklık görevi sebebiyle suç işlenilmesi durumunda, söz konusu suç kamu görevlisine karşı görevi nedeniyle işlenmiş suç sayılır (örneğin, 86/3 maddesine göre kamu görevlisini kasten yaralama suçu). TCK'nın 3. maddesinde kamu görevlisine hakaret suçundan, aynı şekilde tanık da bu görevi ifa ederken işlediği belirli suçlardan dolayı kamu görevlisi gibi cezalandırılır (TCK md. 252 rüşvet suçu) (Aslan, 2012, ss. 12-13).

Tanıklık bir kamu görevi olup, istisnai durumlar saklı tutulmak kaydıyla kanunla zorunludur. Fakat tanığın da özgürce ve korkusuzca, gönül rahatlığıyla ifade verme hakkı vardır. Tanık koruma, yalnızca suçla etkin mücadelenin bir gereği olarak değil, tanıkların insan haklarının korunması bakımından da bir zorunluluk arz etmektedir (Yazıcı, 2011, s. 28; Turgut, 2010, ss. 2-3).

2.4.1. Tanığın hakları

Tanık hakları üç başlık altında toplanabilir. Bu kapsamda tanıkların; (i) ücret ve tazminat hakları, (ii) korunma hakları ve (iii) çekinmeye yönelik hakları vardır.

- **Ücret ve tazminat hakları**

Tanıklık zorunlu olduğundan bu vazifenin ifa edilmesi sürecinde yapılan masrafların devlet tarafından karşılanması gereklidir. Nitekim bu hususta CMK ile HMK madde 104'de gereken hükümler yer almaktadır. CMK madde 61 mucibince; Cumhuriyet savcısı veya mahkeme başkanı tarafından çağrılmak suretiyle tanıklık yapan kişilere, ifadelerinden dolayı kaybettikleri süre oranında tazminat ödenir (Tuncer, 2019, s. 27).

Tanığın ücret hakkı CMK'nın 61. maddesinde düzenlenmiştir. Tanığın soruşturma veya kovuşturma makamı önünde bildiklerini açıklamak için yaptığı masraflar ve bu faaliyetler sürecinde kaybettiği zamanı dikkat alınarak tanığa belli bir ücret verilmesi hükme bağlanmıştır. Tanıklık yapmanın, olaya taraf durumunda olmayan kişiye getirdiği manevi yükümlülüklerin yanı sıra maddi külfetler de doğurması karşısında, bunun kamuya açık olması dikkate alınarak karşılanacağı hükme bağlanmıştır. Bu çerçevede ne tür masrafların ödeneceği CMK'da 61. maddede belirtilmiştir. Bu çerçevede; tanık, tanıklık için seyahat ediyorsa bu giderler, çağrıldığı yerde kalması zorunlu ise ikamet ve beslenme giderleri karşılanır. Bunlar hakkında hüküm verecek mevkiler Cumhuriyet savcısı, mahkeme başkanı veya hâkimdir. Bu maliyetler özgür bir takdir yetkisine bağlı değildir; kanuna göre bunların tespitinde Adalet Bakanlığınca her yıl çıkarılacak tarife esas alınacaktır (Kır, 2021, s. 1113).

CMK 61. maddenin 2. fıkrasında da tanığa ödenilmesi gerekli tazminat ve giderlerin vergi, resim ve harç alınmadan ödeneceği hükme bağlanmıştır. Cumhuriyet savcısı, mahkeme veya hâkim, tanığa kaybettiği zamana göre tarifede belirlenen ücret aralığında tazminat ödenmesine karar vermelidir. Ceza Muhakemesi Kanunu'nda hazır bulunanlar huzurunda dinlenmenin tanık için büyük tehlike oluşturacağı ve bu tehlikenin başka türlü önlenemeyeceği veya somut gerçekliğin meydana çıkması bağlamında tehlike oluşturacağı takdirde; hâkimin, hazır bulunma hakkı olanlar olmaksızın da tanığı dinleyebileceği, tanığın dinlenilmesi esnasında ses ve görüntü aktarımı yapılabileceği hükme bağlanmıştır (Özbek vd., 2022, ss. 57-59).

- **Korunma hakkı**

Tanıklıktan beklenen faydanın alınabilmesi ve insanların tanıklıktan kaçmaması ancak onların emniyetinin sağlanmasıyla mümkündür. Kamu yararı ve görevi düşüncesiyle olayla ilgili bilgi aktaran tanığın güvenlik problemini temin etmek devletin görevidir. Bu yükümlülük, tanıklık hususunun kamu görevi olmasından, tanığın hazır bulunma, beyanda bulunma ve doğruyu söyleme yükümlülüğünden kaynaklanmaktadır. Tanıkların uyuşmazlık konusuyla ilgili bilgilerini özgürce aktarabilmeleri ancak kendilerinin ve yakınlarının güvenliklerinden emin olmaları halinde mümkün olacaktır (Tuncer, 2019, s. 29).

Tanık, ifade nedeniyle tehlikelere maruz kalabilir. Bu durumda tanıklığı yükümlülük altına sokan devlet, tanığı bundan doğan tehlikelere karşı korumalıdır. Bu nedenle devletin tanığı koruma görevine değinilmelidir. 5726 sayılı Tanık Koruma Kanunu ve CMK ile bu hak muhtevasında düzenlemeler getirilmiştir (Taner, 1955, ss. 25-26; Altundiş, 2022, s. 41; Kır, 2021, s. 1114).

Korunma hakkı, tanığın haklarından biridir. Çünkü tanıklık, bireyi yargılamanın taraflarıyla karşı karşıya getiren bir konuma getirebilir. Organize suçun söz konusu olduğu davalarda bu risk daha da artmaktadır. Araştırma sonuçları da bunu göstermiştir. Koruma durumunun olmadığı durumlarda tanık olarak vazife yapmaya olumlu bakanların oransal rakamı %3,7'ye kadar düşmüşse bu oransal rakam %13 düzeyine çıkmaktadır (Erşahin, 2006, ss. 66-67). Böylesine riskli olduğu halde, yargılamanın neticesiyle ilgisi bulunmayan tanığın bu durumdan feragat etmesi olasıdır; fakat bir bakıma bir kamu görevi olan tanıklıktan gerekçe gösterilmeden de vazgeçilmesi mümkün değildir. Bu, tanığı insanlardan kaynaklanan korkuya götürebilir. Bu durum tanık korumasının gerekliliğini ortaya çıkarmış ve korumayı tanıkların bir hakkı olarak gündeme getirmiştir (Soyaslan, 2020, s. 118; Yılmaz, 2017, s. 11).

- **CMK gereğince korunma hakları**

Tanıkların korunma hakkına yönelik düzenlemeler ilgili kanunda 58. maddede görülmektedir. Düzenleme çerçevesinde tanıkların korunması için iki önlem bulunmaktadır. Birincisi tanıkların kimliklerinin gizli tutulması, diğeri ise tanığın duruşmalarda hazır bulunmaya yetkili kişilerin gıyabında dinlenmesidir. CMK'da

58/2. madde, tanık olarak dinlenecek bireylerin kimliklerinin açıklanmasının kendisi veya yakınları için büyük tehlike oluşturmaması halinde, kimliklerinin gizli tutulması bakımından zaruri tedbirlerin alınacağı hususunu düzenler. Bu durumda, tanığa yükümlülükler yüklenmiş, tanık tarafından hangi neden ve vesile ile olayın öğrenildiğinin açıklanması zaruri kılınmıştır. (Güngör, 2015, s. 316).

CMK'da 58/3. maddede, duruşmalarda hazır bulunma hakkı bulunanların gıyabında tanık dinlenmesi düzenlenmiştir. Bu tedbirin uygulanmasında, birinci tedbirden farklı olarak, kendisi veya yakınları için ciddi bir tehlikenin varlığı, tanığın dinlenmesi şartı olarak aranmadığı gibi, bu tehlikenin başka bir şekilde önlenemeyecek olması da aranmamıştır veyahut da somut gerçekliğin meydana çıkması bağlamında tehlike oluşturacağı da düzenlemelere ilave edilmiştir.

CMK'nın 58/3. maddesindeki tedbirin uygulaması sürecinde ses ve görüntü iletimi yapılması öngörülmüştür; Ayrıca maddede bu önlemin mevcudiyetinin soru sorma hakkına zarar vermeyeceği de belirtilmektedir. Bu tedbir yargının temel ilkelerine oldukça aykırı olduğu için ilk tedbire göre daha katı şartlar öngörülmüştür.

CMK madde 58/3 uyarınca, hazır bulunanların gıyabında tanıktan ifade alınırken sesli ve görüntülü aktarım yapılabilir. Bu durumda sesi ve görüntüsü değiştirilerek tanığın kimliğinin tespit edilmesi engellenebilir. Böylece tanığın sesi ve görüntüsü kimlik tespitini engelleyecek şekilde değiştirilecektir. Tanığın beyanı, kimliği açıklanmadan hazır bulunma hakkı bulunanlara iletilir (Badem, 2021, s. 315).

CMK madde 58/5'de anılan önlemlerin ne tür suçlarda uygulanacağı belirtilmiştir. Bu çerçevede, bu tedbirler ancak bir örgütün faaliyetleri muhtevasında işlenmiş suçlarla alakalı olarak uygulanabilecektir. Bu anlamda yukarıda bahsedilen koşulların mevcudiyeti bir başına kâfi değildir. Öte yandan örgütün faaliyetleri muhtevasında işlenmiş suçlarla alakalı olarak da yargılama yapılmalıdır.

Suç örgütleri soyut bir birlik değil, hiyerarşi çerçevesinde bir yapının olduğu yapılardır. Bu sebeple suç örgütleri olarak değerlendirilen oluşumlar, sıradan bir insan grubu değildir. Suç örgütleri; suçun işlenmesiyle hem mağdurlara hem kendi üyelerine olumsuz etki eden sistemli oluşumlardır. Suç örgütlerinde olan bu özellikten dolayı, haklarında verilecek hukuksal mücadelede oldukça önemli delil niteliği bulunan tanığın tüm tehlikelerden korunması gerektiği için yasa koyucuyu bu tür ilave düzenlemeler yapmaya sevk etmiştir (Ersan, 2013, s. 381).

- **TKK kapsamında yer alan korunma hakları**

Şahıslar açısından tanık koruma önlemlerinin içeriği, ceza yargılamasında tanık olarak dinlenenler, CMK madde 236 mucibince tanık olarak dinlenen suç mağdurları ile bunların yakınları ve ifadelerini etkileyebilecek bir şekilde yakınları olarak belirlenmiştir. Bu kapsam dışında tanığa Tanık Koruma Kanunu'nun (TKK) öngördüğü tedbirlerin uygulanması mümkün değildir (Yazıcı, 2011, s. 28).

TKK'nın 5. maddesinde yer almaktadır. Göz önünde bulundurulacak önlemler, tanığın kimliğini ve adresini gizli tutmaktan tanığın fizyolojik görünümünü değiştirmeye kadar uzanmaktadır. Tedbirlerin uygulanmasında, maruz kaldığı tehlikenin ciddiyeti dikkate alınarak tanığın korunmasını sağlayacak mümkün olan en hafif tedbir uygulanmalıdır. Seçim yapılırken ceza yargılamasında hâkim olan ilkeler de dikkate alınmalı ve sanığın haklarını en az ihlal eden tedbir tercih edilmelidir (Değirmenci, 2009, s. 75).

CMK'daki bu düzenlemenin sadece organize suçları kapsadığı ve diğer suçlarda tehdit altındaki kişileri korumadığı eleştirilmiştir. Bu eksiklikler 5726 Sayılı TKK'nın düzenlenmesine neden olmuştur. CMK kapsamında tanığın korunmasıyla alakalı tedbirler yalnızca tanıklık görevi süresince sınırlandırılmış olup, tehdit açısından hangi tedbirlerin öngörüldüğüne ilişkin bir hüküm bulunmamaktadır. Bununla ilgili olarak CMK'nın madde 58/4'de yer alan düzenlemelerin kanunla yapılacağı hükme bağlanmıştır. TKK'da buna yönelik düzenlemeler mevcuttur. TKK, korumaya yönelik önlemler bakımından CMK'ya göre daha ayrıntılı hükümler içerirken, tanık koruma uygulamasının muhtevası genişletilmiş durumdadır. TKK, koruma açısından cezaların ağırlık ölçütünü öngörmektedir. Dolayısıyla bu kapsam, CMK kapsamında olduğu gibi organize suçlarla sınırlanmış değildir; ağırlaştırılmış müebbet hapis, müebbet hapis ile alt limiti on yıl ve üzeri olan suçlarla terör örgütünün faaliyetleri kapsamında işlenen suç durumları da tanık korunması uygulamalarının şartları arasında bulunmaktadır (Yazıcı, 2011, ss. 30-32).

İlave olarak korumaya alınacak bireylerin kim olduklarına dair sorulara da cevap verilmektedir. TKK'da 4. maddede; “(1) Bu Kanun hükümlerine göre haklarında tanık koruma tedbiri uygulanabilecek kişiler şunlardır: a) Ceza muhakemesinde tanık olarak dinlenenler ile 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 236'ncı maddesine göre tanık olarak dinlenen suç mağdurları. b) (a) bendi

hükümlerine göre dinlenenlerin nişanlısı, evlilik bağı kalmasa bile eşi, kan hısımlığından veya kayın hısımlığından üstsoy veya altsoyu, ikinci derece dahil kan veya ikinci derece dahil kayın hısımları ve evlatlık bağı bulunanlar ile yakın ilişki içerisinde olduğu kişiler. (2) Tanık koruma tedbirleri, birinci fıkrada sayılanların kendilerinin veya bu Kanunda belirtilen yakınlarının hayatı, beden bütünlüğü veya mal varlığı ağır ve ciddi bir tehlike içinde bulunması ve korunmalarının zorunlu olması halinde uygulanabilir.” denilmektedir.

Yasa koyucu, tanık görevine ayrı bir önem vermiş ve tanık aleyhine doğabilecek tehlikeler açısından tanığı koruma altına alınmıştır. Nitekim yasa koyucu, koruma tedbirlerinin muhtevasını genişletmiş, tanıklığı nedeniyle tehlikeyle karşı karşıya kalan tanık yakınları da koruma altına alınmıştır. Fakat tanığın ve yakınları hakkında alınacak koruma tedbirleri tarafların savunma hakkını kısıtlayacak biçimde uygulanmamalı ve eşit yargılanma prensibi korunmalıdır (Badem, 2021, s. 323).

Koruma tedbirlerinin kaldırılmasına dair düzenlemeler TCK madde 8/4’de yer almaktadır. Koruma nedenlerinin ortadan kalkması haricinde; tanığın olayla ilgili yanlış bilgiler vermesi ya da bildiklerini açıklamama durumları, olayla alakalı yalan yere yemin veya iftira atmaktan dolayı hüküm alması, önceki kimlik bilgilerine dayanarak yanlış bilgilerin verilmiş olması veya koruma kararında yer alan önlemlere uygun davranılmaması gibi durumlarda koruma önlemleri kaldırılacaktır. Alınan tedbirlere uygun davranmamak haricinde, bahsedilen başkaca fiiller de suç olarak mevzuatta yer almaktadır.

TCK madde 272’de yer alan yalan tanıklık; kimlik bilgileri kapsamında gerçeğe aykırılık teşkil eden bilgi verilmesi, TCK madde 206 içeriğinde resmî belge düzenlenmesinde gerçeğe aykırı beyan suçu olarak düzenlenmiştir. Diğer hallerde ise kişinin yalan yere yemin veya iftiradan mahkûmiyeti aranır. TCK, yargılama sırasında koruma önlemleri içeriğinde CMK’nın 58. maddesiyle aynı yolu izlemiş fakat bazı hususlarda daha ayrıntılı kurallar getirmiştir. Bu çerçevede iki çeşit koruma önlemi sağlanmaktadır. Bu önlemlerden birincisi kimlik ve adres bilgilerinin gizli tutulması, ikincisi ise kamuoyunda gizli tanığın ifadesinin duruşmaya katılma hakkı olmaksızın dinlenmesidir. Kimlik ve adres bilgilerinin gizliliğine ilişkin önlem CMK ile hemen hemen aynı doğrultuda TCK’da da yer almaktadır. Bu kapsamda, tanık alenen dinlenebilir ve sanık ve avukatı da soru sorabilir. Bu bağlamda ceza adaletinin temel

ilkeleri ihlal edilmemekte ve karşılaştırmalı hukukta gizli soruşturmacıların dinlenilmesi bu yöntemle olmaktadır (Kaplan, 2011, s. 94).

Tartışma konusu yaratan düzenleme ise gizli tanıklıkla ilgilidir. TKK'nın 5. madde içeriğinde yer alan hüküm ile ilgili olarak Yönetmelik'in 12. maddesinde detay verilmiştir. Bu kapsamda, duruşmada hazır bulunma hakkı bulunanların gıyabında tanık dinlenmesi usulüne yer verilmiş; bu usul tatbik edilirken tanığın ses ve görüntüsünün duruşma salonuna aktarılmasıyla duruşmada hazır bulunanların tanığa soru sorma hakkı engellenmemiştir. Ayrıca tanığın tanınmasını engelleyecek şekilde makyaj, maske gibi ekipmanlarla dinlenmesi gerektiğinden bahsedilmiştir. Tatbikatta gerçek ses ve görüntünün de kaydedileceği belirtiliyor. Öte yandan, söz konusu tedbirlerin uygulanması esnasında naip hâkim tarafından veya talimat yoluyla duruşma yapılabileceği hüküm altına alınmıştır (Arslan, 2011, s. 10; Kaplan, 2011, s. 96; Yaşar, 2013, ss. 20-21).

Tanığı bu şekilde dinleme ile silahların eşitliği ve doğrudan doğrudanlık prensipleri bağlamında adilane yargılanma hakkının ihlal edildiği öne sürülmektedir. Sözlü olarak açıklanabilecek delillerin duruşma esnasında hâkim ve taraflar nezdinde açıklanması ve bu konudaki görüşlerin ifade edilmesi sözlü yargılama prensibine dayanır. Tanık beyanını değiştirmiş de olsa beyanların taraflara aktarılması ve bu beyanlar üzerinden soru sorulma hakkının saklı tutulması yönetmelikte söz konusu olduğundan, anılan prensibin ihlal edildiği söylenemez (Başbüyük, 2013, s. 1344).

Bu ifadeler, silahların eşitliği ilkesi ile bağlantılı olarak geçerliliğini sürdürmektedir. Düzenlemedeki nüve, doğrudanlık ilkesi bağlamında kendini göstermektedir. İlkenin gereği olarak hâkim bütün delilleri bizzat görmeli ve delillerle doğrudan temas kurmalıdır. Ses ve görüntü aktarımının modifikasyon yoluyla gerçekleşmesi durumunda, tanık farklı bir ortamda ifade verecek ve bu ifadenin teknik yollarla tanınması engellenerek mahkeme salonuna yansıtılacaktır. Tanık ifadesinin içeriği örtülse de tanığın ifadesi sırasındaki davranış ve tepkilerini gözlemlemek mümkün değildir. Bu açıklamalar silahların eşitliği prensibi çerçevesinde de geçerli olmaktadır. Düzenlemenin özü doğrudanlık ilkesi eksenindedir. Prensibe göre, hâkim tüm delillerle yüzleşmeli ve onlarla doğrudan temas kurmalıdır. Ses ve görüntü aktarımının modifikasyon yoluyla olması durumunda, tanık farklı bir ortamda ifade verecek ve bu ifade teknik yollarla tanınmayarak mahkeme salonuna yansıtılacaktır. Tanığın

ifadeleri bağlam içinde ele alınacak olsa da tanığın ifadeleri sırasındaki davranış ve tepkilerini gözlemlemek mümkün olmayacaktır (Arslan, 2022, ss. 1-5).

Bu uygulama doğrudanlık ilkesine zarar verebilir. Cumhuriyet Başsavcılıklarınca ve Mahkemelerce Alınacak Tanık Koruma Önlemlerine İlişkin Esas ve Usuller Hakkındaki Yönetmelik (madde 12/6) kapsamında, duruşmada naip yargıcın da atanabileceğini öngördüğünden, duruşma hâkimi haricinde gizli tanığın beyan ifade ettiği ortamda da bir başka hâkimin naip olarak vazifelendirilmesi zaruri olmaktadır. Bu uygulama doğrudanlık prensibine zarar verebilme potansiyeline sahiptir. Söz konusu Yönetmelik kapsamında, duruşma sırasında naip hâkimin de atanabileceği düzenlendiğinden, duruşma hakiminin yanı sıra gizli tanığın ifade verdiği ortamda da başka bir hâkimin atanması gerekecektir (Doğan, 2023, ss. 1-2).

Tanık koruma pratiği bağlamında bu tür sakıncalara yol açan durumlar, gizli tanıklığın ispat değerini sorgulanır hale getirmektedir. Gizli tanık, suçla ilgili deneyimi ve bilgisi aranan ancak güvenlik nedeniyle kimliği gizli tutulan kişidir. Gizli tanık her davada dinlenemez. Gizli tanıklıklar ancak bir örgütün faaliyetleri sırasında işlenen suçlarda kullanılabilir. Bu tür suçlarda amaç, tanığın korkmadan doğruyu söylemesi ve böylece suçun tüm unsurlarını ortaya çıkarmasıdır. Tanık Koruma Yasası, tanıkların güvenliğini sağlamak için bazı önlemler de sağlar. Gizli tanıklar mutlaka savcılar tarafından dinlenmeli ve kolluk kuvvetlerinin gizli tanık olabilecek kişileri dinlemesi engellenmelidir. Savcı, tanığı dinledikten sonra kolluk raporlarını ve ciddi bir tehdit olduğuna ikna olursa, başka koşullar varsa gizli tanığın ifadesini incelemelidir (Bayzit, 2010; 110-112; Tatar, 2013, ss. 285-288; Yaşar, 2013, ss. 25-26).

Öte yandan, dosyadaki bir tek delilin gizli tanık olması durumunda nasıl bir yol izleneceğine ilişkin bir netlik bulunmamaktadır. CMK'da madde 210 ise bu halde tanığın duruşmada dinlenmesini şart koşturmaktadır. Böylesi halde gizli tanığın ifadesinin duruşma esnasında okunmaması gerekliliği ileri sürülmüştür (Bayzit, 2010; 105; Kaplan, 2011, ss. 48-49; Arslan, 2011, ss. 12-14).

Mevcut mevzuatın içeriği, AİHM kararlarının ilkeleri ve doktrindeki uyarılarla tutarlı kuralların olduğunu göstermektedir. Ancak uygulamada konudaki hassasiyet göz önüne alınarak titiz bir yaklaşım sergilenmesiyle meydana gelebilecek aksaklıklar ve olası sakıncaların önüne geçilebilecektir.

- **Cekinme hakkı**

Tanığa verilmiş olan bir diğer hak ise çekinme hakkı olmaktadır. CMK md. 45, 46 ve 48 kapsamında yer alan söz konusu hak; bazı şahsi veya mesleki durumlarda tanığın bildiklerini doğrudan söyleyemeyeceği veya anlatırsa sosyal hayatında veya meslek hayatında büyük zorluklarla karşılaşabileceği gerçeğinden hareketle verilmiştir.

Unutulmamalıdır ki, hangi nedenle olursa olsun tanıklık yapmaktan çekinilen durumlarda tanığın hazır bulunması gerekir. Tanık, ancak kendisini dinlemeye yetkili makam veya kişinin huzurunda geri çekilebilir. Tanıklık yapmaktan çekinmeden beyanda bulunanların beyanları delil niteliği taşımaz. Söz konusu durum, delillerin hukuka aykırı değerlendirilmesi yasağının ihlalini oluşturacaktır. Tanığın çekimser hakkını kullandıktan sonra fikrini değiştirerek ifade vermeye karar vermesi halinde, ifade vereceğini beyan ettikten sonra verdiği ifadelerin delil olarak değerlendirilmesi mümkündür (Tuncer, 2019, ss. 15-16).

Tanık, kaide olarak beyanda bulunmakla ve yöneltilen soruları yanıtlamakla yükümlü olmakla birlikte, CMK'da bu yükümlülüğe bazı istisnalar getirilmiştir. Bu istisnalar “tanıklıktan çekinme” adı altında değerlendirilir. Kanun, tanığın yalan söyleme olasılığının güçlü olduğunu düşündüğü bazı durumlar için bunu önlemek amacıyla tanıklıktan kaçınma imkânı getirmiştir. Kanun koyucu bu durumlarda bir seçim yapar. Bu tercihi göre tanıklık sonucunda elde edeceği menfaati veya duruma göre tanığın mesleki, kişisel veya akrabalık menfaatlerini veya insanlık onurunu korumayı seçer. Tanığın beyanda bulunma yükümlülüğü kural, tanıklıktan kaçınma ise istisna olduğundan dolayı, çekinme hakkına sahip olanlar CMK'da sınırlı bir şekilde sayılmıştır. Kıyaslayarak veya yorumlayarak bunları genişletmek mümkün değildir. Çekinme hakkı kullanmış olan tanığın yargılama makamlarıyla paylaşmadığı bilgilerin sanık lehine olabileceği gibi sanık aleyhine de olabileceği dikkate alınmalıdır. Bu nedenle tanığın çekinme hakkını kullanması sanık aleyhine olan bir durum olarak değerlendirilmemelidir (Öztürk, 2010, s. 6; Altundış, 2022, s. 26).

2.4.2. Tanığın yükümlülükleri

Tanığın yükümlülükleri üç başlık altında gruplandırılabilir. Tanığın bu kapsamda; (i) çağrıya uyma yükümlülüğü, (ii) sorulara yanıt verme ve doğruları söyleme yükümlülüğü ile (iii) yemin etme yükümlülüğü vardır.

- **Çağrıya uyma yükümlülüğü**

Tanıklık, kamu hukukundan doğan ve toplumda adaletin ve kamu düzeninin sağlanması için yapılması gereken bir kamu görevidir. Bu kamu görevinin ifası için yetkili makamlarca çağrılan tanık, bu davete uymak ve yetkili makam huzurunda hazır bulunmak zorundadır. Tanıkların çağırılması ve buna uymayan tanıklara hangi yaptırımların uygulanacağı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 43. ve 44. maddelerinde düzenlenmiştir (Kurt, 2014, s. 18).

Tanık çağırma talebinde bulunabilecek kişiler; mahkeme, mahkeme başkanı veya üyesi, Cumhuriyet savcısı, müdahil, sanık ve sanığın avukatıdır. İddianamede yer almayan tanıklar da bilgilerine ihtiyaç duyulması halinde çağrılabilir. Tanığın mahkeme tarafından çağrılmadan veya taraflarca getirilmeden kendiliğinden gelmesi mümkün olmayıp gelirse de dinlenmesi kabul edilmemektedir (Çetin, 2022, s. 49).

Tanığın çağrıya uyma yükümlülüğü vardır. Çağrı, CMK madde 43'de yer alan düzenlemeye göre yapılmaktadır. Tanığın bu şekilde yapılan celplere uyma yükümlülüğü vardır. Bireyin tanıklık yapmaktan kaçınma hakkının bulunması, çağrıya uymamasına mazeret teşkil edemez. Tanığın gelmesinden anlaşılan, sadece kendisini çağırılan makamdaki fiziki varlığı değildir. Tanığın amacı kişi olarak makamda bulunmak değil, olayla ilgili bilgi ve tecrübesinden yararlanmak olduğundan, tanığın huzurunda konuşabilmesi için soruşturma veya savcılık (Serdar, 2020, s. 38) makamı huzurunda bulunması gerekmektedir. Bu açıdan, örnek verecek olursak sarhoş halde kendisini arayan makama gelmiş tanık, durumundan dolayı ifade veremezse, gelmedi sayılacaktır. Davete uymayan tanık ise, CMK'da madde 44'de belirtilen tedbirler kapsamında zoraki getirme durumu ve bu durumdan kaynaklı olan masrafları ödeme yaptırımlarına maruz bırakılacaktır (Gökçen, Balcı, Alşahin ve Çakır, 2023, s. 289; Yılmaz, 2017, s. 18).

Bazı zorunlu hallerde tanık duruşmada hazır bulunmayabilir. CMK'da madde 180 uyarınca; "Hastalık, maluliyet veya dayanılmaz engel nedeniyle duruşmaya katılamayacak veya evinin uzaklığı nedeniyle duruşmaya katılamayacak tanık, naip hâkim veya naip olunan mahkemece ya da onun naibince gerekirse onun bulunduğu mahale gidilmek suretiyle dinlenilir".

Bazı zorunlu hallerde tanıkların duruşmada hazır bulunamayacağı düzenlenmiştir. Bu kapsamda ilgili CMK hükümleri açıkça bu özel duruma uygun içerikleri barındırmaktadır. Öte yandan Ses ve Görüntü Bilişim Sisteminin Kullanılması Hakkında Yönetmelik kapsamında yer alan md. 13. düzenlemesi gereğince soruşturma ve kovuşturma safhasında talep makamının sunulan mazereti uygun bulması durumunda hazır bulunmayanlar SEGBİS yoluyla dinlenebileceği gibi, SEGBİS yoluyla da duruşmaya iştirak edebileceklerinden, söz konusu maddede yer alan “mazeret” kavramından CMK’nın 180. maddesinde zikredilen hususlar anlaşılmalıdır (Badem, 2021, s. 302).

- **Sorulara yanıt verme ve doğruları söyleme yükümlülüğü**

Tanığa ait diğer bir sorumluluk da doğruların söylenmesi yükümlülüğüdür. Tanık açısından en öncelikli ve önemli yükümlülük budur. Zira tanık açısından en önemli vazife, olayla alakalı duyuşsal organlar aracılığıyla elde edilen bilgilerin soruşturma makamına veya kovuşturma makamına iletilmesidir.

Tanık, cezaya konu olan fiile kendi görüşünü katmamalıdır. Ceza yargılamasında maddi gerçeklik açısından önemli olan tanığın bildiklerini ve gördüklerini anlatmasıdır. Ancak, mahkûm tanık bu haliyle tanıklık edebilecekse, tanık olarak dinlenebilmelidir. İfadesi istenen tanık bu yükümlülüğe uygun hareket etmelidir. CMK’nın 53/1-b. maddesine göre, tanığa doğruyu söylememesi halinde yalan yere yemin suçundan cezai sorumluluğunun olduğu anlatılmaktadır. Bu uyarının yapılmaması halinde CMK’nın bu hükmü ihlal edilmiş olur. Ancak tanığa bunun hatırlatılmaması durumu tanığın yalan beyanda bulunması halinde cezalandırılmasına engel olmaz. Yalan yere tanıklık halinde Türk Ceza Kanunu’nun 272. maddesi uyarınca yalan yere tanıklıktan sorumluluk gündeme gelecektir (Çetin, 2022, s. 144).

Tanıklık, delil araçları arasında bütünüyle delil aracı olarak tanımlanmaktadır. Tanık delili, özellikle başka delillerle kanıtlanmasının zor olduğu durumlarda, usul hukukunun amacı olan gerçeği ortaya çıkarmak için kullanılan bir ispat aracıdır. Tanık beyanının kıymeti, tanığın elde ettiği bilgileri eksiksiz ve dürüst bir şekilde, her türlü çarpıtıcı etkiden arınmış olarak verebilmesine, doğruyu olduğu gibi aktarma niyet ve iradesine bağlı olmaktadır. Tanık beyanının kanıtlayıcı gücü, gerçeği temsil etme ve yansıtma yeteneği ile orantılıdır (Şahin ve Göktürk, 2021, s. 41). Bir tanığın doğru bilgiyi aktarıp aktarmadığının değerlendirilmesi, pratikte tamamen mahkemenin

takdirinde bulunmaktadır.

Tanık delili takdire dayalı delil olsa da bu husus mahkeme için reddedilemez bir kanıttır. Tanığın olayı tam olarak hatırlaması ve gerçeği olduğu gibi söylemesi zor bir durumdur. Bir tanığın ifadesinin doğruluğunu belirlemek için hâkimin onu iyice sorgulaması ve çelişkili konuların çözülmesini sağlaması gerekir. Hâkim, tanığın anlattığı olayların hayatın akışına, düşünce ve tecrübe kurallarına uygun olup olmadığına dikkat etmelidir. Mahkeme, kararında niçin birtakım delillere (tanık beyanı) inandığını ve bazı delillere (tanık beyanı) niçin inanmadığını gerekçe bölümünde açıkça belirtmelidir (Karamercan, 2018, s. 172).

- ***Yalan Yere Tanıklığın Suçu***

Yalan yere tanıklığın suçu Türk Ceza Kanunu'nun 272. maddesinin muhtevasında yer almaktadır. Soruşturma makamında veya savcılığa ifade veren kişi; bildiklerini gerçek dışı olduğunu doğru olmadığını bildirirse veya bu olayı bildiği halde sessiz kalırsa yalan tanıklık (şahitlik) suçu oluşur. Yeminsiz dinlenen bir tanık da bunu bildiği halde yalan söyler veya susarsa suç olur. Bu çerçevede olayla ilgili değil de adresiyle ilgili yanıltıcı bilgi veren tanık bu suçtan değil, Türk Ceza Kanunu'nun 206. maddesi muhtevasında yer alan resmî belge düzenlenmesinde gerçeğe aykırı beyanda bulunmaktan sorumlu olacaktır (Gökçen vd., 2023, s. 290; Yılmaz, 2017, s. 19).

Yalan tanıklık suçunda, hukuka aykırı bir eylemden dolayı başlatılan bir soruşturma kapsamında tanık dinlemeye yetkisi olan mahkeme, kurul veya heyet önünde gerçeğe aykırı tanıklık yapan kişi cezalandırılmaktadır (İçer, 2012, s. 187).

Tanık ifadesi, mahkemenin kararını etkileyen en önemli delillerden biridir. Maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasında kullanılan tanık beyanının doğruluğu hem hükmün doğruluğu hem de adaletin sağlanması açısından büyük önem taşımaktadır.

Yasa koyucu ayrıca TCK 272. maddesiyle mahkemede yalan beyanda bulunulmasını suç olarak kabul etmiştir. Nitekim anılan maddenin birinci fıkrasında yalan yere tanıklık suçu sadece mahkemede işlenmemekte; suçun tanık dinlemeye yetkili kişi veya kuruluş huzurunda da işlenebileceği öngörülmekte ve bu sayede idari soruşturmalarda yalan beyanın önlenmesi amaçlanmaktadır (Aktaş, 2020, s. 1). Görüleceği üzere, yalan yere tanıklıktan dolayı suç unsurunun meydana gelebilmesi için tanık dinlemede yetkili bir merci huzurunda işlenmiş olması; yani tanığın böyle

bir makamda yalan beyanda bulunması veya bildiklerini saklaması gerekir.

Yalan yere tanıklık suçu ile adaletle ilişkilendirilen değerler ile kişilerin masumiyet karinesi hakları korunarak yargıyı yanıltmak, adliyei yanıltmak ve masumiyeti korumak amaçlanmıştır. Tanığın usulüne uygun çağırılması veya tanığın usulüne uygun sorgulanması suçun asli unsurlarını etkilemez. Bununla birlikte, ceza hukuku ve ceza politikasına uygun olarak madde 273, tanıklıktan kaçınma hakkı olmasına rağmen, bu hakkın kendine hatırlatılmadan gerçeğe aykırı tanıklıkta bulunulması, kişisel dokunulmazlık veya cezanın hafifletilmesini gerektirecek sebep olarak öngörülmüştür (İçer, 2012, s. 222).

Türk Ceza Kanunu'nun 273. maddesi kapsamında, kişinin cezalandırılmasına engel olan veya indirilmesine sebep olan gerekçeler belirtilmiştir. Buna göre; (i) kişinin kendisi, ana-babası veya altsoyu, eşi veya erkek veya kız kardeşi hakkında soruşturulmaya ve kovuşturmaya yol açabilecek bir durumda yalan beyanda bulunması, (ii) çekimserlik hakkı olduğu halde, bu hakkı kendisine hatırlatılmadan tanıklık yapan, yalan beyanda bulunması durumunda kişi bu maddeye tabi olur (Aktaş, 2020, s. 50).

- **Yemin etme yükümlülüğü**

Tanık, ceza yargılamasında en önemli derecede delil kaynağını oluşturur. Bugün, neredeyse hiçbir ceza davası tanık olmadan yapılamaz. Ancak tanıklıkların beyanlarının her zaman güvenilir olduğu söylenemez. Tanıklar istemeden yanılacakları için yanlış işitmiş olabilirler veya görmediklerini ya da başkalarının etkisi altında duymadıklarını gördüklerini ve duyduklarını zannederler. Yine tanıklar kasten yalan beyanda bulunabilir ve yalan söyleyebilirler. Tanığın yalan söyleyebileceğine ihtimal veren kanun koyucu, bu hususu önleme adına bazı tedbirler almıştır. Bunlardan biri de tanıkların, doğruyu söyleyeceklerine ve bildiklerini gizlemeyeceklerine dair yemin etme zorunluluklarıdır (Turhan,2020, s. 2).

Tanığın son görevi yemin etmektir. Çağrıyı yerine getiren ve doğru beyanda bulunan tanık, bu beyanından önce veya sonra CMK madde 54'deki şekle göre 55. ve 56. maddeler mucibince doğruyu söyleyeceğine veya söylediğine dair yemin eder (Sarıyer, 2022, s. 62).

Tanıklıktan çekinme halleri CMK madde 45, 46 veya 48’de belirtilmiştir. Olayın tanıkları, hakkında soruşturma yapılan bir sanığın yakınları ise, onun cezadan kurtulması düşüncesinde olacaklardır. Bu kimseler, tanık olarak dinlenmeleri halinde doğru söyleme zorunluluğu ile yakınına cezadan kurtarma isteği arasında kalacaklardır. Aile içindeki düzenin bozulmamasına ve aile bütünlüğünün korunmasına önem verilerek bir takım yakın akrabalık ve aile ilişkisi içinde bulunan kimseler doğru söylemek görevi ile vicdanları arasında mücadeleye zorlanmamış, kendilerine tanıklıktan çekinme hakkı tanınmıştır.

Tanık, CMK madde 45, 46 veya 48. mucibince tanıklıktan çekindiyse; bu sebeplerin geçerliliğine göre aynı kanun madde 49. mucibince yemin edebilecektir. Tanığın yemin etmesi bir zorunluluk olmakla birlikte, CMK kapsamında istisnalar da öngörülmüştür. Bu yükümlülüğe rağmen, tanığın CMK madde 50’de belirtilen hususlar varsa yemin etmeyecektir. Öte yandan CMK madde 45 mucibince tanıklıktan çekinme hakkına haiz olan kişi, bu hakkını kullanmayarak beyanda bulunursa, kendi takdirine bağlı olarak yeminsiz dinlenebilir (Köse, 2019, ss. 181-183).

Kanaatimizce aynı kanun maddesinin ikinci fıkrası, hukuk davalarında bilerek gerçeğe aykırı beyanda bulunulması hâlinde anılan hükümlerin uygulanmayacağını düzenlemektedir. Bu vesile ile hukuk davalarında tanığın herhangi bir gerekçeye dayanarak yalan beyanda bulunma imkânı yoktur. Bu hüküm, yalan yere tanıklık yapma suçunun yalnızca ceza davaları değil hukuk davalarında da oluşabileceği hükmünü teyit etmektedir.

İstisnai haller dışında tanıklık yapacak kişinin yemin etmesi zorunludur. Bir tanığı yemine zorlamanın amacı, ifade verirken doğruyu söylemesi gerektiği bilincini oluşturmak ve vicdani hüküm vermesini sağlamaktır. Yeminde bulunan bir tanık doğruyu söyleme noktasında adeta zorlanmaya sevk edilmiş olur. Beyan sonrası yemin etmenin daha efdal olacağı yönünde görüşler olsa da CMK düzenlemesi yeminin tanık dinlenmeden önce yapılacağı yönündedir ve bu hüküm CMK’da 54. maddede yer almaktadır. Tanık yemininin hukuk yargılamasında kesin delil olarak alınan yeminden farklı olduğunu belirtmek gerekir. Buradaki yemin delil değil, tanıklık beyanlarının doğruluğunu sağlayan bir tedbirdir (Tuncer, 2019, ss. 25-26).

3. TANIKLIKTAN ÇEKİNMEYE İLİŞKİN HUSUSLAR

Çalışmanın bu bölümünde; “tanığın çağırılması, çağrıya gelmeyen tanığa ilişkin hükümler, tanıklıktan çekinme durumları, meslek ve sürekli uğraşları sebebiyle tanıklıktan çekinme durumları, tanıklıktan çekinme sebeplerinin bildirilmesi ve usulleri, tanıklıktan çekinebilecek kimsenin tanıklıktan çekinmemesi durumu” konuları ele alınmıştır.

3.1. Tanığın Çağırılması

3.1.1. Çağrılmaya ilişkin genel hükümler

Tanık konumunda olan kişiye, ceza yargılamasında dinlenmesi için bu konu bildirilir. Tanıklar, olayın tarafları tarafından yetkili makama bildirilebilir veya bir savcı veya hâkim tarafından saptanabilir. Yine soruşturma aşamasında kolluk kuvvetleri olaya tanıklık edebilecek bireyleri bilgi sahibi olarak tespit edebilir. Olayın tanıkları, insanların şikayetlerinde veya ihbarlarında belirtilmiş olabilir. Benzer şekilde, bir şüpheli veya sanık, savunmasını destekleyecek tanıkları bildirebilir. Tanıkların tespiti ve dinlenmesi, ceza yargılamasının nihai hedefi olan maddi gerçeğin ortaya çıkarılması açısından önemlidir. Bu, adil yargılanma ve makul sürede yargılanma açısından da önemlidir. Bu bakımdan tanıkların tespit edilmesi özellikle soruşturma aşamasında son derece önemlidir. Genel bir kural olarak, kovuşturma aşamasında da, soruşturma aşamasında tespit edilen bu tanıkların ve savcılık tarafından resen veya mağdur veya sanık tarafından tespit edilecek tanıkların duruşmadan önce dinlenmesi gerekir. Bu husus da adil yargılanma ve makul sürede yargılanma şartıdır (Öztürk, 2021, s. 211; Avşar, 2021, s. 55).

Bir bireyin tanık sıfatına haiz olabilmesi için olaya ilişkin bilgisinin yanı sıra bildiklerini de adli makamlara açıklaması gerekir. Başka bir ifadeyle söylemek gerekirse, tanık dinlenmek için vardır. Bunu yapmak için tanığın, soruşturulacak veya kovuşturulacak olay hakkındaki bilgisini kontrol etmesi gerektiğini bilmesi gerekir. Bu hususta, tanığa bilgisine başvurulacağı bilgisi verilerek sorgulanabilir. CMK madde 43 bu ihtiyaca atıfta bulunur; tanığın, bilgisine başvurulacağı gerekliliği konusunda bilgi verileceği ve bu kapsamda da bilgisine başvurulacak olan adli makamların neler olduğu sorularına bu düzenlemede cevap verilir (Gökçen vd., 2023, s. 291).

3.1.2. Soruşturma veya kovuşturma safhasına tanığın dahil olması

Davet mektubuyla tanığın çağrılabilmesi için öncelikli olarak olaya tanıklık yapacak bireyin kim olduğunun tespit edilmesi ve kanunda belirtilen şekilde soruşturma veya savcılığa çağırılması gerekir. Savcı veya mahkeme tanığın kim olduğunu belirledikten sonra, tanığı mahkeme celbi ile getirecek, sonra bilgi ve görgüsüne başvuracaktır. Tanık, celp dışında soruşturma aşamasında sözlü olarak da çağrılabilir. Gelmezse, zorla getirilmek istenilirse, savcının da zorla getirme hakkı olduğu için tanığa bir celp çıkarılması gerekir (Şahin, 2002, ss. 15-17).

Soruşturma sürecinde savcı, kolluk kuvvetlerinden aldığı belgelerdeki ifadeleri inceleyerek tanığın kim olduğunu belirleyebilir ve tanığı mahkemeye çağırabilir. Ayrıca tanık olarak kabul edilebilecek bir kişinin bilgisine yine soruşturma sürecinde kolluk kuvvetleri tarafından başvurulabilir. Başsavcılığa doğrudan başvuruda bulunan mağdur, şikâyet konusu olaya tanıklık yapacak bireyin isim ve iletişim bilgisini verip, kendisinin tanık olarak sorgulanmasını talep edebilir (Yurtcan, 2019, s. 436; Şahin, 2002, s. 21).

Aynı husus şüpheli kişiyi savunmak için de geçerlidir. Bu durumlarda savcı, tanıkları tanık olarak çağırmalı ve öngörülen şekilde ifade vermelerini talep etmelidir. Soruşturmanın kurallara bağlı olmadığı ilkesi karşısında, aslında söz konusu tanığın dinlenmesi ve davet edilmesi için herhangi bir zaman sınırı veya başka bir resmi koşul yoktur. Davet belgesine atıfta bulunulması, davetin kabul edilmediği noktada zoraki getirilme durumunu oluşturur (Adalet Bakanlığı, 2023, s. 34).

Kovuşturma sürecinde hâkim; çağrılacak tanığın kim olduğunu soruşturma belgelerinden ve iddianameden belirleyecek ve tespitin kanıtları ile birlikte duruşmanın planlanan gününde hazır bulunmaları hususunda davetlerini tesis edecektir. Pratikte tensip zaptı olarak bilinen bu belge, dava öncesi safhanın kâğıda döküldüğü dönemdir. Bu, bir tanığın davetinin davanın duruşmasına hazırlık aşamasında yapıldığı anlamına gelir (Yurtcan, 2019, s. 437; Şahin, 2002, s. 20).

Ayrıca, tanığın belirtilen şekilde duruşmaya davet edilmediği hallerde sanık, mahkemeden kendi belirleyeceği bir tanığın dinlenmesini de talep edebilir. Ceza Muhakemesi Kanunu'nda 177/1. maddesi mucibince sanık, mahkemeden tanık davet etmesini isteyebilir. Bunun için dilekçeyi duruşma tarihinden en az beş gün önceden mahkeme başkanlığına ya da hâkime verir (Tırtır, 2019, s. 1).

Alınan karar, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 177/2. maddesi mucibince sanığın bilgisine, sanığın dilekçesi kabul edilirse Ceza Muhakemesi Kanunu 177/3'ye göre savcının dikkatine sunulur (İncekaş, 2023, s. 1). Burada bir son tarih belirtilmiş olmasına rağmen, bu süreye uyulmaması talebin kabul edilmesini etkilemez; çünkü CMK 207. maddeye göre delil getirme talebi gecikme nedeniyle reddedilemez. Bu nedenle, bir davada süreye uyulmaması, başvurunun reddedilmesine değil, sunulan tanığın daha sonraki bir mahkeme oturumunda sorgulanmasına yol açacaktır. Talep kabul edilirse, o tanık hakkında CMK madde 43 uyarınca celpname düzenlenir (Öztürk, 2021, s. 213; Doğan, 2023a, s. 1).

Sanık tarafından gösterilmiş olan tanık dinlenmesi talebi, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 178. maddesi mucibince reddedilebilir. Ceza Muhakemesi Kanunu madde 206 mucibince; hukuka aykırı olarak elde edilen veya kararı etkilemeyecek nitelikteki deliller veya sadece davayı uzatmak amacıyla toplanan deliller, mahkeme başkanı veya hakimce reddedilebilmektedir. Davalının talebi bu nedenle reddedilirse, davalının veya katılımcı tarafından temsil edilen tanığın başvuruçular tarafından bizzat mahkeme huzuruna çıkarılması gerekir. Bu durumda tanığa çağrı yazısı çıkartmak mümkün değildir. İlgili taraf, masrafları kendisine ait olmak üzere mahkeme salonunda tanığını hazır hale getirecektir. Aynı zamanda, tanığın, tarafın talebine rağmen duruşma salonuna gelmemesi durumunda zoraki getirme gibi tedbirlerin uygulanması olası değildir. Bu durumda hâkimin tanığı dinlemesi gerekir. Yargıtay da aynı fikirdedir (Öztürk, 2021, ss. 214-215; Yılmaz, 2017, s. 25).

3.1.3. Tanığın çağrı yazısıyla davet edilmesi

Genel kural, CMK'da yer alan 43/1 maddesi ile oluşturulmuştur. Buna göre, önce celbi olan bir tanık davet yazısı ile çağrılacaktır (Özbek, Doğan ve Bacaksız, 2023, s. 620). Davet, mahkemede tarafların hazır bulunmalarını teminen mübaşir veya postayla gönderilen uygun biçimde bir mektuptur. Tebligatın tanığa teslimi 7201 sayılı Tebligat Kanunu hükümlerine göre yapılır. Bu çerçevede yasanın 10. maddesindeki hüküm gereğince tebligat tanığın son bilindik adresine yapılmaktadır. Adresine tebliğ yapılamaması durumunda tebligat, tanığın adres kayıt sistemindeki adresine göre yapılır.

7201 sayılı Tebligat Kanunu'nun 11. maddesinin son fıkrası saklı kalmak üzere, tanık gözetiminde veya vesayet altında ise celp tebligatı kanuni temsilcisine yapılır. 7201 sayılı Tebligat Kanunu madde 9 kapsamında yer alan düzenlemeler çağrı yazısının kapsamını oluşturur. Bu çağrıda tanığın çağrıldığı adli makam da belirtileceğinden, tanık, bilgi almak için başvurmak isteyen adli makamın kim olduğunu bilecek; yine aynı madde kapsamında, tanığın yetkili makam huzuruna çıkarılmasının istendiği tarihte de yer verileceğinden, tanığa bilgisinin istenmesinin uygun görüldüğü süre de bildirilmiş olacaktır.

Pratikte çağrının bildiriminde bu esaslara uyulması çok önemlidir. Çünkü tanığın çağrılmasına rağmen gelmemesi durumunda doğacak sonuçlardan söz edilebilmesi için önce çağrılması gerekir. Bu bağlamda 7201 sayılı Tebligat Kanunu'nun tanık çağrıya ilişkin hükümlerine dikkat edilmelidir. Bu konuda gerekli hassasiyeti göstermemek, tanığın haksız yere zorla getirilmesine ve masrafların karşılanmasına neden olabilir (Öztürk, 2021, s. 322).

Aynı şekilde CMK madde 43/1'de çağrı kağıdının kapsamının ne olacağına ilişkin hüküm bulunmaktadır. Buna göre, bilgisi istenen tanık ilgili adli makama çağrılır ve bu davete cevap verilmemesinin sonuçları raporlanır. Uymamanın yaptırımı, CMK madde 44 hükmüne tabidir; bu durumda tanığı zorla getirirler ve tanığın yokluğundan kaynaklanan zararı tanığa yüklerler (Buğra ve Ersan, 2022, s. 2).

Bu sonuçların uygulanabilmesi için tanığın mahkeme celbi ile adli makama çağrılması ve celpte bu noktalara yer verilip tanığın bilgi sahibi olması gerekir. Çünkü bu şekilde tanık, duruşmaya katılmadığı takdirde kendisini nelerin beklediğini bilecek ve bu şekilde yasal olarak uyarılmış olacağından bilgi sahibi de olacaktır. Böylece tanık, yargının davet icabetine uymasa bile bu sonuçlarla karşılaşamaz.

Tanıklık, kamu yararının üstün tutulduğu bir kamu görevidir ve bireyler bu vazifeyi yerine getirmekte yükümlüdür. Bu sebeptendir ki kendisine yapılan davete tanık uymakla yükümlüdür. Bu yükümlülüğe ilişkin istisnalar CMK'nın 45, 46 ve 48. maddelerinde yer almış olmakla birlikte, bu istisnaların varlığının uyma yükümlülüğüne bir istisna teşkil etmediği unutulmamalıdır. Diğer bir deyişle, bir kişinin tanıklıktan kaçınma hakkı olsa da bu hakka dayanarak tanıklık etmeyecek de olsa, bireye bunu reddetme hakkı vermez (Doğan, 2023b, s. 1).

Bu durumların varlığında bile kişinin çağrılara riayet etmesi, bu durumların mevcudiyetini ilgili adli makama bildirmesi ve ardından tanıklıktan kaçınması gerekir. Aksi takdirde, tanığın reddetme hakkı olsa bile, tanık davete yalnızca bu hakka sahip olduğundan emin olarak yanıt vermezse; yine tutuklama kararı uygulanacak ve bu kararın uygulanmasına ilişkin masraflar kendisine ait olacaktır.

3.1.4. Tanığın alternatif yöntemlerle çağırılması

CMK'nın 43/2. maddesi, 1412 sayılı Ceza Muhakemesi Usulü Kanununda yer alan düzenlemelerden farklı bir şekilde alternatif tanık çağırma yollarından bahsetmektedir. Tanıklar ayrıca telefon, telgraf, faks, e-posta yoluyla da çağrılabilir. Tanık bu şekilde çağrılırsa, çağırmanın bürokratik prosedürü göz önüne alındığında tanık bilgilerine daha kısa sürede başvurulabilecektir (Dülger, 2022, s. 503).

Teknolojinin gelişmesi ve gündelik hayatta yaygınlaşmasıyla birlikte kanun koyucu tanıkla daha kısa sürede temas kurarak hem soruşturmanın veya kovuşturmanın hızlı bir şekilde tamamlanmasını hem de davanın bilinmesini sağlayacak böyle pratik bir çözümü benimsemiştir. Vakanın üzerinden uzun bir süre geçmeden tanığa ulaşarak bilgiye ulaşmanın yolu açılmıştır. Tanığın bu yollarla çağırılması halinde, tanığın çağrıya uymaması halinde tıpkı çağrı yazısında olduğu gibi CMK madde 44'de amaçlanan sonuçlar bakımından uygulama alanı bulunamayacaktır (Bayazıt, 2023, s. 1).

CMK'nın 43. maddesinin 2. fıkrası, yapılacak olan davetin telefon, telgraf, faks, e-posta gibi araçlar kullanılarak da yapılabileceğini belirtmektedir. Günümüzde gelişen teknoloji ile birlikte iletişim araçlarında da bir gelişme yaşanmaktadır. Kısa mesajlı bir telefon görüşmesinden daha hızlı ve daha sağlıklı sonuçlar almanın yolları vardır. Kanun koyucu bu gelişmeleri dikkate alarak çağrının bu araçlarla yapılabileceğini belirlemiştir. Bu mahkeme sürecini hızlandırmak içindir. Ancak kanunun bu tür çağrılar ile çağrı kağıdına eklenen sonuçlar arasında ayrım yaptığını hemen belirtmek isteriz. Bu nedenle, bu şekilde yapılan taleplere rağmen gelmeyen tanık hakkında 44. maddede öngörülen yaptırımlar uygulanmayacaktır. Duruşmaya devam edilirken mahkeme, acil duruşma için gerekli gördüğü tanıkların kendileri tarafından belirlenen gün ve saatte hazır bulunmalarını yazılı olarak emredebilir (Bozkurt, 2019, s. 23; Çalışkan, 2019, s. 1).

Kanunda böyle bir hüküm olmasına rağmen, bu usullerle tanık çağırılması halinde bu araçların kullanıldığına dair tutanağın düzenlenmesi şartı madde düzenlemesinde yer almamaktadır. CMK'da 169/2. maddede yer alan her bir soruşturma işleminin tutanak üzerine geçirileceği hükmü dikkate alındığında, aynı kanunda madde 219'da ayrıca duruşma için tutanak tutulacağı düzenlenmiştir (Arıcan, 2023, s. 50).

3.1.5. Yargılama devam ederken tanığın hemen dinlenilmesine

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 43/3. maddesinde, yargılamanın devamı esnasında mahkemenin doğrudan dinlenmesini gerekli gördüğü tanıkların, belirlenen tarih ve saatte hazır olmalarına yönelik görevlileri talimatlandıracağı düzenlenmektedir. Bu aşamada mahkeme, duruşmaya katılmayan veya davayla ilgili olduğu belirlenen bir kişinin dinlenmesini tespit ederse, mahkeme oturumuna tanığı getirmeleri için kolluk görevlilerine yazılı emir verir (Yalvaç, 2005, s. 202).

Tebliğatin tanığa gönderilmediği bir başka durum da belki CMK madde 43/3'te yer bulmuştur. Duruşmanın devamı sırasında mahkeme, hemen dinleme için gerekli görülecek tanıkların ve belirlenecek gün ve saatte görevlilerin hazır bulunmasını yazılı olarak çıkarabilir (Badem, 2021, s. 302).

Mahkeme, duruşmada henüz dinlenmemiş ve davanın ilgili aşamasında ilişkisi olduğu kanaatinde olan bir kişinin dinlenmesi halinde karar aşamasına geçebileceğini tespit ederse, tanığının katılımı hakkında kolluk kuvvetlerine talimat verebilmektedir. Burada genel uygulamanın yanı sıra tanığa haber verilmeyip, kolluk kuvvetlerinin tanığı doğrudan mahkeme huzuruna çıkarmaları istenir, yani bir bakıma bu uygulama da zorlayıcı niteliktedir (Badem, 2021, s. 306).

3.1.6. Cumhurbaşkanının tanıklık yapması

Cumhurbaşkanının tanıklığı CMK 43/4. maddesine tabidir. Buna benzer bir düzenlemenin de aynı CMK 47/4. maddede de yer verildiği görülmektedir. Ancak her iki düzenlemenin aynı olmadığı görülmektedir. CMK'nın 47/4. maddesi, devlet sırlarının muhtevasının Cumhurbaşkanı tarafından değerlendirileceğini düzenlerken, Cumhurbaşkanının tanıklığı noktasında herhangi bir sınırlama olmaksızın, takdir yetkisini kullanarak tanıklıktan kaçınabileceği düzenlenmiştir (Köse, 2019, s. 179; Dülger, 2022, s. 503).

Maddenin dördüncü fıkrasında Cumhurbaşkanının yapacağı tanıklıkla alakalı olarak davet etme ve ifade alınmasına ilişkin özel hükümler yer almaktadır. Cumhurbaşkanını tanık olarak çağdırmamak temel kuraldır. Tanık olarak ifadesi konutunda alınır. Cumhurbaşkanı dilerse beyanını yazılı olarak verebilir; ancak hakimin esas beyanı tutanağına geçmesi önemlidir. Bu prosedür aynı zamanda bir tanığın dinlenmesi ile alakalı genel kaidenin de bir istisnasıdır. Bütün bu kurallar beraber değerlendirildiğı takdirde, CMK'nın 44. maddesinin sonuçlarının Cumhurbaşkanı hakkında tanıklık bağlamında gerçekleştirilemeyeceğı sonucuna varılmalıdır (Bozkurt, 2019, s. 23).

Görüleceğı üzere, kanunun özel düzenlemesi uyarınca, Cumhurbaşkanı kendi takdirine bağılı olarak tanıklıktan çekinmeyi veya tanıklık yapmayı tercih edebilir. Tanıklık etmesi halinde, beyan konutta alınabilir veya yazılı şekilde gönderebilir. Bu düzenlemenin sebebi Cumhurbaşkanlık makamına olan saygıdır (Mahmutoglu, 2013, s. 195).

Bu çerçevede CMK gereğince yapılacak çağrıya ilave olarak yemine ait metnin gönderilmesi ile alakalı bir düzenleme de yoktur. Aynı şekilde bu durumda tanıklıkla birlikte yeminin de nasıl yerine getirileceğine dair CMK kapsamında bir düzenleme yoktur. Cumhurbaşkanının gerekçe göstermeden ifade vermekten dahi kaçınabileceğı hükmü karşısında, Cumhurbaşkanı'nın yazılı beyanını mahkemeye sunmaya karar vermesi halinde, Cumhurbaşkanı'nın yeminsiz beyanının geçerliliğı kabul edilmelidir. Çünkü tanığın en önemli görevinin beyansız da olsa mazeret göstermemek olduğı hükmedilmişse de aksini kabul etmek yemin açısından çelişkili olacaktır (Hafızogulları ve Özen, 2010, s. 27).

Cumhurbaşkanının tanıklılığının, tanığın görevlerinden birisi statüsündeki yemin etme yükümlülüğü noktasına da bir istisna getirdiğı ifade edilebilir. Benzer biçimde, diğere ifade vermeme nedenlerinden farklı şekilde, Cumhurbaşkanı gerekçe göstermeden beyanda bulunmasa bile Cumhurbaşkanı ile ilgili olduğuna dair yemin etmek zorunda değildir. Bu durumda, Cumhurbaşkanının yemin etmeden dinlenebileceğı istisnai bir durum olduğuna kabul edilebilir. Cumhurbaşkanının tanıklılığına ilişkin bu ifadelerin ne şekilde ve nerede ifa edileceğine ilişkin kanunun öngördüğü hükümde bahsedilen seçenekler halinde çerçevelenmiştir. O halde Cumhurbaşkanının dilerse kendisi dışındaki tanıklar gibi yargı organına bizzat hitap etmesine ve sözlü ifade vermesine engel bir durum yoktur. Hâkimin beyanatı tutanağına kaydetme kaidesi, bu hükmeye

rağmen geçerliliğini korur. Cumhurbaşkanının tanıklığına ilişkin hükümler, Cumhurbaşkanının görevine saygı çerçevesinde oluşturulduğundan görevinin başındaki Cumhurbaşkanı için geçerlidir. Bu nedenle, bu sürenin bitiminden sonra daha önce cumhurbaşkanlığı yapmış bir devlet adamının ifadesinin istenmesi halinde, anılan istisnai kurallar uygulanmaz (Hafızoğulları ve Özen, 2010, s. 29).

3.1.7. Tanığı davet edebilecek merciler

CMK'nın tanık çağırmaya ilişkin 43. maddesinin beşinci fıkrası, "Bu madde hükümleri ancak kişinin savcı, hâkim veya mahkeme huzurunda tanık olarak dinlenilmesi durumunda tatbik edilebilir." hükmüne amirdir. Bu durumda tanık çağırmaya yetkili merciler savcı, hâkim veya mahkemedir. Bu organlar, yalnızca tanık çağırmaya değil, aynı zamanda tanıkları çağrı kağıdına uymamaları durumunda sonuçlarından sorumlu tutulup tutulmayacağına da karar vermeye yetkilidir (Avşar, 2021, s. 58).

Buna göre, söz konusu madde hükümleri ancak kişinin savcı, hâkim veya mahkeme huzurunda tanık olarak dinlenilmesi durumunda uygulanacaktır. Soruşturma aşamasında naip yargıç, istinabe olunan mahkeme ile sulh hâkimi de bu yetkilere sahip oldukları gibi bu makamların neticelendirme hakları da vardır. Bu ifadeden kolluk kuvvetleri tarafından bir kişi hakkında bilgi talep edilmesi halinde bu madde hükümlerinin uygulanamayacağı sonucu çıkmaktadır; yani, kolluk kuvvetlerinin bilgilerine ihtiyaç duyulduğunda, bir kişi bu madde hükümleri uyarınca çağrılmaz. Kaldı ki, sayılanların dışında başka kişilere verilen tanıklıklar da tanıklık değil, bilgi toplama niteliğindedir. Bu konuda; kolluk kuvvetlerinin, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 43. maddesinin 2. bölümünde sayılan celp veya alternatif yöntemlerle ifade verecek kişiyi çağırma yükümlülüğü bulunmamaktadır. Kolluk görevlilerinin kişiyi zorla ifade vermeye getirip ödemeye zorlaması, gelmediği için masrafları yüklemesi, bu çağrıya cevap verilmediği zaman imkânsız olacaktır (Arslan, 2022, s. 12).

Bu husus Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu madde 15 muhtevasında yer alan düzenlemelerden anlaşılmaktadır, ayrıca Jandarma Teşkilatının Görev ve Yetkileri Hakkında Yönetmelik madde 46'da jandarma teşkilatında görev yapan kolluk kuvvetlerine de zoraki getirme salahiyeti verilmiştir. Gelişen teknolojiyle alakalı olarak artık SEGBİS elektronik sesli ve görüntülü haberleşme sistemi kullanılarak da tanık dinlenebilmektedir.

3.1.8. Ses ve Görüntü Bilişim Sistemi aracılığıyla tanığın dinlenmesi

2011 yılının Eylül ayında basın ve kamuoyuna yansıyan bir olayda, ifade almak üzere bir mahalden başka bir mahale sevk edilen bireyler (tutuklu veya hükümlüler) Kayseri yakınlarında ceza infaz aracının kundaklanması neticesi hayatını kaybetmiştir. Bazı tutuklu ve tutuklular bu olay sonrası duruşmaya katılmak istemediklerini ifade etmişlerdir. Bu olaydan sonra SEGBİS sistemi gündeme gelmiş ve yargıda video konferans sistemi kurulması konusu medya aracılığıyla kamuoyunun dikkatini çekmiştir.

Adalet Bakanlığına bağlı Bilgi İşlem Daire Başkanlığı tarafından çıkarılmış olan 12/14/2011 tarih ve 150 sayılı Genelgede, bu yöntemin nasıl uygulanacağı düzenlenmektedir. Buna göre SEGBİS yardımıyla tanık dinlenebilmektedir. Bu şekilde video konferans metodu, CMK'nın 52., 58., 147., 180., 196. ve 219. maddelerine dayanmaktadır. Bu yöntemin uygulanabilmesini teminen tanığın ilgili Başsavcılık veya mahkemenin yetki alanı haricinde olması veyahut geçerliliği olan bir nedenle yetkili makam huzuruna çıkamayacak durumda olması gerekir.

Ses ve görüntünün aynı anda iletildiği, kaydedildiği ve UYAP bilgi sisteminde elektronik ortamda saklandığı multimedya sistemi Ses ve Görüntü Bilişim Sistemi (SEGBİS) olarak adlandırılmaktadır. Bu sistem, görüntü ve sesin aynı anda ve güvenilir bir şekilde iletilmesini ve kaydedilmesini gerektirir. Görüntünün kalitesi kişinin yüz ifadelerini, vücut hareketlerini, tutum ve davranışlarını gözlemleyecek özelliğe sahip olan bu sistemde sesin kalitesi, ilgili kişinin duygularını anlamaya ve söylediklerini net bir şekilde dinlemeye olanak sağlayacak şekilde olmalıdır. Böylelikle bilginin, belgelerin ve delillerin elektronik platformda anında aktarılması gerekmektedir. SEGBİS yoluyla elde edilen kayıtlar, nitelikli elektronik imza ile imzalanır ve talepte bulunan makam tarafından güvenli bir şekilde saklanır (Yerdelen, 2019, s. 273).

Soruşturma veya kovuşturma aşamasında dinleme yapmaya yetkili makam tarafından yapılan dinleme, huzurda bulunanların dinlenmesi anlamına gelir. Bu konuyu düzenleyen Yönetmeliğin 9. maddesine atıfta bulunulan 12. maddesinde ise soruşturma ve kovuşturma aşamasında yapılan her türlü işlemin SEGBİS'te kayıt altına alınması gerektiği düzenlenmiştir. Yönetmelikte yer alan 9. maddenin ikinci fıkrası, CMK madde 52/3/a-b hükümleriyle aynı doğrultuda olduğundan çocuk bireylerin

tanıklıkları ile duruşmaya getirilemeyenlerin ifadelerinde SEGBİS kaydının zorunlu olduğu düzenlenmiştir. Bu açıklamadan SEGBİS'in diğer işlemlerde kaydının isteğe bağlı olduğu anlaşılmaktadır. Hemen belirtilmek gerekirse Kanun'un 52. maddesi görüntü veya seslerin kaydedilebileceğini belirtirken; Yönetmeliğin 9. maddesi SEGBİS kaydından bahsetmektedir. Soruşturma ve kovuşturma safhasında talep eden makam tarafından kabul görülen mazeretler sebebiyle hazır bulunamayanların SEGBİS'te dinlenilmesi olarak ifade edilir. Bu durumda hazır bulunamayanların SEGBİS ile dinlenebilmeleri ve SEGBİS ile duruşmalara katılabilmeleri için öncelikle mazeretlerini sunmaları ve talepte bulunan makamın izninin olması gerekir (Çelikkaya, 2019, ss. 99-100).

Duruşma önüne çıkarılamayan ve maddi gerçeğin ortaya çıkması için ifadesi zorunlu olan kişilerin, ses veya görüntü kaydı alınarak ifadelerinin dinlenmesi zorunludur. Ülkemizde genellikle istinabe ya da naip hakim tarafından tanıkların beyanları alınır ve yargılamada delil ve hüküm için temel olarak kullanılır. Görüleceği üzere, uygulamada SEGBİS kullanımı genellikle tanığın soruşturma veya kovuşturma makamının yetki alanı dışında olduğu durumlarda gerçekleşir. Bu durumda mahkemede tanığın olduğu yer ile hukukî yardım istenerek tanık ifadesi istenir. SEGBİS kullanılması durumunda tanık, bulunduğu yerdeki adli mercide hazır bulunur ancak video konferans yöntemi sayesinde sorgulanan savcı veya hâkime değil doğrudan soruşturmayı yürüten savcı veya hâkime ifade verir. Bu bir anlamda talep yazısını devre dışı bırakarak tanık ile ilgili makam arasında doğrudan teması sağlamaktadır (Çolak ve Taşkın, 2007, s. 240).

3.2. Çağrıya Gelmeyen Tanığa İlişkin Hükümler

Ceza Muhakemesi Kanunu'nda yer alan 44/1. maddeye uygun şekilde çağrılmasına rağmen gelmeyen tanıklar için ne gibi yaptırımların uygulanacağını belirlemektedir. Bu çerçevede usulüne uygun şekilde çağrılmasına rağmen gelmeyen tanık ile ilgili olarak iki netice gündeme gelecektir; (i) zorla getirilme kararı verilmesi, (ii) gelmemeden kaynaklanan giderlerin tanığa ödettirilmesi (Öztürk, 2021, s. 320; Yalvaç, 2005, s. 204).

CMK 44/1'de belirtilen sonuçların ortaya çıkması için usulüne uygun yapılmış bir çağrı olması ve bu çağrıya mazeret bildirilmeden cevap verilememesi gerekir. Usulüne uygun yapılmış bir celpten ne anlamak gerekliliğine yönelik 43. madde hükümlerine

bakılması gerekir. Bu kapsamda tanıkların celp ile çağırılması gerekecektir. Tanığın sadece celp ile çağırılmış olması, bu maddede belirtilen sonuçların sonuca dayanak oluşturması için yeterli değildir. Bu çağrı prosedüre uygun olmalıdır. Bu durumda tanığın çağrısının 7201 sayılı Tebligat Kanunu hükümlerine uygun şekilde yapılması gereklidir, usulüne uygun yapılan tebligata rağmen tanığın çağrıya uymaması nedeniyle kanuni sonuçların uygulanması doğru bir uygulama şekli olacaktır.

3.2.1. Zorla getirme kararının verilmesi

Zorla getirilme kararı, önce usulüne uygun olarak celp edildiği halde herhangi bir gerekçe göstermeyen veya gösterilen gerekçe ilgili yargı merciince kabul edilmeyen tanığa verilir. Bunu yapabilecek adli makamlar savcılık, hakimler veya mahkemelerdir. Zira tanıkların dinlenmesi ve uyulmaması durumunda hangi hükümlerin uygulanacağı konusunda bu husus CMK'nın 43/5. maddesinde açıkça düzenlenmiştir (Yurtcan, 2019, s. 409).

Zorla getirme kararı, gerekirse zor kullanılmasına müsaade eden bir karar olup; yetkili adli mercilerce verilen ve kolluk makamlarına bu kişileri zor kullanma yetkisi ve görevi veren bir emirdir. Muhtevası gereği de kişiyi belirli bir süre için bile olsa özgürlüğünden yoksun bırakan bir uygulamadır. Kanun, zorla getirmeye karar vermek için bir süre sınırlaması öngörmemiştir. Ancak burada, kıyasen, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 146. maddesinin 4. bölümündeki sanığı zorla getirmeye yönelik hükümler uygulanabilir. Bu kapsamda cebren getirilmesi emredilen tanığın cebren getirilmesine karar veren makama derhal, bu mümkün değilse yol süresi hariç en geç yirmidört saat içinde getirilmesi ve ifadesinin alınması gerekir (Öztürk, 2021, s. 323; Arlı, 2023, s. 1).

Tanıklık kamu görevi olduğundan, duruşma günü ve saatinde bir tanık hazır bulunmak zorundadır. Bu, çekinme yetkisine sahip tanıklar için de geçerlidir. CMK 43. madde tanıkları çağrı yazısıyla duruşmaya çağırır. Duruşmaya gelmemesi halinde zorla getirileceğine dair bilgisi verilir. Çağrının niteliğine göre, bu durum bir imza ile veya bildirim yapan ve gerekli uyarıları yapan görevli tarafından tutanak tutularak belgelenmelidir. Bu uyarıya rağmen tanık duruşmada hazır bulunmaz ise zorla getirilmesi yönünde karar verilir. Talebe uymayan tanıkların zorla getirilmesi hükmü, CMK md. 44 ile düzenlenmiş olup gelmemesi ya da gelmemesinin gerekçesini bildirmezse neden olduğu masraflar tanıktan tahsil edilecektir (CMK md. 44)

(Yurtcan, 2019, ss. 415-416; Badem, 2021, 301).

3.2.2. Masrafların tanığa ödettilrilmesine ilişkin hususlar

Tanığın usulünce çağrılmasına rağmen gelmemesinin bir diğer sonucu da çağrıya gelmemenin masraflarından ilgili tanığın sorumlu olmasıdır. Bu hâkimin takdirinde değildir; yasal bir gerekliliktir.

Mazeret kabulünde hâkimin takdiri geçerli olacaktır. Bunun tahsili, uygulanan işleme rağmen giderlerin ödenmemesi halinde Amme Alacaklarının Tahsili Usulü Hakkında Kanun hükümlerine göre yapılır. Vesayet veya vesayet altındaki tanık için bu masrafların veli veya vasi tarafından karşılanması gerekir. Bu karara CMK'nin 267. maddesi uyarınca itiraz edilebilir (Aksan, 2003, s. 166).

Masraflar, bir tanığa çağrıya uymamasıyla bağlantılı olarak bir tebligatın çıkarılması sebebiyle meydana gelen ek posta ücretlerini, bir celbin uygulanmasına ilişkin bir kararı uygulamak için kolluk kuvvetleri tarafından yapılan yakıt masraflarını ve olayın niteliğine bağlı olarak kolluk kuvvetlerine sağlanan yolluk ödeneklerini içerir (Aksan, 2003, s. 178).

3.2.3. Asker yönünden zoraki getirilme kararlarının uygulanma şekilleri

CMK'da yer alan 44/2. madde, görevini yürüten askeri personelin zoraki getirilme ile ilgili kararlarının askeri makamlarca verileceğini belirtmektedir. Burada askerler açısından rütbe bakımından herhangi bir ayırım yapılmamış olup, diğer tanıklardan farklı şekilde Tebligat Kanunu mevzuatının 14. maddesi mucibince tebligat yapılacaktır. Bu hususa uyulmaması halinde zoraki getirilme kararı askeri merciler aracılığıyla uygulanacaktır (Yavuz ve Özar, 2015, s. 35).

Yargıtay, bu maddeye uygun olarak yapılmayan bir celbi hukuka aykırı bulmuştur. Asker personele çağrının usul yönünden uygunluğundan söz edilebilmesi için, askere çağrının da öngörülen şekilde yapılması gerekir. Aksi takdirde, usulüne uygun olarak çağrı yapılması durumu söz konusu olmayacağından zorla mahkemeye çıkarılmasına karar verilmesi ve mahkeme masraflarının ödenmesi mevzu bahis olmayacağı gibi, Yargıtay da er askerlere ilişkin yapılan tebligatların birlik komutanına ve kurum amirine yapılmamasını hukuka aykırı bulmuştur (Yargıtay, 2010).

CMK, çağrıya icabet edilmemesi durumunda askeri personele öngörülen sonuçlardan zorla getirilme ile alakalı farklı bir prosedür öngörmüş olup, bunun askeri komuta ve kontrol organları aracılığıyla gerçekleştirilmesini sağlamıştır. Öte yandan, gerekliliğe uyulmamasının bir başka sonucu olan yapılan harcamaların ödenmesine ilişkin istisnai bir hüküm içermemektedir. Bu nedenle asker olsa bile yapılan giderlerin uygulanmasına ilişkin başkaca bir uygulama bulunmayacak ve bunların tahsilatı Alacakların Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümlerine göre yapılacaktır (Yurtcan, 2019, s. 412).

3.3. Tanıklıktan Çekinme Durumları

CMK'nın 45. madde hükmü, tanıklık yapmadan kaçınma ve bu hususun açığa çıkma olasılıklarını düzenlemektedir. Bu mevzuat düzenlemesi ile yasa koyucu, bazı toplumsal ilişkilerin, tanıklık yapan bireyin tanıklık yaparken tarafsız olmasını engelleyebileceği ihtimalini dikkate almış ve bu durumlardan birinin varlığında kişinin tanıklıktan kaçınabileceğine karar vermiştir. Kanun'da açıkça belirtilen hallerde tanık olarak çağrılan kişi ifade vermekten çekinebilir. Tanıklık yapmanın ceza yargılamasında çok önemli bir delil olduğu aynı zamanda doğruyu söylemenin gerekli olduğu ve bir kamu görevi olduğu tartışılmaz bir gerçektir (Mahmutoğlu, 2013, s. 191).

Tanıklık, bir olayı ispatlamak ve gerçeği ortaya çıkarmak için gerekli görülse de bu konu ile ilgili istisna yapılmasaydı, tanıklık etmesi gerekenleri son derece zor durumda bırakabilir ve muhtemelen yalan söylemelerine, en azından bildiklerini söylemelerine neden olabilirdi (Karamercan, 2018, s. 172).

Tanıklık bir kamu görevi olduğundan, tanığın doğruyu söyleme görevi, onun sosyal ilişkileri karşısında doğruyu söylemesine engel olmadığı anlamına gelmez; tanıklık eden kişi, yakınlarına zarar verme korkusuyla bildiklerini gizleyebilir veya değiştirebilir. Burada kanun koyucu, tanıklığın çok önemli bir delil olmasının yanı sıra bir kamu görevi olduğu gerçeği ile tanıklıktan imtina ederek hayatın bu gerçekleri arasında bir denge kurmuştur. Esas olan kaide, tanığın beyanda bulunması hususudur. Çekinme varlığı, tanığa ifade vermekten kaçınma fırsatı verir. Düzenlemelere göre, tanığın kanunda sayılan imkânların varlığında tanıklık yapmaması zorunlu değildir. Bu imkanların varlığında, tanık ifade vermekten kaçınabilecektir (Aydın, 2010, ss. 111-112).

Tanıklık yapmaktan çekinme hakkının mevcudiyeti, tanığa kendisine gönderilen davet mektubuna uymama hakkı vermez. Davet edilen tanık, davete icabet edecek ve uygun merci önünde çekinme hakkına sahip olduğunu ileri sürerek ifade vermekten kaçınacaktır. Çekinme sebeplerinin varlığının savcı veya mahkeme tarafından tespit edilmiş olması ve bu sebeplerle ilgili olarak tanığın yemin etmesi gerektiğine dair hükümlerin varlığı, çekinme hakkı bulunan tanığı da beyan almada yetkili merci önüne çıkması hususunu bağlayıcı kılmaktadır (Gökcen vd., 2023, s. 293)

3.3.1. Tanıklıktan çekinme sebepleri

Tanıklıktan çekinme sorununun ortaya çıktığı haller, ailesel ilişkiler esas alınarak kanunla düzenlenmiştir. Bu durumda tanık ile şüpheli veya sanık arasında ilişki aranmaktadır. Olaya tanıklık yapacak bireyler, hakkında soruşturma açılan sanık bireyin yakınları durumunda ise sanığın cezadan kurtulması gerektiğini düşüneceklerdir. Bu kişiler tanık olarak dinlenirlerse, doğruyu söyleme yükümlülüğü ile yakınlarını cezadan kurtarma arzusu arasında kalacaklardır. Tanıklıktan çekinme hakkına ilişkin kurallar ve bazı sosyal ilişki ve akrabalık bağlarının, tanıklık yapacak kişinin ifade verirken tarafsız olmasını engelleyebileceği olasılığı dikkate alındığında, bu durumlardan birinin varlığında kişinin tanıklık etmekten kaçınabileceği düzenlenmiştir. İddia edilen ilişki, tanık ile mağdur veya davacı arasında ortaya çıkarsa, tanığın çekinme hakkı bulunmamaktadır. Mağdur bireyin tanık olarak dinlenilmesi halinde, şüpheli ve aralarında yer alan ilişki açısından çekinme hakkının varlığı kabul edilmektedir (Önder, 2011, s. 884).

Kanunda sayılan ihtimaller saklı kalmak kaydıyla, bazı durumlarda tanığın ifade vermeme hakkı bulunurken, bazı durumlarda ise ifade vermesi kesinlikle yasaklanmıştır. Bu ihtimallerden biri varsa, tanık ifade vermekten kaçınabilir. Burada ifade verme hakkı tanığa aittir (Sarıyar, 2022, s. 75).

Çekinme hakkının dayandığı gerekçeler mevzuatta sınırlı olarak yer almaktadır. Tanığın bir kamu görevi ve yeri doldurulamaz bir delil olduğu dikkate alındığında, tanığın beyanının esas olduğu kabul edilmelidir. Bu kapsamda çekinme hakkı bu sebepler dışında herhangi bir sebeple kullanılmayacaktır (Doğan, 2023i, s. 1; 2023j, ss. 1-2).

- **Nişanlı olma durumu**

CMK’da yer alan 45/1. maddesi uyarınca şüpheli ya da sanık, tanıkla nişanlı ise, birey tanıklıktan kaçınabilir (Yavuz ve Özer, 2015, s. 35). CMK madde 45; şüpheliye ya da sanık bireyin nişanlısına, eşine, eski eşine ve bu madde kapsamında yer alan yakın akrabalarına herhangi bir gerekçe göstermeden tanıklık durumundan çekinme hakkı tanımıştır (Turhan, 2020, s. 1383).

Nişanlılık durumu, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu’nda yer alan 116. madde düzenlemesine tabidir. Madde 45/1-a uyarınca şüpheli veya sanığın nişanlısı tanıklıktan kaçınma hakkına haizdir. Çekinme hakkının mevcudiyeti için tanıklığa konu suçun işlendiği sırada fiilen nişanlı olunması şartı aranmaz. Ancak çekinme hakkına sahip olunabilmesi açısından tanıklık esnasında nişanlılık durumunun halen mevcut olması gerekmektedir. Bu sebeple tanıklığa konu olay anında evlilikten farklı olarak var olan nişan, tanıklık anında sona ermişse tanıklıktan çekinme hakkı olamaz. CMK’da nişandan ne anlaşılması gerektiğine ilişkin tanıklıktan çekinme hakkı ve geçerlilik şartları hakkında bir düzenleme yoktur. Bir nişan nedeniyle tanıklıktan çekinmeye yönelik hak kötüye kullanılabilir. Özellikle fuhuş suçlarında, duruşmadaki en önemli tanığın aniden sanığın nişanlısı olduğunu beyan etmesi söz konusu olabilir. Bu sebeple, geçerliliği olan nişanlılık şartları konusunda Medeni Kanun (MK) düzenlemeleri nazarı itibara alınmalıdır. MK madde 118 uyarınca nişanlanma durumu, evlilik vaadiyle gerçekleşir. Fiilen evli bir kimse başka bir kimse ile evlenemeyeceği için nişanlı olamaz; ancak yapmış olması halinde bu yükümlülük geçerli sayılmaz. Böyle bir kişinin CMK anlamında tanıklıktan çekinme hakkı yoktur. Nişan akdi, evlenmek isteyen erkek ve kadının vasiyet beyanı ile gerçekleşir (Turhan, 2020, ss. 1390-1391).

Kanunda belirtilen çekinmenin birinci sebebi, şüpheli veya sanığın nişanlısı olma durumudur. Fakat, nişanla bağlantılı olarak tanıklık yapmaktan çekinme hakkına dair karardan çıkan netice, bu ilişkinin yalnızca tanıklık anında var olduğudur. Yani nişan bağlantısı sonra sona ererse ve başkaca bir tereddüt sebebi yoksa tanıklık yapılacaktır (Mahmutoğlu, 2013, s. 201).

Kanaatimizce tarafların tanıklık yapmadan kaçınma sebebi olabilmesi için tarafların evlilik akdi akdedebilme imkânına sahip olmaları gerekmektedir. Evlenemeyecek taraflar varsa, nişan bir çekinme sebebi olarak görülmemelidir.

Örneğin, şüpheli veya sanığın akli yetersizliği nedeniyle evlenememesi ve tarafların aynı cinsten olması, ileride evlenemeyecekleri gibi durumlar söz konusu olduğunda; nişanlı oldukları ifadesine dikkat edilmemeli ve bu durum bir tereddüt nedeni şeklinde görülmemelidir. Ret hakkını kullanacak olan şüphelinin veya sanığın nişanlısının reşit olmaması durumunda bu hakkını tek başına kullanıp kullanamayacağı sorusunun yanıtlanması gerekir. CMK'nın 45. maddesinin 2. fıkrası, genç yaşları nedeniyle ifade vermekten kaçınmanın önemini kavrayamayanların yasal temsilcilerinin onayı ile dinleneceklerini düzenlemektedir.

Burada belirtmek gerekir ki, düzenleme, tanığın yaşının küçük olması nedeniyle çekinme konusunun önemini fark edememesinin kabulüne dayanmaktadır. Bu durumda nişanlılık, başkaca sebeplerdeki gibi çekinmenin öneminin anlaşılamaması açısından farklı olan bir durumu temsil etmeyeceğinden, yaşının küçük olması nedeniyle çekinmenin önemini kavrayamayanlar için şüpheli veya sanık tanığın nişanlısı dahi olsa o tanığın kanuni temsilcisinin dinlenmesine karar verilmelidir (Yurtcan, 2015, s. 224).

Benzer durum, evliliğin akdedilmesine engel teşkil etmeyecek derecede akıl hastası veya akıl özürlü olan, ancak yine de nişanlı olduklarından dolayı tanıklıktan kaçınma hakkına sahip olan tanıklar için de geçerlidir.

Nişanlılık, evlilik vaadini içeren özgün bir sözleşme olmakla birlikte, tanıklıktan kaçınma açısından evlilik hususunda bazı farklılıkları vardır. Buna göre, evlilik ilişkisi yoluyla kurulan yakınlık, tanığa aynı zamanda kaçınma hakkı vermekle birlikte, nişanlılık durumunda tanığın nişanlısının yakınları ile ilgili olarak belirli bir ölçüde çekimser kalma hakkı olmayacaktır. Ayrıca evlilik ilişkisinin sona ermesi halinde dahi çekinme hakkı devam eder. Bir nişanlılık süreci, evlilik durumu ve ölüm gerçeği haricinde bir sebeple son bulması durumunda, o sebebe dayalı olarak bireyin çekinmeye yönelik hak ise ortadan kalkmış olur (Taşkın Adıyaman, 2022, ss. 35-37).

- **Evli olma durumu**

Şüpheli birey ya da sanık birey, tanığın eşi ise, birey tanıklıktan kaçınabilir. Bu hususta çekinme gerekçesi, evlilik son bulsa dahi devam edecektir (Özbek, Kanbur, Bacaksız, Doğan ve Tepe, 2017, ss. 396-397). Burada evlilik hususu, resmi nikah olarak anlaşılmalıdır. Taraflar arasında resmi nikah akdinin bulunmaması halinde, dini nikah

ve nikah bağı kurulması halinde bu fıkraya göre tanıklıktan imtina edilemez. Bu bağlamda, dini olarak nikah müessesesinin mevzu bahis olduğu hallerde tanıklık yapmaktan çekinmenin tatbik edilip edilemeyeceğinde netlik bulunmamaktadır (Burak, 2022, s. 86).

Kanaatimize göre, dini bir nikahın mevcudiyetinde birey tanıklıktan kaçınabilmelidir. Çünkü resmi açıdan nikah müessesesinin olmadığı bir durumda bu fıkradaki anlamda evlilik müessesesinden söz edilemeye de tanık ile şüpheli veya sanık birey arasındaki ilişkinin nişan çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiğine inanıyoruz. Çünkü kanundaki tanıma göre nişan için evlilik vaadinin olması yeterlidir. Ancak burada evlilik vaadinin ötesine geçen gerçek bir evlilik ilişkisi söz konusudur.

Yalnızca tarafların ileride evlilik ilişkisinin kurulacağına dair anlaşması ve tanıklık edecek kişinin varlığı nedeniyle tarafsız kalamayacağını kabul etmesi kaydıyla, yasal gerekçelerle çekimser kalmasına izin verilmesi; fiilen evlilik ilişkisi kuran kişilerden sadece resmi nikahın yokluğundan söz edilmesiyle tarafsız davranmalarını beklemek yasa koyucunun amacına ve hayatın akışına aykırıdır. Nişanlılığın dini nikah gibi herhangi bir resmi şartı bulunmamakla birlikte, diğer bir ilişki türü olan dini nikahın sağladığı nişan hakkını inkâr etmek çelişkili bir yaklaşım olacaktır (Nuhoğlu ve Yenisey, 2023; s. 415; Yılmaz, 2017, s. 45).

Henüz resmi bir nikahın olmadığı ve insanların resmi nikahtan önce dini nikah kıymalarının sosyal hayatımızda yaygın bir adet olduğu göz önünde bulundurulduğunda, taraflar arasında resmi nikah akdedeceklerine dair söz verilmiş sayılır. Bu bağlamda yine tanıklıktan çekinme hakkının olacağı söylenilebilir. Tabi ki bu husus için de açıkça meydana başka bir evlilik nikah müessesesinin de bulunmaması gerekmektedir. Sanık veya şüpheli birey ile tanıklardan birinin nikahı devam etmekteyse de dini nikah nedeniyle birlikte oldukları iddialarında bir nişanlılığın varlığını sorgulatan bir yön vardır ve bu husus dikkate alınmalıdır. Şüpheli ya da sanığın tanığın eşi olması ile alakalı olarak düzenlemelerde süre sınırlaması yoktur. Diğer bir ifadeyle, tarafların arasındaki evlilik ilişkisi bitmiş olsa bile çekinme hakkı mevcudiyetini devam ettirecektir (Özbek vd., 2022, s. 624). Bunun ön koşulu, geçerli bir evlilik ilişkisinin olmasıdır. Bu durumun en önemli pratik neticesi, bir evlilik müessesesinin ne şekilde sona erdiğinde kendisini göstermektedir.

Tanık, ifade verdiği sırada şüpheli veya sanıkla evli olduğu için çekinme gösterse de

daha sonra evliliğin geçersiz olduğu anlaşılırsa, tanık ifadeye geri çağrılmalıdır. Baştan itibaren geçerli olmayan bir evlilik olduğu için bu evlilik sona ermiş sayılmayacak, dolayısıyla halihazır durum bir çekinme sebebi olarak kabule şayan bulunmayacaktır (Taşkın Adıyaman, 2022, ss. 37-39).

- **Hısım olma durumu**

Şüphelinin ya da sanık bireyin, tanık olacak bireyin kan ya da kayın hısımı olması, altsoy veya üstsoy yoluyla üçüncü derecede kan ya da ikinci derecede kayın hısımlığı bulunması da bireyin tanıklık yapmaktan çekinme sebeplerinden sayılmaktadır. Dolayısıyla; yeğen, kardeş, teyze, dayı, hala ve amca kanunda yer alan düzenleme kapsamında yer almaktadır (Ermumcu, 2023, s. 1). Bu ilişkiler, bireylerin nüfustaki kayıtları nazarı itibara alınarak belirlenmektedir. CMK'daki düzenlemeler kapsamında, kan hısımlığına ilaveten kayın hısımlığı da vurgulanmış, üstsoy ve altsoy yönünden bir şekilde ayırım gözetilmemiş, bu husus haricinde kayın hısımlık açısından da kan hısımlığı durumundan farklı şekilde üçüncü dereceye kadar değil ikinci dereceye kadar olma koşuluyla çekinmeye sebep olacağı hükmü düzenlemede yer almıştır (Nuhoglu ve Yenisey, 2023; s. 520).

Evli olma sonucunda ortaya çıkan ve eşin akrabaları ile gelişen bir akrabalık türü kayın hısımlığı olarak bilinir. Bu kapsamda şüpheli ya da sanık bireyin, tanığın eşinin üstsoy veya altsoyu olma halinde söz konusu düzenleme kapsamında çekinmeye dair hakkı doğar. Aynı zamanda akrabalık nedeniyle tanıklıktan çekinme hakkı, evliliğin sona ermesiyle sona ermez, devam eder. Yasa koyucu burada aile barışını korumaya çalışmaktadır (Sarıyar, 2022, s. 88).

- **Evlâtlık ilişkisi**

Şüpheli veya sanık ile ifade verecek birey arasındaki evlatlık ilişkisinin mevcudiyeti de bireyin tanıklık yapmaktan çekinme sebebidir. Türk Medeni Kanunu'nda yer alan 315. Madde mucibince evlat edinme bağlantısı mahkeme kararıyla kurulur. Mahkemenin kararı kurucu niteliktedir. Bu nedenle bununla ilgili prosedür başlatılmış ve bürokratik süreç aşılmış olsa dahi mahkeme kararı olmaksızın evlat edinme ilişkisinin varlığından söz etmek henüz mümkün olmayacaktır. Evlâtlık ilişkisinin çekinme sebebi oluşturmaması için, belirtilen mahkeme kararının soruşturma veya ceza kovuşturmasına konu olayın uygulanması aşamasında tanık olunduğunda değil, ilgili

makam huzurunda ifade verilirken vuku bulması gerekir. Şüpheli veya sanık ile tanık arasındaki bu ilişki ancak ifadeden sonra kurulmuşsa, bu gerekçeye dayanılarak önceki tanıklıktan çekinilmesi mümkün değildir (Taşkın Adıyaman, 2022, ss. 42-43).

Evlat edinilen çocuk ile evladı edinen arasındaki soybağı ilişkisi evlat edinme yoluyla doğar (Sarıyar, 2022, s. 89). Evlat edinmede, babalık ilişkileri yalnızca evlatlık ile evlat edinen arasında ortaya çıkar. Bu nedenle evlat edinilen kişi ile evlat edinen kişi arasında kan ve akrabalık bağı olmayacağı gibi ve evlat edinen kişi ile evlat edinilen çocuğun yakınları arasında akrabalık bağı kurulmayacaktır. Belirtilen nedenlerle, evlat edinilenle evlat edinen bireyin yakınları arasında veya evlat edinilenle evlat edinenin yakınları arasında tanıklıktan çekinme hakkı olmayacaktır (Aydos, 2000, s. 19).

Örneğin, eş durumunda olanlardan birinin bir çocuk bireyi evlat edinmek istemesi halinde, soybağı ilişkisi yalnızca evlat edinen eş ile evlat edinilen çocuk arasında olacak ve sadece o eş için tanıklıktan çekinme hakkı mevzu bahis olacaktır. Eşlerin evlat edinmeden sonra doğan çocukları kardeş olmazlar ve birden fazla kişi evlat edinilirse bu kişiler arasında kardeşlik ilişkisi kurulmaz. Evlat edinme ilişkisi herhangi bir nedenle sona ererse nişanlılıkta olduğu gibi tanıklıktan çekinme hakkı da ortadan kalkar. Evlatlık ilişkisi bakımından biyolojik baba veya anneden şüphelenildiği veya suçlandığı durumlarda tanık olarak evlat edinme davası da araştırılması ve açıklığa kavuşturulması gereken bir diğer durumdur. Türk Medeni Kanunu madde 314'e göre, eşler tarafından birlikte evlat edinilen ve ayırt etme gücüne sahip olmayan küçüklerin nüfus kütüğüne anne ve baba olarak evlat edinen kişiler kaydedilecektir. Böylece, resmî belgelere göre, evlat edinen ebeveynler, evlat edinilen çocuğun ebeveynleri olarak kabul edilecektir. Ancak Türk Medeni Kanunu madde 314. fıkra 5 gereğince, evlat edinilen kişinin aile bağlarının devamı için nakledildiği aile kütüğü ile her türlü bağın tescil ile kurulacağı düzenlenmiştir. Bu durumda kanun koyucunun evlat edinme ile biyolojik ebeveyn arasındaki bağın tamamen kopmasını istemediği açıktır. Bu durumda evlat edinilmiş, biyolojik anne veya babanın şüpheli veya sanık olduğu bir davada, CMK madde 45/1-c kapsamında çekinme hakkına sahip olacaktır. Yine evlat edinilen şüpheli veya şüpheli ise altsoyu da tanıklıktan çekinme hakkına sahiptir (Taşkın Adıyaman, 2022, s. 44; Sarıyar, 2022, s. 89).

- **Diğer kanunlarda ve mevzuatta yer alan çekinme sebepleri**

5187 sayılı Basın Kanunu'nda yer alan 12. madde gereğince; süreli yayının sahipleri, eser sahipleri ve sorumlu yöneticiler, belge ve bilgiler dahil olmak üzere her tür bilginin kaynağını açıklamaya ve buna bağlı olarak tanıklık etmeye zorlanamaz denildiğinden bir başka nedene istinaden çekinme hakkı ortaya konulmuştur. Böylece tamamen çekinme hakkı düzenlenmeyerek tanıklık konusuna kısıtlamalar getirilmiştir. Bu konuda; CMK'nın 45. maddesindeki çekinme nedenlerinden farklı olarak, tanık ifade vermekten tamamen çekinmeyecek ve tanık haberin kaynağını açıklamayabilecektir (Mahmutoğlu, 2013, s. 203).

Gazetecilerin tanıklıktan çekinmelerine ilişkin hakları CMK'da yer almamaktadır. 5187 sayılı Basın Kanunu'nda yer alan 12. maddede "Süreli yayın sahibi, sorumlu müdürü ve yazarı, belge ve bilgi dahil her tür haber kaynağını açıklamaya ve bu konuda tanıklık yapmaya zorlanamaz." biçiminde düzenleme yer almaktadır. Bu düzenleme uyarınca, basın özgürlüğü kapsamında basın mensuplarının haber kaynaklarını gizleme hakkı bulunurken, mesleki sır gazeteciler için evrensel olarak tanınmamakta ve ilgili düzenleme sadece yayın sahipleri, sorumlu müdürler ve eser sahipleriyle ve yazılı basınla sınırlandırılmış olduğu görülmektedir (Öztürk, 2010, s. 7; Altundiş, 2022, s. 38).

3.3.2. Kendisi veya yakınlarının aleyhinde tanıklıktan çekinme

Anayasa madde 38/5'te, hiç kimsenin kendisi veya yakınları aleyhine tanıklık yapmaya zorlanamayacağı ilkesinden hareketle, tanığa kendisinin veya yakınlarının aleyhinde tanıklık yapmaktan çekinme hakkı tanınmıştır. CMK'da yer alan madde 48 mucibince, tanığın kendisi veya CMK 45/1 maddesinde sayılan yakınları hakkında cezai kovuşturmayaya yol açabilecek sorulara cevap vermekten çekinme hakkı vardır (Meran, 2015, s. 135). Bu düzenleme ile kişinin kendisini ve yakınlarını koruma isteği ile adaletin uygulanmasına katkıda bulunmanın verdiği vicdanî yük arasında sıkışmaması amaçlanmaktadır.

Madde olası bir ceza kovuşturmasına atıfta bulunduğundan, devam etmekte olan ceza kovuşturmaları hakkında bu madde hükümleri uygulanmayacaktır; bu durumda tanık, CMK madde 45. gereğince çekinme hakkını kullanmak zorundadır. Öte yandan, madde yalnızca ceza kovuşturmasına atıfta bulunduğundan, disiplin kovuşturması

veya tazminat talebi gibi yasal işlem sonucunu doğurabilecek açıklamalar bu maddenin kapsamı dışındadır (Bozkurt, 2019, ss. 45-47).

Madde cezai kovuşturmadan bahsetmekte; bu çerçevede sadece yakını hakkında sadece cezai sorumluluğa değil, cezai soruşturmaya da yol açabilecek hususta; başka bir deyişle, daha az şüphenin olduğu bir durumda soruların cevaplanacağını kesinliği yoktur. Maddenin yorumunun kovuşturma olasılığını artırdığı, tanıklık korkusunu artırdığı, böyle bir yorumun anayasaya aykırı olduğu belirtilmişse de maddede yer alan hüküm cezai kovuşturma ve soruşturma olarak yorumlanabilir. Bu görüş doğrudur; yargılamanın başka bir aşamasında, başka bir olaya ilişkin şüphe halinin önceden tesis edilmesi mümkün olmadığı gibi, böyle bir ayırım yapmak ve kişiyi tanıklığa dahil etmek de hukuka aykırıdır. TCK madde 273 de bu hususta dikkat çekicidir. TCK'nın yalan yere yemin suçunu düzenleyen 272. maddesinin hemen sonrasında yer alan bu madde, kişisel cezasızlık veya belirtilen suç için cezanın hafifletilmesi sebeplerini düzenlemektedir. Bu madde CMK'nın 48. maddesindeki ret hakkının kapsamına uygun olmakla beraber, bahsi geçen şahsi cezasızlık veya bir davada gerçeğe aykırı beyanda bulunulması halinde cezasızlık söz konusu kişileri ileride sadece cezai kovuşturmaya maruz bırakmakla kalmayıp, ayrıca ileride soruşturmaya maruz bırakabilecek bir konuda da ceza indirim sebeplerinin tatbik edileceği hususlarını düzenlemektedir (Turhan, 2020, ss. 1383-1384).

İki farklı maddede kapsam ve uygulama koşullarının birbiriyle aynı olduğu dolayısıyla yalan yere tanıklık konusunda mevcut durumun bir nebze tolere edildiği dikkate alınarak; söz konusu müsamaha kapsamına ileride yapılacak bir soruşturmanın dahil edilmesi, CMK'nın 48. maddesinin yorumlanmasındaki bu kısmi muğlaklığın konusunun yalnızca olası dahilinde olan bir ceza kovuşturması değil, aynı zamanda bir soruşturma olduğunun kabul edilmesi açısından önem arz eden bir argümandır (Nuhoğlu ve Yenisey, 2023; ss. 450-451).

Bu maddedeki düzenleme 45 ve 46 ncı maddelerdeki hükümlere benzemekle birlikte kapsam farkı bulunmaktadır. Burada sanık, Ceza Muhakemesi Kanunu'nda yer alan 45. maddede belirtilen bireylerden değildir. Sorulacak sorular, tanığın kendisini ya da bu maddede belirtilen bireyleri cezai sorumluluk altına sokma ihtimalini taşır. Burada madde hükümleri arasında bulunan ilk ciddi farkı ortaya çıkarıyor. İkinci farkın ölçekte ilgili olduğu görülüyor. CMK'da yer alan 45 ve 46. Maddelerin durumlarına

gelince, tanığın genel olarak tanıklıktan çekinme hakkı öne çıkmakta; burada tanık, kendi takdirine bağlı olarak, kendisini veya yakınlarını cezai sorumluluğa getirebilecek kişiler açısından kendisine sorulan soruları yanıtlamama hakkına haizdir. Söz konusu kapsamın haricinde kalan konularda tanığın bu madde mucibince çekinmeye hakkı yoktur. Her halükârda, tanığa tanıklık yapmaktan çekinebileceği ve soruları yanıtlamayabileceği önceden bildirilmiş olacaktır. Yargı tarafından kişiye haklarının hatırlatılması, adil yargılanma açısından çok önemli bir güvence olarak kabul görmektedir (Tekcan, 2023, ss. 1-3).

Öte yandan, 45. maddede tanığın çekinme hakkının önceden bildirileceği hükmüne ek olarak, tanığın öngörülen şartlara bağlı olarak her zaman çekinebileceği de düzenleme altına alınmıştır. Burada da soruları yanıtlamama hakkının kendisine önceden bildirilmesi düzenlenmekteyse de soruları her zaman kendiliğinden yanıtızsız bırakabileceğine dair bir hüküm bulunmamaktadır. Buradaki düzenlemenin dar kapsamı göz önüne alındığında, tanıklıktan çekinmeyi tamamen reddetme durumunda geçerli olan, herhangi bir zamanda çekinme olasılığı da tanınmalıdır. Kanun ayrıca bu maddede düzenlenen çekinme hakkının tanığa önceden bildirileceğini de düzenlemektedir (meran, 2015, s. 135).

Yargıtay da beyandan önce bu hakkın hatırlatılması gerektiğini belirtmiştir. Yargıtay Ceza Genel Kurulu 23.01.2020 tarihli 2018/16-440 Esas, 2020/25 Karar sayılı kararda “*CMK madde 48’de, esasını Anayasa madde 38/5 ’den alan ve adil yargılanma hakkını güvenceye alan bir düzenlemeye yer verilmektedir. Çekinme hakkı hatırlatılması yapılmadan tanığa bu tür soruların sorulması neticesi alınan cevaplar hukuka uygun olmayan şekilde sağlanan kanıt niteliğindedir, (CMK m.206/a ve m.217/2.) hukuka aykırı delil de hükme esas alınamaz (YCGK 12.11.2013, 2013/1-251, 2013/45)*” denilerek, çekinme hakkı hatırlatılmadan alınan beyanların hukuka aykırı delil olduklarını ve hükme esas alınmayacağı ifade edilmiştir (Kara, 2011, s. 44; Altundiş, 2022, s. 37).

3.3.3. Çekinme hususunun ehemmiyetini idrak edemeyenlerin durumları

CMK’da madde 45/2’de; tanıklık yapacak bireyin idrak durumuna yönelik noksanlıklar olması sebebiyle çekinme durumunun önemini algılayamayanlar için ne şekilde bir yöntem izlenebileceği belirtilmiştir. Bu açıdan; yaş durumunun küçük olması, akıl hastalıkları ya da akıl zayıflıkları sebebiyle tanık olmaktan çekinme

durumunun ehemmiyetini kavrayamayanlar, tanığın yasal temsilcisinin onayı ile dinlenmelidir. Burada anılan yaş küçüklüğü, akıl hastalığı veya zihinsel yetersizliğin mevcudiyeti, bu madde hükmünün tatbik edilmesi bağlamında kafi değildir. Dolayısıyla söz konusu nedenlerle tanık, çekinmenin önemini anlayamayacak durumda olmalıdır. Sayılan sebeplere rağmen tanıklıktan çekinmenin önemini bilen tanık hakkında Ceza Muhakemesi Kanunu madde 45. fıkra 2. hükümleri tatbik edilmeyecektir. Ayrıca, tanıklıktan çekinmeyi reddetmenin anlamının anlaşılabilmesi, gösterilen nedenlere bağlı olabilir. Bu sebeplerin haricinde, tanığın örneğin cehaletten dolayı tanıklıktan çekinme durumunun anlamını anlamaması halinde söz konusu düzenleme uygulanmaz (Taşkın Adıyaman, 2022, s. 52).

Kanuni düzenleme çerçevesinde, tanık dinlendirmek için bir sebepler varsa tanıkların sorgulanmasında kanuni temsilcilerin iradesi ön plana çıkacaktır. Kanuni temsilcilerin iradeleri, çekinmeye yönelik hakların kullanıldığı anda olmayıp, tanık ifade verdiği anda ortaya çıkacaktır. Yani böyle bir durumda asıl olan kaide, tanığı dinlememektir. Ancak kanuni temsilcinin rızası ile tanık dinlenebilir. Yasal temsilciler ebeveynler veya vasilerdir. Velayet söz konusu olduğunda, ikisi birlikte rıza göstermelidir. Bu konuda bir uzlaşma sağlanamaması halinde aile mahkemesinden bu konuda bir karar verilmesi istenebilir (Uzun, 2016, s. 141).

Kanuni temsilciler, aynı dava kapsamında şüpheli durumda ya da sanık konumundaysa tanığın dinlenmesi noktasında hüküm veremez. Dolayısıyla kararı kimin vereceğine dair net bir kural yoktur. Türk Medeni Kanunu madde 426 uyarınca, küçüğün veya kısıtlının çıkarları kanuni temsilcinin çıkarlarıyla çatışırsa, kayyum atanır. Bu hüküm ışığında, şüpheli veya sanık tanığın kanuni temsilcisi ise, bir kayyım tayin edilmeli ve bu kayyım tanığın sorgulanmasına karar vermelidir (Sarıyar, 2022, ss. 91-92).

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 51. maddesi, reddetme hakkına sahip olduğu halde tanıklık yapan tanığın, kendi takdirine bağlı olarak, yemin edip etmeme hakkına da sahip olduğunu düzenler. Kanuni temsilcilerinin veya kayyumlarının muvafakati ile yaşı küçük olması, akıl hastalık durumları veya zayıflıkları sebebiyle çekinmenin ehemmiyetini anlayamayanların dinlenmesi halinde yemin işleminin nasıl yapılacağı yasada detaylı biçimde düzenlenmemiştir. CMK'nın 50. Maddesi uyarınca, yeminin önemini onbeş yaşından küçükler ayırt edemediği için yeminin önemini kavrayamayan tanıklar yemin etmezler. Bununla bağlantılı olarak, belirtilen durumda

bulunan tanığın yemin edemeyeceği düzenlenmiştir (Badem, 2021, s. 321).

CMK'da madde 45/2 uyarınca yaş küçüklüğü, akıl hastalığı ya da akıl zayıflığı durumlarının tanıklık yapmaktan çekinme durumunun ehemmiyetini kavrayamayanlar ancak yasal temsilcileri tarafından verilecek rıza ile tanık sıfatında dinlenebilmektedirler. Başka bir anlatımla, akrabalık sebebiyle tanıklık yapmaktan çekinme durumunda tanıklıktan çekinme hakkı hatırlatılacak olup, çekinme durumunun ehemmiyetini kavrayamayan tanıklar söz konusu olacağından otomatikman çekinmiş kabul edileceklerdir. Ancak yasal temsilcileri tarafından verilecek rıza ile tanık sıfatında dinlenebileceklerdir (Çolak ve Taşkın, 2007, s. 219). Bu durumda kanuni temsilci veya kayyum, tanığın dinlenmesine, ifade verilip verilmemesine karar verebilirse; kanuni temsilci yemin etme hususunda takdir yetkisini de kullanabilmelidir.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 49. maddesi gereğince tanıklıktan çekinme durumunda, savcı veya hâkimin takdirine bağlı olarak tanığı bu sebeplerin varlığı konusunda yemin etmeye zorlayabileceği düzenlenmektedir. Yaşının küçük olması, akıl hastalık durumu veya akıl zayıflık durumu sebebiyle çekinmenin ehemmiyetini kavrayamayanların tanıklığına gelince, bu nedenlerle yemin edip edemeyecekleri ve nasıl yemin ettirebilecekleri hususu açıklığa kavuşturulmalıdır. Her şeyden önce, belirtilen nedenlerle çekinmenin öneminin anlaşılamaması sebebiyle, kanuni temsilcinin tanığın dinlenmesi yönünde kararı vermesi ve söz konusu kararın da dinlenmeme olarak kullanılma durumunda, kanuni temsilcinin ifade vermekten çekindiğini kabul etmek gerekir. Bu nedenle, yukarıdaki kararın çekinme olarak kabul edilmesi halinde kanuni temsilci, gerekli görülmesi halinde CMK'nın 49. maddesi uyarınca yemin etmeyecektir (Taşkın Adıyaman, 2022, s. 52).

3.3.4. Tanıklıktan çekinme hükümlerinin uygulanması

CMK madde 45/3'de; tanıklıktan çekinmeye ilişkin hükümlerin tatbik edilmesine dair birtakım esaslara değinilmiştir. Buna göre, tanığa önce geri çekilme hakkının bildirilmesi gerekir. Bu hatırlatma yapılmadan çekinme hakkı bulunmasına rağmen tanık dinlenmesi durumunda söz konusu durum hukuka aykırı olacaktır. Yargıtay ayrıca bu hakların hatırlatılmadan bir tanığın dinlenmesinin hukuka uygun olmadığı görüşündedir. Fakat çekinme hakkı hatırlatılmadan tanık dinlenilmiş; ancak hüküm ise verilen bu ifadeye dayanmıyorsa, verilen karar tek başına bu nedenle bozulmayacaktır.

Ayrıca kanun karmaşası bağlamında tanığın böyle bir hakkı olduğunu bilmemesi de mümkündür. Bu nedenle tanığa konu hakkında bilgi verilmeli ve sonrasında bilgilendirilmiş rızasına dayanarak beyanda bulunmak isterse olayla ilgili bilgi ve görgüsüne başvurulmalıdır (Aslan, 2012, s. 17).

Maddede yer alan son cümlede de çekinme hakkının kullanılmasına dair zemin de bulunmaktadır. Bu zemine göre, ifadeye başlamadan önce tanıklıktan çekinme yaygın bir uygulamadır. Öte yandan kanun, tanığın duruşma sırasında her zaman çekinebilmesini sağlar. Böylece tanık, ifadesinin devamında olduğu gibi sonrasında da tereddüt edebilir. Başvuru sonrasında tanıklıktan çekinmesi durumunda tanığın önceki ifadesi esas alınmaz; hiç bahsedilmemiş kabul edilecektir. Yargıtay'ın da buna yönelik doğrultuda olduğu aşikardır (Nuhoğlu ve Yenisey, 2023; ss. 413-414; Yılmaz, 2017, s. 52).

Tanıklıktan çekinme hakkı davanın herhangi bir aşamasında kullanılabilirken, tanıklıktan çekinme hakkı hem soruşturma aşamasındaki savcının duruşmalarında hem de ceza davası açılması açısından suçlamanın her aşamasında kullanılabilir. Ancak, mahkemede çekinme hakkını kullanacağını iddia eden tanığın, soruşturma aşamasında kolluk görevlilerince kayda alınan ifadesi delil olarak kabul edilemez (Taşkın Adıyaman, 2022, s. 46).

3.4. Meslek ve Sürekli Uğraşları Sebebiyle Tanıklıktan Çekinme Durumları

CMK'da yer alan 46. madde, birtakım mesleklere sahip kişilerin tanıklık yapmaktan çekinebilmelerine dair düzenlemeleri içermektedir. Yasa koyucu tarafların arasında olan güven ilişkisi göz önünde bulundurularak hizmet verilen kişiye güvenilmesi durumunda çalışabilecek bu mesleklerin varlığı çekinme konusu olarak düzenlenmiştir. Bu kapsamda avukat, stajyer veya yardımcıları, hekimler, diş hekimleri, eczacılar, ebeler ve bunların yardımcıları ve diğer tüm tıp meslek veya mensupları ile mali işlerle görevli müşavir ve noterler yer alır (Ceylan, 2012, s. 375). Burada çekinme durumunun bir hak değil de bir zaruret olduğunu kabul edilmesi gerekecektir (Sarıyar, 2022, s. 94). Diğer taraftan, bahse konu meslek grubuna mensup kişilerin aldığı bilgiler başka bir kişiye aktarılırsa, bu kişi kanunda belirtilen meslek grubuna ait değilse; ilgili düzenlemeler uyarınca çekinme hakkının varlığı söz konusu olamaz (Gökçen vd., 2023, s. 293).

3.4.1. Hukukçuların tanıklıktan çekinmeleri

Bahse konu edilen mesleki gruplarından birincisi; avukatlar, stajyerler ve onların yardımcılarıdır (Albayrak, 2010, s. 90). Avukatlık mesleğini icra edenler avukatlık kanunu ve ilgili yönetmelikler ile beraber mesleksel kaidelerini de iyi bilme ve özümseme ile yükümlüdürler. Bu insanlar; bu unvanlar nedeniyle veya adli görevleri nedeniyle öğrendikleri bilgilerle bağlantılı olarak tanıklıktan çekinebileceklerdir. Hâkim, bilgilerin nasıl elde edildiğini değerlendirme hakkına sahiptir. Avukatların kimler olduğu 1136 Sayılı Avukatlık Kanunu ile düzenlenir. Aynı kural stajyerler için de geçerlidir. Çekinme hakkı açısından stajyerlerin bu unvana sahip olmaları yeterlidir (Çelik, 2007, s. 1).

Bu nedenle, stajyer bir avukatın, sadece bir avukatın yanında stajyer olduğu gerçeğinden değil de stajlarından kaynaklanan edindikleri bilgiler açısından çekinme hakkı vardır. Dolayısıyla avukat stajyerlerinin öğrendikleri bilgiler kapsamında çekinme hakları, bir avukat yanında stajyer olmalarına bağlı değildir; Avukatlık Kanunu madde 15 gereğince, adliye stajı sırasında öğrendiği bilgiler açısından da çekinme hakkına sahiptir. Yardımcılar, iş sürecinde onlara destek olan personeldir. Öncelikle bu kadrodan, avukat kâtabi olarak bilinen kadrolu yardımcı kastedilmektedir ancak bu kadronun kapsamı, sadece avukata hukuki işlerinde destek veren kişiler olarak anlaşılmamalıdır. Buna kariyeri boyunca avukata sürekli destek olan tüm çalışanlar dahildir. Örneğin, bir avukatın şoförü veya ofisinde mutfağı işleten bir çalışan da söz konusu faaliyetleri muhtevasında öğrendiği bilgilerden kaynaklı çekinme haklarına sahiptir. Bahse konu çekinme hakları, avukat tutulmasa veya davadan çıkarılmasa da devam eder (Taşkın Adıyaman, 2022, ss. 73-75).

CMK'da yer alan 46. Maddenin ikinci fıkrası, çekinme prosedürü hakkında düzenleme içermektedir. Bu açıdan, ilgili kişinin rıza göstermesi halinde, tanıklıkta bulunan kişi mesleki menfaatleri nedeniyle tanıklıktan çekinemez. Bu bireyler için yasa aynı şekilde bir istisna yaparak avukatları, stajyer bireyleri ve yardımcılarını söz konusu muvafakat kapsamı haricinde tutmaktadır. Yargıtay uygulamada bu maddeyi dikkatle uygulamaktadır. Böylelikle ilgili bireyin muvafakati bulunsa dahi avukat, stajyer ve yardımcıları söz konusu madde hükümlerine göre tanık yapmaktan çekinebilirler. Avukatlık Kanunu'nda yer alan madde 36 mucibince avukatların sır saklama yükümlülüğü dikkate alınırsa her iki hükmün örtüştüğü söylenebilir. Burada izin

almak tanığın değil yargının sorumluluğundadır ancak tanık da bu onayı alabilir (Sarıyar, 2022, s. 104).

Öte yandan, bir müdafî mesleki faaliyetleriyle bağlantılı olarak elde ettiği bilgilere ilişkin sır saklama yükümlülüğü altında tanıklıktan kaçınabilir. Ancak sır sahibinin rızası varsa, tanıklık yapmaktan çekinme çekinmeme durumu müdafinin takdiri kapsamındadır (CMK madde. 46 fıkra 1-a, 2) (Kitapçioğlu Yüksel, 2018, s. 195; Badem, 2021, s. 322).

İlgili kişinin ölümü halinde, beyan edilecek bilgiler yaşayan bir kişiyi ilgilendirmiyorsa, muvafakat alınması gerekli değildir. Ayrıca muvafakat veren kişi tam ehliyetli değilse velisi veya vasisinin muvafakatini göstermesi gerekir. Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 45. maddesindeki çekinme hakkının kapsamı göz önüne alındığında, sonradan verilen rızanın geri alınması kıyasen mümkündür.

3.4.2. Sağlıkla ilgili mesleklerini icra edenlerin tanıklıktan çekinmeleri

Bahsedilen mesleki gruplarında ikinci grup içinde yer alan; hekim, diş hekimi, ebeler, eczacılar ve bu meslekleri icra edenlerin yardımcı konumunda olanlar ile diğer tüm tıp meslekleri veya sanatları kapsamındaki sağlık mensupları olanlardır. Bu kapsamda sınırlı miktarda meslek mensubu zikredilmemiş olup, laboratuvar çalışanları da sağlık mesleği mensupları olarak bu potada değerlendirilmektedir. Kimlerin meslek mensupları olarak kabul edileceğini belirleyen bir diğer düzenleme de Türk Ceza Kanunu'nda yer alan 280. Maddedir (Yalvaç, 2005, s. 210; Aşkın, 2021, s. 1368).

Sağlık meslek mensuplarının bir suç unsurunu bildirmemesini suç sayarak niteleyen bu maddenin ikinci fıkrası, kimlerin mesleği mensubu olarak anlaşılması gerektiğini belirtir. Buna göre; doktorlar, diş hekimleri, hemşireler, ebeler, eczacılar ve diğer sağlık hizmetleri verenler bu kapsama girmektedir ve sağlık meslek mensuplarının bu maddede sayılanlarla sınırlı olmadığı ve diğer sağlık hizmeti verenlere atıfta bulunulduğu belirtilmiştir. Bu madde sınırlı sayı ilkesini kabul etmediği için sağlık çalışanının belirlenmesinde diğer düzenlemelerin de dikkate alınması gerekli hale gelmektedir. Bu konuyla alakalı 1219 sayılı Tababat ve Şuabatı Sanatlarının İcrası Hakkında Kanun yol göstericidir. Kanuna ilave olan 13. maddede de sağlık mesleğine mensup olarak kabul edilenler sayılmıştır. Bu kapsamda; fizyoterapistler, klinik psikologlar, odyolog, diyetisyenler, dil ve konuşma terapistleri, pedologlar, sağlık

fizikçileri, anestezi teknisyenleri/teknikerlikleri, tıbbî laboratuvar ve patoloji teknisyenleri/ teknikerlikleri, tıbbî görüntüleme teknisyenleri/ teknikerlikleri, ağız ve diş sağlığı teknisyenleri/teknikerlikleri, tıbbî protez ve ortez teknisyenleri/teknikerleri, ameliyathane teknikerleri, odyometri teknikerlikleri, diyaliz teknikerlikleri, acil tıp teknikerlikleri, hemşire yardımcıları, ebe yardımcıları, sağlık bakım teknisyenlikleri, vb. bu çerçevede sağlık meslek mensupları şeklinde değerlendirilmektedir (Kitapçioğlu Yüksel, 2018, s. 197; Taşkın Adıyaman, 2022, ss. 100-106).

Kanunun söz konusu bölümünde yer almasına rağmen yine de CMK bağlamında herhangi bir kısıtlama olmayacağından, dahil edilmeseler bile sağlık çalışanı sayılabilecek diğer kişilerin de CMK madde 46 uyarınca çekinme hakkı olabilecektir. Örneğin, bu çerçevede bir acil duruma müdahale etmekle sorumlu bir ambulans şoförünü bu kapsamda kabul etmek mümkündür. Çekinme hakkıyla alakalı önem verilmesi gerekli bir başka nokta da “sağlık meslek mensubu” tabirinden bütün sağlık meslek mensuplarını veya hastaneleri kastetmediğidir. Örneğin bir hastanede özel güvenlik görevlileri aynı çerçevede kabul edilmemektedir. Bu manda esas alınan nokta, bireyin sağlıkla ilgili alanda çalışması değil de sağlıkla alakalı bir tıp alanında çalışan personel olmasıdır (Sarıyar, 2022, ss. 96-97; Aşkın, 2021, s. 1369; Kitapçioğlu Yüksel, 2018, s. 199).

Bu kişilerin tanıklıktan çekinme hakları, bu unvanlar aracılığıyla öğrendikleri bilgilerle sınırlıdır. Bu bakımdan hüküm, (a) bendinde belirtilen avukatlar, stajyerler ve yardımcılara ilişkin hükümden farklılık göstermektedir, çünkü sadece bu unvanlar üzerinden elde edilen bilgiler değil, aynı zamanda yüklenilen görev yoluyla elde edilen bilgiler de bu kapsamda yer almaktadır. (b) bendi içerisinde zikredilen mesleki gruplar için kapsam şahıs bazında genişletilerek, çekinme hakkı çerçevesinde sadece mesleki faaliyetlerle bağlantılı olarak kişiler hakkında değil, yakınları hakkında da çekinme hakkının kapsamını içermektedir. Hasta yakınları denilince sadece hasta yakınları değil, hastaya refakat eden tüm yakınlar da anlaşılır. Böyle bir düzenlemeyle TCK’da 280. maddede sağlık meslek mensupları tarafından herhangi bir suçun bildirilmemesi suçunun varlığının mevzuatta birlikte olmasının çelişki olduğu belirtilmektedir (Tosun, 1984, s. 725; Yılmaz, 2017, ss. 56-57 Aşkın, 2021, ss. 1371-1372).

3.4.3. Malî işlerde faaliyet gösterenlerin tanıklıktan çekinmeleri

Bahse konu mesleki gruplardan üçüncü grupta olanlarsa; mali konularla ilgilenen müşavir ile noter kategorisinde olanlardır (Doğan, 2023c, s. 1; 2023d, s. 2). Bu bireyler unvanları gereği hizmet ettikleri bireylerin haklarında öğrenip sahip oldukları bilgilerle alakalı olarak tanıklık yapmaktan çekinebilmektedirler. Alman hukuku, noterlik mesleki ile uğraş gösterenlerin özel bir güven ilişkisine dayanmaması sebepleriyle ve gerekçeleriyle noterin tanıklıktan çekinme haklarını tanımamaktadır (Sarıyar, 2022, s. 103).

Mali konularda görevlendirilen müşavirler ve noterler, bu sığata haiz olmaları gereği hizmette bulundukları kişiler hakkında öğrendikleri bilgiler ile alakalı olarak tanıklıktan çekinebileceklerdir (CMK madde 46/1-c). İlgilinin rızası olmadıkça, bu unvanlarla bağlantılı olarak hizmet verdikleri bireylerle alakalı olarak bilgi sahibi oldukları konular ve bilgilerden dolayı tanıklık yapmaktan çekinmek zorundadırlar. Fakat ilgili kişinin rızası varsa çekinmeyerek tanıklık etmekle yükümlüdürler (Altundiş, 2022, s. 33; Kara, 2011, s. 45).

3.4.4. Devlet sırrı mahiyetindeki bilgilere ilişkin tanıklıklar

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 47. maddesi, bir suçla ilgili bilginin devlet sırrı teşkil ettiğı gerekçesiyle mahkemeler için gizli tutulamayacağını düzenlemektedir (Meran, 2015, s. 135). CMK'da ne tür hususların devlet sırrı kapsamında olacağı belirtilmektedir (Özbek vd., 2022, s. 399).

CMK ise, aksine, devlet sırrı teşkil eden gerekçelerle dahi tanıklık yapmaktan kaçınılamayacağını ve devlet sırrının korunması gereğinden hareketle güvenliğine dair koruma yapılması ihtiyacı arasında bir dengeli ilişki kurulduğunu belirtmektedir. CMK kimlerin devlet sırlarına haiz olabileceğini belirtmezken, CMUK devlet sırlarını elinde bulunduran yetkiliden bahsetmiştir. Aynı zamanda, devlet sırlarını bilmek herkes için mümkündür ve kişi bakımından sınırlama olmaksızın CMK'nın 47. Maddesini uygulama imkânı mümkündür. Devlet sırları ilgili maddede tanımlanmıştır. Bu açıdan devlet sırrı olgusu, devletin dış ilişkilerini, milli savunmasını ve güvenliğini etkileyebilecek, anayasal düzenine ve uluslararası ilişkilerine tehdit oluşturabilecek bilgilerdir. Hâkim, devlet sırlarını bu tanıma göre değerlendirecektir (Gökçen vd., 2023, s. 2934; Sarıyar, 2022, s. 105; Taşkın Adıyaman, 2022, ss. 120-122).

- **Devlet sırrı mahiyetindeki bilgilere ilişkin tanıklık yapma usulü**

Bir suçla alakalı bilgiler, bilgilerin devlet sırrı olduğundan bahisle mahkemeye karşı saklanamaz. Devlet sırrı, açıklanması durumunda devletin dış ilişkilerine, millî savunmasına ve millî güvenliğine zarar verebilecek nitelikte anayasal düzen ve uluslararası ilişkiler bakımından tehlike oluşturabilecek mahiyette bilgilerden oluşmaktadır (CMK md 47 fıkra 1). Devlet sırrı mahiyetindeki bir mevzuda tanıklık yapabilmek için tanıklığın mevzubahis olacağı suçun, alt limiti beş yıl veya daha fazla hapis cezası gerektiren bir suç sayılması gerekir (CMK md. 47 fıkra 3). Kanun koyucu, devlet sırrı teşkil eden bilgilerin ifşa edilmesinin devletin güvenliğini tehdit etme ihtimalini göz önünde bulundurarak, ifadeye konu olan bilgilerin devlet sırrı mahiyetinde olması halinde tanıkların özel usulle dinlenmesi ilkesini benimsemiştir. Bu açıdan beş yıl veya daha fazla hapis cezası almayı gerektiren bir suça ilişkin yargılamada, ifadeye konu bilgilerin devlet sırrı olması halinde; tanık, mahkeme katibinin olmadığı yalnızca mahkemenin hâkimi ya da komisyonca dinlenir. Daha sonra hâkimce ya da mahkemenin başkanınca söz konusu tanıklıklardan ancak iddia edilen suçu aydınlatabilecek bilgiler kaydedilir. Cumhurbaşkanı'nın devlet sırrı teşkil eden bilgilere ilişkin tanıklığı söz konusu olduğunda, sırrın niteliği ve bunun mahkemenin dikkatine sunulup sunulmayacağı bizzat Cumhurbaşkanı tarafından takdir edilir (CMK m. 47/4) (Kara, 2011, s. 46; Köse, 2019, ss. 189-190; Kitapçioğlu Yüksel, 2018, s. 200).

Bu kapsamda tanık olma mevzusunun devlet sırrı mahiyetinde olması durumunda yapılacak işlemler CMK'nın kapsamında madde 47/2'de düzenlenmiştir. Tanıklık mevzusuna konu olacak bilgilerde devlet sırrı mahiyeti bulunması durumunda tanık, zabıt kâtibî mahkeme salonunda olmaksızın yalnızca mahkeme hâkimi veya komisyonca dinlenir. Duruşmadan sonra hâkim veya mahkeme başkanı, yalnızca tanık ifadelerinden iddia edilen suçu aydınlatabilecek bilgileri tutanağa kaydeder. Madde hükmünden, iddia makamı adına toplantıda hazır bulunan Cumhuriyet savcısının dinlenme süresi boyunca duruşma salonunda bulunmayacağı anlaşılmalıdır. Ayrıca bu madde, CMK'nın 188/1 maddesinin, gerektiğinde duruşmada müdafî bulunması şartına ilişkin hükmüne de bir istisna oluşturmaktadır. Devlet sırrı teşkil eden bilgilere ilişkin tanıklık CMK madde 47'de, kovuşturma aşaması esas alınmak suretiyle hüküm altına alınmıştır. Kanunda öngörülen bir suça ilişkin bilgilerin mahkemeden devlet

sırrı olarak saklanamayacağı düzenleme altına alınmıştır. Bu çerçevede söz konusu bilgiler, tanık dinlenilmesine yetkisi olan diğer kişi ve Cumhuriyet Savcısından gizlenebilecektir (Sarıyar, 2022, s. 105).

Hâkim veya mahkeme başkanı, tanığı dinlemesini müteakip tutanağa yalnızca soruşturma veya kovuşturmaya konu olan suçun aydınlatılmasına yardımcı olabilecek bilgilere yer verir. Soruşturma gizli olup, bu aşamada tutanağa bakılamaz. Bu düzenleme, devlet sırlarının mahkemeden saklanamayacağı biçiminde bir maksada hizmet ettiği düşünülürse, bu amaca ne kadar uygun olacağı şüphelidir. Çünkü bir devlet sırrının tam, eksiksiz, doğru veya yanlış olarak aktarılıp aktarılmadığını mahkemenin kontrol etme imkânının olmadığını söylemeye gerek yoktur. Bu hükmün en tartışmalı yönü, savunma hakkını ciddi şekilde baltalıyor olmasıdır. Bu, Anayasa’da ve AİHS’de yer alan “adil yargılanma hakkına” aykırıdır, çünkü işlevselliği bulunmayan tarafların tanığa soru sorabilme hakları bulunmamakta, tamamen kapalı duruşmaya izin verilmesi, bilhassa savunma ve iddia makamlarının müdahale etme hakkına sahip olunmadan mahkemece tanıkların dinleniyor olması durumu her tür yönlendirmeye hassas bir konuma getirmektedir (Hafizoğulları ve Özen, 2010, s. 28).

CMK’daki 45., 46. ve 48. maddeler mucibince, aynı kanunun 49. maddesi ifade vermekten çekinen kişinin, çekinme nedenlerinin doğruluğuna dair yemin ettirileceğini öngörmüş, 47. maddesinde bu çerçevede yer almamıştır. Dolayısıyla devlet sırlarının mevcudiyetini iddia eden tanığın konu hakkında yemin etmeyeceği kabul edilmelidir. Buna rağmen tanığın doğruları söylemek yeminine dair umumi kaide geçerlilik durumunu muhafaza etmektedir. Başka ifadeyle, CMK’nın 54 ve 55. maddeleri uyarınca devlet sırları hakkında tanıklık yapan kişi, tanıklığından önce veya sonra yemin edecektir (Sarıyar, 2022, s. 109; Taşkın Adıyaman, 2022, s. 123).

Alt limiti beş yılın altında bir hapis cezasını gerektirir suçlar için yapılan yargılamalarda devletin sırlarına ilişkin tanık beyanlarının alınıp alınamayacağı belirsizdir. Bu hususta iki değişik bakış açısı vardır. Söz konusu görüşlerden birine göre, beş yıla kadar hapis cezası gerektiren suçlarda tanık sorgulanırken, verilecek bilginin devlet sırrı olduğu gerekçesiyle ifadeden kaçmak mümkün olmayacaktır ve tanığın dinlenme şekli diğer tanıkların dinlenme şeklinden farklı olamayacaktır. Diğer bir görüşe göre, alt limiti beş yıldan fazla hapis cezasını gerektiren ağır suçların

işlenmesinde devlet sırlarına ilişkin özel bir düzen içinde tanıkların sorgulanması ilkesi benimsenirse; bu suçlar kadar kamu düzenini tehdit etmeyen nispeten küçük ağırlıktaki suçların yargılamaında, tanıkların devlet sırrı niteliğindeki bilgileri özel bir prosedür olmaksızın ifşa edebileceğini varsaymak rasyonel olmayacaktır. Bu nedenle alt limiti beş yıldan az olan suçlarda devlet sırlarına ilişkin tanık dinlenemez. Bu nedenle, beş yıldan az hapis cezasını gerektiren suçlarda, uyuşmazlık bu tür devlet sırlarına ve tanıklığına dayanmaksızın karara bağlanacaktır. Devlet sırrı sebebiyle gizli olarak sorgulanan bir tanığın suçluluğu kanıtlayan tek delil olması halinde, anığın anılan delille direkt temas edememesi ve onun gerçekliğinin başka kanıtlarla doğrulanamaması adil yargılanma hakkının açık ihlali olacağından, söz konusu tanık beyanının gerçekliği başka kanıtlarla desteklenmedikçe mahkûmiyet kararı verilmemelidir (Köse, 2019, ss. 109-191).

- **Devlet sırrı niteliğindeki bilgilere ilişkin tanıklık yapmada Cumhurbaşkanı'nın konumu**

Mahkemeler, bilgilerin devlet sırrı olup olmadığına karar verme yetkisine sahiptir, ancak bu kuralın istisnaları vardır. Bu çerçevede, tanık Cumhurbaşkanı ise, haiz olduğu bilgi devlet sırrı niteliğinde olup olmadığına Cumhurbaşkanı'nın bizzat kendisi karar verecektir. Aynı şekilde Cumhurbaşkanı bu mevzuda ifade verip vermeyeceğine kendisi karar verecektir. Cumhurbaşkanı tanık olarak beyan vermek istemesi durumunda, Cumhurbaşkanı'nın tanıklık yapmasına ilişkin CMK 43/4 hükümleri uygulanır (Taşkın Adıyaman, 2022, ss. 12-14).

Devletin ve milletin birlik ve bütünlüğünün temsiline niteliği esas alınarak devlet sırrı teşkil eden bilgilere ilişkin Cumhurbaşkanının tanıklığına ilişkin ayrı bir düzenleme CMK madde 47/4'de yer almaktadır. Buna göre Cumhurbaşkanı, bilgilerin devlet sırrı olup olmadığını ve mahkemenin dikkatine sunulup sunulmadığını belirleme takdirine sahiptir. Eski Cumhurbaşkanları bu kurala tabi değildir. Eski cumhurbaşkanının tanıklık yapacağı konu devlet sırrı ise, devlet sırrında tanıklık yapılmasına ilişkin hükümler yürürlüğe girer ve kanunda öngörülen usul uygulanır (Arslan, 2015, ss. 261-626; Altundiş, 2022, s. 36).

3.5. Tanıklıktan Çekinme Sebeplerinin Bildirilmesi ve Usulleri

CMK'nın 45, 46 ve 48. maddeleri, belirli koşullar altında bir tanıklık yapmaktan çekinebileceğini veya olayla ilgili soruları cevapsız bırakabileceğini belirtmektedir. Bu açıdan CMK'nın 49. maddesinde bu hakların kullanılmasına imkân veren şartların makullüğü açısından tanığın ne yapacağı veya ne yapmaya zorlanacağı hususları düzenlenmiştir (Albayrak, 2010, s. 92).

Anılan madde uyarınca tanık 45, 46 ve 48 inci maddelerde yer alan çekinme hakkını teşkil eden hallere ilişkin olguları bildirecektir. Bu bildirim mahkeme başkanına, hâkime veya savcıya yapılır. Bildirim genellikle kanunla kaide olarak düzenlenmemiştir. Bu açıdan bir tanık çekinme veya cevap vermekten çekinme hakkını kullandığında, böyle bir olasılığı doğuran koşulların varlığına ilişkin gerçekleri bildirme zorunluluğu yoktur (Doğan 2023c, s. 2).

Bu hususta Cumhuriyet savcısı veya hâkim, verilen ifadelerin çekinme sebebi olup olmadığını bizzat değerlendirebilir ve gerekirse tanığa bu konuda yemin etmesini isteyebilir. Gerekli görülmesi halinde bildirim yapılır. Tebligatın gerekli olup olmadığını değerlendirecek merci tebligatın gönderileceği mahkeme, hâkim veya savcıdır (Özbek, 2008, s. 400).

3.6. Tanıklıktan Çekinebilecek Kimsenin Tanıklıktan Çekinmemesi Durumu

CMK'da yer alan 51. madde, 45. maddede yer alan koşullar çerçevesinde tanıklık yapmaktan çekinmeye yönelik hakkı kullanan bir tanığın yemin etmesinin usulünü düzenlemektedir. CMK'nın 54. maddesine göre tanığın yemin etmesi zorunludur. Mesleki gereklilik veya belirli sosyal veya ailevi ilişkilerin varlığı, tanıklıktan çekinme açısından bir istisnai durum teşkil etse dahi, bu söz konusu madde kapsamındaki yeminle alakalı bir düzenleme içermez. Söz konusu madde düzenlemesi 51. maddede yer almaktadır (Şen ve Serdar, 2023, ss. 165-167).

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 45. maddesinde öngörülen şartların varlığında, tanığın beyanda bulunma durumundan çekinme hakkı vardır; fakat tanık bu fırsatı kullanmadan da ifade vermek isteyebilir, yani çekinmeye yönelik hakkı kullanmak istemeyebilir. CMK'da yer alan 51. Madde, fırsat verildiğinde nasıl bir yöntem izlenmesi gerektiğini düzenlemektedir. Buna göre, 45. maddedeki şartların varlığına bakılmaksızın, hâkim veya mahkeme, kendi takdirine bağlı olarak, tanıklık yapan bir

tanığa yemin ettirebilir. Hâkim tarafından veya mahkemece, tanığın yemin etmesi istenebilir veya yeminsiz tanık dinlemeyi tercih edebilir. Bu açıdan da 45. madde koşullarının uygulanması ve buna rağmen tanığın çekinme kullanmadan beyanda bulunması gerekmektedir. Tanık, anılan madde uyarınca çekinme hakkını kullanmışsa, bu maddenin uygulanması mümkün olmayacaktır. Bu durumda yeminin konusu, ortada yapılan bir beyan olmadığı için beyanın içeriğine ait değil; kanunda öngörülen koşulların sıhhatine ilişkin olacaktır. Bu husus CMK madde 49'da düzenlenmiştir. Bir tanık, 45. maddeye göre çekinme hakkı olmasına rağmen beyanda bulunmuşsa, yemin edip etmeme konusundaki takdir yetkisi 51. maddede düzenlenmiştir (Sarıyar, 2022, s. 125).

Hâkim tarafından veya mahkemece tanığın yeminli dinlenmesinden yana takdir yetkisi kullanılmış olursa dahi, tanığın de yemin etme hakkı vardır. 45. maddedeki yakınlığa rağmen çekinme hakkını kullanmayan ve ifade veren tanık, kendisinden yemin vermesi istenilse bile yemin etme durumundan kaçınabilir. Bu hakkın hatırlatılması yasal bir yükümlülüktür. Söz konusu hakkı kendisine hatırlatılması yapılmadan ifadesi alınan bir bireyin doğruyu söylememesi halinde Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 272. maddesine göre yalan tanıklık suçunun işlenemeyeceği ancak kanunu bilmemenin mazeret teşkil etmeyeceği ileri sürülmüştür. Bu nedenle, bu görüşe katılmak olası görülmemektedir. Yeminin içeriğiyle beyanlar ayrı konular olduğundan, yemin usulünün kanun hükümlerine aykırı bir şekilde kullanılması, yalan tanıklık suçunun oluşumunu engellemez. Bütün bunlara rağmen tartışılmaz gerçek şu ki; tanıklar her zaman doğruyu söylemezler. Tanıkların yalan söylemesinin arkasında olayın doğru hatırlanmaması veya zamanın geçmesi nedeniyle olayın yetersiz anlatılması gibi birçok başka neden olabilir. Bu nedenlerle kanun koyucu 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 272. Maddesinde, mahkemede yalan beyanda bulunmak şeklinde bir suç ihdas etmiştir (Aktaş, 2020, s. 4).

Söz konusu yemin usulü hakkında konuşulabilmesi için tanıkların yemin sırasında dinlenebilecek kişiler olmaları gerekir. Tanıklar 45. Maddede belirtilen yakınlık durumuna rağmen çekinmeye yönelik haklarını kullanmamış, ayrıca ifade vermemiş de olsalar, 50. Madde kapsamında belirtilen kişiler arasında sayılmaları durumunda hâkiminin veya mahkemenin ifade verip vermeme konusunda takdir yetkisi yoktur ve bu kişiler yeminsiz dinlenir (Tosun, 1984, s. 706).

CMK'da yer alan 51. madde, 45. maddeye göre tanıklık durumundan çekinme hakkına sahip olduğu halde ifade vermeye devam eden tanıkların yemini edip etmeme konusunda hâkimin veya mahkemenin takdir yetkisinden bahsetmekte, ancak savcıdan bahsetmemektedir. Burada bahsedilen soruşturma aşamasında tanık beyanlarıyla nasıl başa çıkılacağı konusunda bir boşluk vardır. Burada savcının adı geçmese de savcının da aynı hareket özgürlüğüne sahip olduğunu düşünmekteyiz. Çünkü Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 54. maddesinin ikinci fıkrası, soruşturma aşamasında savcının da tanıklara yemin verdireceklerini zorunlu olarak belirtmektedir. Kanunen hâkimle ve mahkemeyle benzer yetkilere haiz olan savcının, belirli durumlarda yeminin uygulanıp uygulanmaması konusunda takdir yetkisi bakımından aynı yetkileri kullanamayacağını söylemek yanlış yoruma yol açacaktır (Sarıyar, 2022, s. 124).

Çünkü bir Cumhuriyet savcısı, tanıklığa dair tüm hükümleri uygularken; özellikle tanıklık durumundan çekinme hakkı mevzubahis olduğunda bunu soruşturma aşamasında kullanabilir ancak tereddütsüz ifade vermek için bir tanığın yemin etme gerekliliği ortaya çıkması durumunda takdir yetkisinden yoksun bırakılamaz. Öte yandan, böyle bir takdir hakkı bulunmadığını düşünmek, soruşturma safhasında çekinme hakkı bulunmasına rağmen ifade veren bir tanığın bu aşamada yeminli ifade vermesi ama hâkim veya mahkeme huzurunda ise yeminsiz de ifade vermesi şeklinde çelişik bir manzarayı meydana getirir ki bu husus kabul edilebilir bir durum olamaz.

Yemin, doğası gereği tanık açısından bir yükümlülük olduğu düşünüldüğünde, tanığa bu yükümlülüğün kurtulma fırsatı verilirken, soruşturma aşamasında savcının yasal olarak bu yükümlülüğün kurtulma fırsatından mahrum edilmesi uygun görülmeyecektir. Çekinmeye yönelik hakkın mevcudiyetine rağmen tanığın doğruları söyleme sorumluluğu değişmez. Bu itibarla, tanık açısından gerekli fırsat, çekinme hakkının varlığı ile tanınmıştır. Bunu kullanmayan ve beyanda bulunan tanık, çekinme hakkı kapsamındaki durumlara sığınarak doğruyu söylemekten kaçınamaz. Yalan tanıklık suçunda şahsî cezasızlık veya cezada indirim sebeplerinin yer aldığı TCK madde 273 de bu hususu teyit etmekte olup, çekinme hakkının hatırlatılmasına rağmen gerçeğe aykırı beyanda bulunan tanık, anılan suçtan sorumlu olacaktır (Erem, 1978, ss. 1-2; Yılmaz, 2017, s. 72).

4. TANIKLIĞA İLİŞKİN DİĞER HUSUSLAR

Çalışmanın bu bölümünde; “tanığın dinlenmesi, tanığa vazifesinin ehemmiyetinin anlatılması, yeminsiz dinlenen tanıklar, tanığın yemin etmesi ile yeminin şekli ve yemin görevinin ifa edilmesi, tanığın yeniden dinlenilmesi, tanığa öncelikle sorulması gereken konular, tanığa söylenmesi gereken hususlar ve sorulması gerekli sorular, tanıklık konumundan ve yemin etmekten gerekçesiz çekinmeler, tanığa hükmedilecek giderler ve tazminatlar” konuları ele alınmıştır.

4.1. Tanığın Dinlenmesi

4.1.1. Tanığın dinlenilmesi ile ilgili hükümler

Tanıklık devlete karşı yapılması gereken bir görev olduğundan, tanıkların tanık oldukları olay hakkında ifade vermeleri zorunludur. Usule göre çağrılan tanık, mahkeme tarafından belirtilen yer ve zamanda hazır bulunmalıdır. Duruşmanın başında sanık ve müdafî ile celp edilen tanık ve bilirkişilerin hazır bulunup bulunmadığı tespit edildikten sonra salondan çıkarılan tanıklar sorguya çekilir (CMK madde 191/1-2). Mümkün olduğu kadar tüm tanıklar aynı oturumda dinlenmelidir. Bu sayede bir öncekinin sorduğu sorular incelendikten sonra tarafların başkalarına talimat vermelerinin önüne geçilebilmekte, tanıkların hataları veya varsa yalanları tespit edilebilmektedir. Her tanık ayrı ayrı ve daha sonra dinlenilecek olan tanıkların yanında bulunmaksızın dinlenilecektir (CMK m. 52/1). Bir tanığın sorgusu sırasında, sonraki tanıkların mahkeme salonunda bulunmaması gerekir. Ancak dinlenen tanık, diğer tanıkların dinlenmesinde hazır bulunabilir. Böylece her bir tanık diğerine verilen soru ve cevap bilinmeden dinleneceği için tanıkların birbirlerini etkilemesi engellenmiş olur. Mahkeme başkanı, daha önce dinlenen bir tanığın mahkeme salonunda bulunmasının, bir sonraki tanığın ifadesinin samimiyetini ihlal edebileceği kanısına varırsa, önceki tanıkları geçici olarak mahkemeden çıkarabilir. Aynı zamanda salondan ayrılan tanıkların dışarıda sıra bekleyen tanıklarla iletişime geçebileceği hususunu göz ardı etmeyerek gerektiğinde temas engelleyici önlemler almalıdır (Köse, 2019, ss. 179-180).

Tanığın dinlenmesi ve usulü, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 52. maddesine tabidir. Ceza yargılaması kapsamında sözlülük prensibi geçerlidir. Bu sebeple söz konusu madde hükmünde de ifade edildiği üzere tanık dinlenir; tanığın beyanının yerine

geçmesi amacıyla aynı içeriğe sahip olsalar dahi yazılı belge verilemez. Bu husustaki tek istisnai durumun, yeminli beyan hükümlerine benzer şekilde okuma yazma bilen sağır bir kişinin ifadesi olduğunu ve buna göre bu tanığın yazılı ifade verebileceğini ileri sürülmektedir. Yargıtay'ın da bu yönde ayrıca tanık dinlenmesinin ehemmiyetine değinmiş ve bu hususun ceza yargılamasında yüzyüzelik ve doğrudanlıkla alakalı olduğu belirtilmiştir. Tanık beyanı alınırken CMK madde 59 gereğince kendisine danışılacağı hakkında bilgisine başvurulacağına dair bilgilendirme yapılarak bu kapsamda olayla ilgili izlenimlerini aktarması istenir. Tanık, duruşmada bildiklerini anlatırken sözü kesilmemelidir (CMK madde 59/1). Duruşma sırasında tanığın bildiklerini anlatırken sözlerinin kesilmesi, ifadenin mahiyetinin değişmesine ve tanığın anlatması gereken bazı önemli noktaları unutmasına neden olabilir (Özbek vd., 2022, s. 403).

Tanık gereksiz yere konuştuğu için bir uyarı olarak sözünün kesildiğini hissedebilir. Sanatsal ve teknik gereklilikler dışında, sözlü sunum sırasında tanık teknik bir dilde konuşmamalıdır. Günlük dilde konuşan tanık daha anlaşılır hale gelir. Bu nedenle hâkim gerekli görürse tanığı bu konuda uyarabilir. Tanık beden diliyle konuşuyorsa, ne söylendiğini veya neye cevap verdiğini sözlü olarak ifade etmesi istenmelidir. Tanıklığın güvenliği de kültür ve görgü düzeyi ile ilgilidir. Tanık kelimeleri yanlış telaffuz edebilir ve heceleri karıştırabilir. Lehçedeki farklılık hâkimin yanlış anlamasına sebep olabilir. Özellikle farklı anlamlara sahip kelimeler kullanıldığında hangi anlamda kullanıldıklarının tespit edilmesi gerekmektedir. Bu durumda hâkim, tanığın kullandığı kelimelere ve lehçeye uygun olarak ifadesini tekrar ettirmelidir (Köse, 2019, ss. 184-185).

CMK'da yer alan madde 177 fıkra 1 maddesi uyarınca, sanık tanık olarak seçtiği bireyi mahkemeye sunmak gibi bir hakka sahiptir. Ayrıca, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 201. maddesi, sanığa hâkim aracılığıyla veya mahkeme başkanı vasıtasıyla da olsa tanığa soru sormak, tanığın ifadesini çürütmek veya ifşa etmek hakkı vermektedir. Yargıtay'ın da tanık beyanlarına karşı taraflara diyeceklerinin sorulmasına yönelik uygulamaları vardır (Doğan, 2023e, ss. 1-3).

Madde, tanıkların ayrı ayrı ve sonraki tanıklar yanında hazır bulunmadan dinleneceğini düzenlemektedir. Buna göre tanıkların tamamının dinlenmesi imkân dahilinde olmayabilir. Söz konusu madde düzenlemesi ile tanıkların birbirini

etkilememesi amaçlanmaktadır. Bu şekilde halihazırda dinlenmemiş bir tanık, başka bir tanığın neler söylediğini bilmeyeceği gibi, dinlenen başka bir tanık da etkilenmeden mahkemeye sadece bildiklerini anlatacaktır. Tanıkların sorgulanması sırasında görüntü veya sesler kaydedilebilir. Fakat bu kayıt, mağdur çocukların, maddi gerçeğin ortaya çıkması açısından ifadesi zorunlu olan (CMK madde 52/3) kişilerin ifadesinde zorunludur (Köse, 2019, s. 180).

Tanık dinlenilmesi maksadıyla içeriye alındığında ilk olarak kim olduğu belirlenir. Mahkeme huzuruna çıkan bir tanık, sosyal olarak izole edilmiş bir kişi değildir; aksine sosyal hayata çeşitli bağlarla bağlı olan kişidir. Taraflar ile tanık arasında aile bağları, kan bağları, menfaat bağları gibi dayanışma duygusu yaratan menfaatlerin olabileceği asla unutulmamalıdır. Davayla ilgisi ve ilgisi olan bir tanıktan tarafsız ve gerçeğe uygun ifade beklemek çok zordur. Tanığın kimliği, öncelikle adı, soyadı, yaşı, çalıştığı ve ikamet ettiği yer, çalıştığı veya geçici ikamet ettiği yerin adresi ve varsa telefon numarası tespit edilerek belirlenir (CMK Madde 58/1). Örgüt faaliyetleri kapsamında işlenen suçların tanığı olarak sorguya tabi tutulan kişilerin kimliklerinin açıklanması kendileri veya yakınları için ciddi tehlike oluşturacaksa kimlikleri gizli tutulur. Kimliği açıklanmayan tanık, tanık olduğu olayları neden ve nasıl öğrendiğini açıklamakla yükümlüdür (CMK madde 58/2).

Tanığın kim olduğu tespit edildikten sonra sanık hazırsa tanığa gösterilir, yoksa kimliği açıklanır (CMK mad. 59/1). Sanığı tanığın huzuruna çıkarmanın veya kimliğini açıklamanın amacı, tanığın ifadesinin kim tarafından verildiğini açıkça anlamasını sağlamaktır. Bu aşamada mahkeme başkanı veya hâkim tanığa ifade vereceği olay hakkında bilgi verir. Bu bağlamda tanığa, dinlenmeden önce doğruyu söylemesinin önemi, doğruyu söyleyeceğine dair yemin edeceği, doğruyu söylemediği takdirde yalan yere yemin cezasına çarptırılacağı anlatılır. Ayrıca, duruşmada mahkeme başkanı veya hâkimin açık izni olmadan mahkeme salonunu terk edemeyeceği konusunda bilgilendirilir.

Aynı şekilde CMK'da yer alan 208. madde, bir tanığın mahkeme başkanının veya hâkimin müsaadesi olmadan duruşma salonunu terk edemeyeceğini düzenlemektedir. Bu hüküm, Kanun'un 52/1 maddesinin amacının yerine getirilmesini temin eden bir diğer düzenlemedir. Böylelikle ifadesi talep edilen tanık, dinlenilmesi beklenen öteki tanıklarla iletişime geçemeyecek ve bu şekilde ifadesi talep edilmeyen tanıklar,

kendilerinden önce dinlenmesi yapılmış diğer tanıkların ne anlattıklarını bilmeden yalnızca kendi bildiklerini ve gördüklerini mahkeme makamına aktarmış olacaklardır.

Duruşma seyri ile alakalı düzenlemeler de CMK'nın 191. maddesinde bulunmaktadır. Bu kapsamda duruşmanın başlaması esnasında sanıkların yoklamasının ardından iddianame kabulüne kararın açıklanmasıyla duruşma başlayacaktır. Ayrıca tanıkların gelip gelmediği tespit edildikten sonra tanıklar salondan çıkarılacak ve ardından sanıkların sorgusuna geçilecektir. Bu düzenleme tanığın etkilenmesini engellemeye çalışan içerikleri ön plana çıkarmış ve tanığın bilgilerinin etkilenmeyeceği güvenli bir ortam yaratmayı amaçlamıştır. Zira CMK çerçevesinde öncelikle sanıkların sorgusu duruşmada başlayacak; bu nedenle içerideki tanığın bu anlatılanlardan etkilenmesi olasıdır. Bunu önlemek için, tanığın duruşmanın başında salondan çıkarılması öngörülmüştür ve böylelikle sorgu sırasında ne söylendiğini bilmeden sanığın ifadesine başvurma fırsatı sağlamak amaçlanmıştır (Özbek vd., 2022, s. 380).

Elbette olaya tanık olduğu iddia edilen bireyin sahip olduğu bilgiye başvurulmalıdır. Yargıtay da kararlarında bu konuyu ele almıştır. Bu durum mutlaka gösterilmiş olan tanığın dinlenmesi zorunluluğunu gerektirmez. Söz konusu mevzuda tesis edilecek bir anlaşma ile tanığın dinlenmesinden sarfınazar edilmesi olasıdır. CMK'da yer alan madde 206 fıkra 3'e göre; savcının ve sanığın veya müdafinin ortak muvafakati ile tanığın dinlenilmesinden vazgeçilebilir.

Bir diğer önemli konu da duruşma düzeninin işlevselliğidir. Mahkeme başkanı ya da hâkim, duruşmanın yürütülmesini ve organize edilmesini sağlar, duruşmayı yürütür, sanığı sorguya çeker ve delillerin sunulmasını sağlar. Kendisine söz verilmeden konuşulması, sanığın veya müdafinin sözünün kesilmesi, aynı şekilde mağdurun veya mağdurun ve temsilcisinin, tanığın, bilirkişinin, savcının sözünün kesilmesi, bu kişilere müdahale edilmesi, bu kişilerin yapılan uyarıların dikkate alınmaması yargılama düzenine aykırı davranışlara örnek olarak verilebilir. CMK madde 192 uyarınca mahkeme başkanı veya hâkim, duruşma düzenini bozan bir kişinin mahkeme başkanına ve hâkime tanıdığı yetkiler dahilinde mahkeme salonundan çıkarılmasına karar verebilir. Duruşma düzenini ihlal eden kişi dışarıya çıkarılma anında yargıya direnerek kaos yaratırsa tutuklanır ve mahkeme kararıyla derhal dört güne kadar disiplin cezası verilir. Avukatlar bunun dışındadır. Çocuklar açısından da kanun gereğince disiplin cezası uygulanmaz. (CMK m.203/3) Buradaki disiplin cezası,

CMK'nın 2. Maddesinde yer alan, kısmi düzeni sağlamaya yetkili bir fiilden dolayı uygulanan hapis anlamına gelir. Bu disiplin yaptırımını tatbik edilmeden önce hatırlatma yapılması uygun olacaktır. Yine kanunda bu kişileri kimlerin kapsadığı belirtilmediğinden, duruşma salonunda dinleyici olarak bulunmayı uygun görmeyenler, mahkeme başkanı veya hâkim tarafından dışarı çıkarabilecektir (Kurtoglu, 2021, ss. 468-469).

4.1.2. Tanığa yüzleştirme yaptırılma durumları

Ceza yargılamasında maddi gerçeğin açıklanması esastır. Kovuşturma aşaması, delillerin yüz yüze ve açık bir şekilde tartışıldığı ve değerlendirildiği bir aşamadır. Bu nedenle, kovuşturma aşamasında tanıklar karşı karşıya yüzleştirme yapılabilir. Dava konusu olayla ilgili çok sayıda tanık dinlenmişse ve ifadeler arasında çelişki varsa, yüzleştirme müessesesine başvuruda bulunarak çelişkiyi çözmeye çalışılmalıdır (Badem, 2021, s. 315).

Tanıkların ayrı ayrı dinlenmesi kuralına bir istisna yüzleştirmedir. Yüzleştirme, "ifadeleri birbiriyle çelişen insanları karşı karşıya getirmek" anlamına gelir. Birbirleriyle yüzleştirilmelerine ihtiyaç duyulma olasılığı, tanıkların duruşmayı mahkeme başkanının veya hâkimin izni olmadan terk etmelerine izin verilmemesinin nedenlerinden biridir. Yüzleşme, maddi gerçeği ortaya çıkarmanın önemli bir sürecidir. Her tanığın ayrı ayrı dinlenmesi gerektiği kuralı, tanıkların yüzleştirilmesinin özünde bir kovuşturma olmasına yol açar (Albayrak, 2010, s. 86). Kural olarak mahkeme, mahkemede beyanları çelişkili olan tanıklar yüzleştirmektedir. Kural olarak, soruşturma aşamasında herhangi bir yüzleştirme yapılmaz. Çünkü kovuşturma aşamasında aleniyet ilkesi çerçevesinde taraflar huzurunda deliller tartışılır ve değerlendirilir. Bu bağlamda mahkeme, yüzleştirme yaparak tanıkların ifadelerini serbestçe değerlendirme olanağına sahiptir. CMK madde 52/2 ile istisnai olarak soruşturma safhasında yüzleşmeye de izin verilmiştir. Bu çerçevede gecikmesinde sakınca bulunan veya kimlik tespiti ile ilgili durumlar varsa, soruşturma aşamasında yüzleşme yapılmasına imkân bulunmaktadır. Kovuşturma aşamasından farklı olarak, gizliliğin hâkim olduğu soruşturma aşamasında tanık dinleme hakkına sahip olan Cumhuriyet savcısı, aynı zamanda yüzleşmeyi yapma hakkına da sahip olan organdır (Altundiş, 2022, s. 50; Arslan, 2015, ss. 263).

Yüzleştirme, bu tür tutarsızlıkları gidermek, hangi ifadeye ağırlık verileceğini belirlemek ve tanık veya şüphelilerin ifadelerinde tutarsızlık olması durumunda yeni deliller elde etmek için birbirlerine veya şüphelilere karşı tanık getirme işlemidir (Özen İnci, 2009, s. 107).

Ceza yargılamasında maddi gerçeğin meydana çıkarılması esastır. Kovuşturma aşaması, delillerin yüz yüze ve açık bir şekilde tartışılıp değerlendirildiği bir aşamadır. Bu nedenle, kovuşturma aşamasında tanıklar karşı karşıya gelip yüzleştirilir. Dava konusu olayla ilgili çok sayıda tanık dinleniyorsa ve ifadeler arasında çelişkiler varsa, yüzleştirilerek çelişkiler çözülmeye çalışılmalıdır. Bu nedenle yüzleştirme, tanıklıkların beyanı sonrası sonra yapılmalıdır. Çelişki çözümlenemezse hangi tanığın ifadesine hangi gerekçeyle öncelik verildiğinin açıklanması gerekir. Soruşturma safhasında, gecikmenin sakınca yaratacağı durumlarda ve kimliklerini tespit etmek için tanıklar birbirleriyle ve sanıkla yüzleşebilir. Prensip olarak, bu aşamada gizlilik esas olduğundan, soruşturma aşamasında yüzleştirme olmamalıdır. (CMK m.52/2) Uygulamada, yüzleştirme kurumunun işletilmesiyle olası haksızlıkların önüne geçilme amaçlanmaktadır. Doktrinde hakim olan görüşe göre, yüzleştirmenin yapılacağı esnada müdafinin hazır olması zaruridir (Badem, 2021, ss. 315-316).

Bu nedenle kural; yüzleştirme, soruşturma aşamasında değil de kovuşturma aşamasında gerçekleşiyorsa, gecikme riski varsa ve tanıkların kimliğinin tespit edilmesi mümkün değilse, o zaman yüzleştirme de soruşturma aşamasında yapılır. Yargıtay ayrıca tanık ifadeleri arasında çelişki olması halinde yüzleştirme yapılmasına içtihat etmektedir. Yine Yargıtay (2014a), sanığın mahkemede tanıkla yüzleştirilmesi gerektiğini, bu mümkün değilse en azından fotoğraf yardımıyla kimlik tespiti işleminin yapılması gerektiğini belirtmiştir (Doğan, 2023, s. 4).

CMK'nın 59/1 maddesi, hazır bulunan sanığın tanığa gösterileceğini düzenlemektedir. Yargıtay'ın yukarıdaki içtihatları birlikte değerlendirildiğinde, sanığın kim olduğu konusunda tanığa bilgi verilmesinin önemi ortaya çıkmaktadır. Tanık, sanığı her zaman adıyla tanımayabileceği için; tanıklar her zaman tarafları bilmeyebileceğinden, tanıklık edebilecek kişiler çoğunlukla olayla temas halinde olan kişilerdir. Bu sebeple, sanık bireyin kim olduğuna dair tespit yapılması önem arz etmektedir. Sanık duruşma salonu ortamında hazırsa bu husus tanığa bildirilecektir. Yargıtay açısından da sanık birey ve tanığın bir araya getirilmesi öncelikli bir pratiktir, ancak bu durumun

imkansızlığı bu maksadı bertaraf edemez. Fotoğrafta sanık tasvir edilirken tanığın kendisi hakkındaki bilgisinden yararlanılmalıdır.

4.1.3. Tanığa ait beyanların kaydedilmesi

CMK madde 52'in 3. fıkrası uyarınca, video veya ses kayıt teknolojisi kullanılarak tanık beyanlarının kaydedilmesi mümkündür. Bu kayıt isteğe bağlı olup, bu husus savcı veya hâkim tarafından değerlendirilecektir. Çünkü kayıt açısından soruşturma ya da kovuşturma süreci bakımından ayırım yapılmamıştır (Alagüney, 2023, s. 89).

Kayıt hususu ile alakalı olarak iki grup tanık için zorunlu olarak kayıt yapılması öngörülmektedir. Bu kapsamda mağdur konumunda olan çocukların ve onların mahkemeye çıkarılma imkanı bulunmayan ve tanıklıkları ile maddi gerçekliği meydana çıkaran kişilerin tanıklığı için kayıt işlemi zorunludur. CMK Madde 52(3) tanık duruşması sırasında görüntü veya ses kaydı yapılabileceğini düzenlemektedir. Hatta bu kayıt, mağdur çocukların ve maddi gerçeğin ifşası için ifadesi zorunlu olanların ifadeleri için zorunlu hale getirilmiştir. Madde 52(4), bu şekilde elde edilen kayıtların sadece ceza davalarında kullanılabileceğini belirtir (Alagüney, 2023, s. 95).

Mağdur çocukların olayı ilk olduğu gibi anlatmaları durumunda bazı ayrıntılar vermeleri ve bu ayrıntıların zamanla unutulma olasılığı vardır. Bilhassa psikolojisi bozulmuş mağdur konumundaki çocukların birden fazla ifadesinin alınmasının veya tanık olarak dinlenmesinin daha zararlı olabileceği dikkate alınarak, ses ve görüntü materyallerinin kayıt altına alınması zorunlu hale getirilmiştir. Ayrıca duruşmaya getirilemeyen tanığın sorgulanması maddi gerçeğin tespiti için gerekli değilse ses ve görüntü kaydına gerek yoktur (Badem, 2021, s. 309).

Kaydetmenin gerekli olduğu başka bir durumda, kişinin artık dinlenilmemesi ihtimali vardır. Burada tanığın sağlık veya ağır hastalık gibi nedenlerle mahkeme huzuruna çıkamaması yanında maddi gerçeğin tespiti için bu kişinin ifadesinin de zorunlu olması gerekir. Bu iki koşuldan birinin sağlanmadığı durumlarda anılan Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 210/1 maddesi, bir olayda tek delil konumunda bir tanığın ifadesi olacaksa o tanığın mutlaka sorguya çekileceğini ve önceden verilmiş bir ifadenin veya dinlenilme esnasında düzenlenen tutanağın okunması yerine geçemeyeceğini düzenlemektedir (Doğan, 2023g, s. 1).

CMK tasarısında yer alan ve CMK'nın 210. maddesine tekabül eden 217. maddesinin gerekçesinde, bu kuralın delilin doğruluğunu belirtmek için getirildiği belirtilmekte ve CMK'nın 211. maddesine tekabül eden 219. maddedeki istisnalar dışında olaya delil niteliğinde olan bir tanığın dinlenmesi gereğine vurgu yapılmaktadır. Doktrinde ifade edilen görüşe göre Kanun'un bu hükmü, bir olayın tek delilinin bir tanık beyanı olduğu şeklinde sınırlı olarak anlaşılmamalıdır. Tanık ifadesi dışında sanığın ikrar, bilirkişi görüşü gibi deliller olsa bile tanığın dinlenmesi gerekir. Şüpheyi yenmek ve olayı netleştirmek için tanığın dinlenmesi kesinlikle yapılmalıdır. Bu görüşe göre CMK madde 210/1 hükmünün bir bütün olarak tüm tanıklar için genel bir kural getirdiği ve doğrudan mahkeme tarafından dinlenmesini öngördüğü kabul edildiğinden, CMK Madde 211 'de zikredilen istisnalar, olayın bir veya birden fazla tanığı olsun veya olmasın tüm tanık ifadelerine uygulanacaktır (Köse, 2019, s.188).

4.2. Tanığa Vazifesinin Ehemmiyetinin Anlatılması

4.2.1. Tanığa yapılması gereken açıklamaların anlam ve mahiyeti

Tanığa anlatılması gereken hususlar Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 53. maddesinde düzenlenmiştir. Söz konusu düzenleme değerlendirildiğinde, bu izahat dinlenilme öncesi yapılacak olup, tanığa dört hususta izahat yapılacaktır. Bunlar; doğrunun söylenilmesinin önemi, doğruyu söylemediği takdirde yalan yere tanıklık suçu dolayısıyla ceza alacağı, doğruları söylemeye dair yeminde bulunması, mahkeme başkanının veya hâkimin müsaadesi olmaksızın mahkeme salonundan dışarı çıkmamasıdır (Doğan, 2023h, s. 2).

Buradaki açıklamanın içeriği ve zamanlaması birlikte değerlendirildiğinde, amacın doğruyu söyleme gerekliliği konusunda tanığı psikolojiye hazırlamak olduğu görülmektedir. Doğruyu söylemenin önemine vurgu yapmak, doğruyu söylememenin suç olduğunu hatırlatmak ve sözlerinin doğruluğuna yemin edeceğini söylemek anılan maksada hizmet etmektedir. Hâkimin konuya yönelik açıklaması ile takdir yetkisi bulunmamaktadır.

Tanığın hâkimin veya mahkeme başkanının müsaadesi olmadan mahkemeden ayrılamayacağına dair açıklama, CMK'da madde 208 ile madde 52 benzerlik göstermektedir. Tanıklar ayrı dinlenmeleri gerektiğinden izinsiz olarak duruşma salonundan ayrılamazlar. Böylelikle, tanıkların yargılama makamlarının rızası

olmaksızın diğer tanıklarla etkileşime girmesini engellemeye yönelik bu hükümlerin varlığı, tanıklık beyanından önce önemi hatırlatılmış olur (Bayazit, 2010; 103).

4.2.2. Görev ehemmiyetinin anlatılmamasının sonuçları

Tanık dinlenilmeden önce tanığa; tanıklığın önemi, doğruyu söylemenin ehemmiyeti, gerçeği söyleme noktasında yemin edileceği hususu, duruşmalarda mahkeme başkanının veya hâkimin müsaadesi olmaksızın duruşma mahallini terk edilemeyeceği anlatılır. Yargıtay (2015a), söz konusu hatırlatmaların yapılmaması durumunu bozma sebebi addetmektedir. Bu hakkın hatırlatılmaması durumunda alınan beyanda, tanığın doğruyu söylememesi halinde yalan tanıklık suçunun oluşamayacağını öne sürmüştür. Fakat, TCK'da yer alan 4. maddesinde yasayı bilememenin mazeret sayılamayacağı dikkate alınır, beyanın yasalara aykırı olmayacağı uygun görülse bile, hakların tanığa hatırlatılmamasıyla oluşan bir eksiklik sebebiyle yalan yere tanık olma suçunun oluşmayacağı anlamına gelmez.

4.3. Yeminsiz Dinlenen Tanıklar

CMK madde 54 uyarınca tanık, verdiği ifadeye göre yemin eder. Yeminin metni ve yemin usulü CMK'da madde 55. ve 56'da detaylıca açıklanmıştır. Kaidenin böyle olmasına rağmen, yasa koyucu bazı bireylerin tanıklıklarında söz konusu kaideye bir istisnai durum sunmuştur. Bazı tanıkların psikoloji, akıl veya maneviyat boyutunda eksikliklerden dolayı zafiyet olması veya taraf tutmanın mümkün olduğu hallerde yeminsiz dinleneceği sabittir. Yargıtay (2014b), konunun tutanağa geçirilmesine hükmetmiştir (Doğan, 2023a, s. 2).

CMK madde 50 uyarınca göre bazı kişiler tanıklıkta bulunurlarken yeminsiz dinlenebilirler. Burada durum, Kanun'un 51. maddesinde tanıklıktan çekinen kişinin tanıklık yapması halinde yemin etmeyebileceği hükmünden farklıdır. Çünkü 51. maddede yemin konusu takdire bırakılmıştır. Hem hâkim hem mahkeme hem de savcı kendi takdirine göre yemin ettirmeyebilir ve tanık, aksi takdire rağmen yemin etmekten gönüllü olarak kaçınabilir. Burada ise kanun koyucu, sayılanların tanıklıkları durumunda yemin ettirilmeyeceklerine kesin hüküm vermiştir. Hâkim, mahkeme ve savcının bu konuda tanıktan yemin isteme hakkı yoktur ve bu kişiler tanıklık sırasında yemin etmek isteseler bile yeminsiz dinlenilmesi gerekir (Turhan, 2020, s 363).

CMK 50. maddesinde yeminsiz dinlenecek tanıklar dört başlıkta sıralanmıştır:

- i. Dinlenilme esnasında on beş yaşını tamamlamamış bireyler,
- ii. Ayırt edemedikleri için yeminin mahiyetini ve önemini anlayamayanlar,
- iii. Soruşturulması veya kovuşturulması gereken suçlara iştirakten veya bu suçlarla bağlantılı olarak bir suçluya yardım etmek veya suç delillerini yok etmek, gizlemek veya değiştirmek suçlarından şüphelenilen, sanıklar ya da hükümlü bireyler,
- iv. Tanık olarak dinlenilmesi durumunda mağdur bireyler

4.3.1. On beş yaşını doldurmamış tanıklar

Yasa yapıcı, on beş yaşından küçüklerin dinlenme esnasında şahitlik yapmaları halinde yemin etmemelerini hükme bağlamıştır. Burada kişinin resmî belgelerde belirtilen doğum tarihi esas alınır. Kanun, tanığın dinlenme anında yaşına göre belirlendiğinden; tanığın olayı öğrendiği yaş değil, şahit ilan edildiği yaş yemin edilip edilmeyeceği açısından önemlidir. Bu nedenle olaya şahit olduğu anda on beş yaşından küçük olan tanık, ifade verdiği tarihte on beş yaşında ise yemin ederek dinlenmesi gerekir. Buradan düzenlemenin amacı hakkında fikir sahibi olmak mümkündür. Buna göre, bu kişilere yemin verdirilmemesinin sebebi, genç yaştan dolayı sözlerinin kesinliğinden şüphe etmeleri değil, yeminin mahiyetini ve önemini anlama anında yaş nedeniyle yaşamak zorunda kaldığı kararsızlığıdır. Yemin yaşı sınırının olay anına göre değil dinlenme anına göre belirlenmesi ve sonraki bentteki ayırt edemedikleri için yeminin niteliğini ve önemini kavrayamayanların bu kategoride yer alması da bizim görüşümüzü teyit etmektedir (Doğan, 2023a, s. 2).

Dinlenme esnasında on beş yaşından küçük tanıklar yeminsiz dinleneceklerdir (CMK mad. 50 fıkra 1-a). Tanık dinlenme sırasında öncelikle kimliğinin tespiti yapılacaktır. Yapılan tespitten sonra tanık 15 yaştan küçük olduğu anlaşılırsa bu husus tutanağa geçirilecek ve yemin alınmadan dinlenecektir (Çolak ve Taşkın, 2017, s. 233). Böylesi tanıkların yeminlerinin mahiyetini ve önemini anlamış olmaları sonucu değiştirmeyecektir. Yasanın açıkça tanımı gereği, tanığın sorgulama anındaki yaşı temel alınmaktadır. Bu nedenle yeminsiz sorguya çekilmeye çalışılan tanık, duruşmanın başladığı tarihte henüz 15 yaşını doldurmadığı için, duruşma sonunda 15 yaşını doldurmuş ise madde 54/1'e göre yemin verdirilmemelidir. Ancak tanığı dinleyecek olan makam, tanığın 15 yaşına gelmesine çok az bir süre kaldığını ve

dinlemenin yapılması ana kadar bu yaşa ulaşacağını tespit ederse, madde 54/1 uyarınca, yemin yaşın tamamlandığı beyan sonrasına bırakabilir (Turhan, 2020, s. 363).

4.3.2. Yeminin niteliğini ve ehemmiyetini idrak edemeyen tanıklar

Madde 50 fıkra 1-b mucibince, ayırt etme yetisine haiz olamadıkları için yeminlerin nitelik ve ehemmiyetini anlayamayanlar, yeminsiz olarak da dinlenileceklerdir. Bu yemin yasağının söz konusu olabilmesini teminen tanığın yeminin mahiyetini ve önemini anlayamayacak durumda olmaları gerekir (Turhan, 2020, s. 363).

Ceza hukuku kapsamında tanığın üç adet yükümlülüğü vardır: Çağrıya uyup hazır bulunma, beyanda bulunma ve verdirilecek yemini ifa etme. Yemin mevzusu, tanığın anlatacağı mevzularda hitapta bulunup vicdanen gerçeği söylemesi ve adalet namına tanığın beyanlarının içtenliğini tesis etmek amacı ile verildiği için dolayısıyla kamu düzeni ön plandadır. Bahsedilen sebeplerle bazı bireyler de tanık sıfatıyla yemin verme yükümlülüğü altında sayılamazlar. Dolayısıyla ayırt etme yetisine haiz olmamaları sebebiyle yeminin mahiyetini ve ehemmiyetini kavrayamayanlar şeklinde belirtilmektedir (Yalvaç, 2005, s. 215).

Duruşma sırasında tanığın ayırt etme gücü eksik olursa yemin alınmaz. Buradaki ayırt etme gücünün geçici olması bile önemli değildir. Tanığın dinlenildiği sırada böyle bir durumun var olması yeterlidir. Tanığın ayırt etme gücünden yoksunluğu kendi kusurundan olsa dahi bu durumun bir önemi olmayacak ve yeminsiz dinlenilecektir. Ayrıca, tanık yargılama sırasında geçici olarak yırt etme gücünden yoksun bulunuyorsa (örneğin, alkollüyse), ifadesinin kanıtlayıcı değeri yoktur. Bu nedenle, dava mahkemeye gelmiş sayılmayacaktır. Öte yandan, kişinin ayırt etme kapasitesine haiz olması ya da olmamasında, anılan hususta mahkemenin kararı yok ise adli tıp incelemesinin sonuçlanmasıyla belirlenir. Burada ayırt etme yeteneğine sahip olup olmamanın nedeni önemsiz kalacaktır (Çetin, 2022, ss. 150-51).

Ayırt etme yetisine sahip olamadıkları için yeminin mahiyetini ve anlamını anlayamayanlar yeminsiz dinlenilir (CMK madde 50/1-b). Ayırt etme yetisi Medeni Kanun'da düzenlendiğinden, yemin edemeyenlerin tespitinde de bu Kanun uygulanacaktır. 4721 sayılı Medeni Kanun'un 13. maddesine göre, yaş küçüklüğü veya akıl hastalığı, akıl zayıflığı, sarhoşluk veya benzeri nedenlerle yoksun olmayan her

şahıs, ayırt etme yetisine sahip bulunmaktadır. Fakat CMK madde 50/1-b düzenlemesi gereği ayırt etme yetisini ortadan kaldıran her sebep değil, sadece yeminin niteliğinin ve öneminin kavranmasını imkânsız kılan durumlar, bir tanığın yeminsiz dinlenmesini gerektirir. Bu nedenle tanığın ayırt etme yetisi olduğu müddetçe Ceza Kanunu bakımından kusur yeteneğinin bulunmaması ya da Medeni Kanun hükümlerince kısıtlanmış olması yemin etme yükümlülüğüne engel değildir (Altundiş, 2022, s. 20; Arslan, 2015, ss. 267).

4.3.3. Konusu soruşturma veya kovuşturma olayla ilişkili tanıklar

Tanığın olay failleriyle belirli suç bağlantıları varsa, yeminsiz dinlenmesi gerekir. Bu nedenle, bir tanığın soruşturma veya kovuşturmaya konu olan suçlara iştirakinden dolayı şüpheli olması, sanık olması veya mahkûm olmuş olması durumunda, ifadesinin yeminsiz dinlenmesi gerekir (Doğan, 2023a, s. 4).

Değinilmesi gereken bir diğer nokta da sanığın suç ortağının ifadesidir. CMK'da madde 50'de; "Soruşturma veya kovuşturma altındaki suçlara iştirak ettikleri veya bu suçlarla ilgili olarak faile yardım ettikleri veya bir suça ilişkin delilleri yok etmek, gizlemek veya değiştirmekten şüpheli, sanık veya hükümlüler", hükmüyle sanık bireyin suç ortağı konumunda olan bireyin tanıklık yapmasına izin adı verilmiştir. Suç ortağı olan birey tıpkı şüpheli ve sanık gibi olaya taraftır. Bu nedenle suç ortaklarının birbirlerine karşı tanıklık etmeleri düşünülemez. Yasa, şüpheli veya sanığın yeminsiz dinlenmesine izin vermesine rağmen, bu düzenleme isabetli görülmemektedir. Tanık, tanıklık yapmaktan çekinecekler kategorisinde bulunmasına rağmen, beyanda bulunacaksa yemin etmekten çekinebileceği hususu bildirilmelidir. Tanık yeminli olarak dinlenmişse, fakat yeminsiz dinlenilmesi gerektiği anlaşılmışsa tanıklığı yeminsiz dinlenmiş sayılır (Badem, 2021, ss. 295-298).

İştirak gerek failliği gerekse suç ortaklığını (kışkırtma ve yardım etme) içermektedir. Kendilerini savunmak üzere şüpheli veya sanık olarak ifadesi alınan kişiler bu süre zarfında suç ortakları hakkında bazı açıklamalar yapmış olabilir. CMK'nın 50/1-c maddesi gereğince bu kişiler de tanık olarak beyanda bulunabilecekler, bu kapsamda tanık olarak çağrılacaklar, haklı bir sebep olmaksızın gelmedikleri takdirde zorla getirilecekler ve gelmemelerinin kaynaklanan masraflar kendilerine yüklenilecek ve doğruyu söyleme yükümlülüğünde oldukları için yalan tanıklık nedeniyle cezalandırılacaklardır. Özel af halinde ilgili hüküm, tüm neticeleriyle ortadan

kalkmayıp yalnızca cezayı ortadan kalkmış olduğundan, bu pozisyonadaki bir tanık yeminsiz dinlenecektir. Genel af çıkması durumunda yemin teklif edilebilecektir (Yurtcan, 2019, ss. 410-411; Altundiş, 2022, s. 21).

Tanığa yemin ettirilmemesi için madde suçlarının ayrı ayrı veya topluca soruşturulmasının veya kovuşturulmasının bir önemi olmadığı ileri sürülse de burada bahsedilen suç ortağı, sanıkla aynı davada yargılanmayan, ayrı bir davada sanık olarak yargılanan bir kimsedir. Birlikte ele alınan davalardaki yargılamalar da birleştirildiğinden, bir davada sanık olan kişi diğerinde sanık sıfatına haiz olacaktır. Bir sanık başka bir sanık aleyhine tanık olarak dinlenemeyeceğinden, bu hüküm ancak aralarında bir bağlantı bulunan ancak olduğu halde birleştirilmeyen hallerde uygulanabilir. CMK madde 50/1-c hükmünün tanıklık müessesesiyle bağdaşmadığı, bu kişilerin yeminli olmasalar dahi dinlenilmelerinin uygun olmadığı, Anayasa madde 38/5'e aykırı ve susma hakkını ihlal edecek mahiyette olduğu ileri sürülmüştür (Altundiş, 2022, ss. 22-23).

4.3.4. Mağdur bireyin tanık sıfatında dinlenilmesi durumu

Mağdur bireylerin tanık sıfatında dinlenilmesi halinde, yemin ettirilmeksizin dinlenme konusu Ceza Muhakemesi Kanunu'nda yer alan madde 50'de yer almaktadır. CMK'nda yer alan 236. madde uyarınca, mağdur bireyin tanık sıfatında dinlenmesi halinde yemin dışındaki tanıklık hususlarına dair madde hükümlerinin tatbik edileceği belirtilmiştir. Aynı zamanda, olayın tek delili mağdurun ifadesi ise, ifadesi mutlaka Ceza Kanunu'nda yer alan madde 210 fıkra 1 gereğince ifadesine kesinlikle başvurulmalıdır. Ayrıca mağdurdan ifadesinde doğru söylemesi istenecek, tersi durumda yalan yere yemin etmekten sorumluluktan kaçınamaz. Bu çerçevede, mağdur bireye tanık olarak sorumlu olacağının izah edilmesi gerekmektedir. Bu hükümlere karşı, mağdur bireyin dinlenmesi halinde tanıklık durumuna dair madde hükümleri olduğu gibi uygulanacak, fakat yeminsiz ifadesi alınacaktır. Mezkur konuda ne Cumhuriyet savcısının ne de hakimın takdir yetkisi yoktur ve her halükarda mağdurun beyanına yönelik yemin verdirilmeyecektir (Erem, 1978, s. 3; Yılmaz, 2017, s. 69).

Suç mağdurlarının yeminsiz dinlenmesinin sebebi, soruşturması ve kovuşturması yapılan suçtan dolayı haklarının ihlal edilmesi sebebiyle tarafsız olamayacakları ve yemin ettirilmesinin beyanlarının doğruluğuna etki etmeyeceği düşüncesidir. Mağdurların yeminsiz dinlenilmesinin gerekçesi, soruşturulan ve kovuşturulan suçla

bağlantılı olarak haklarının ihlal edilmesi nedeniyle tarafsız olamayacakları ve yemin etmelerinin ifadelerinin doğruluğunu etkilemeyeceği düşüncesidir (Turhan, 2020, s. 375).

Ceza yargılamasında, mağdurun beyanı delil niteliği taşıyan bir ispat aracı olarak kabul edilmektedir. CMK madde 236/1, mağdurun tanık olarak dinlenmesi halinde yeminsiz dinleneceğini düzenlemektedir. Böylece hukuk, işlenen suçla bağlantılı olarak hakları ihlal edilen ve uyuşmazlığın tarafı olan mağdurların yemin baskısı altında olmadan tanıklık yapmalarını sağlamaya çalışmaktadır. Mağdurun CMK madde 236/1 maddesine göre dinlenebileceği öngörülmüşse de bu, mağdurun veya suçtan zarar gören kişinin kanun önünde tanık olarak kabul edildiği anlamına gelmez. Mağdur, uyuşmazlığın tarafı olduğu için tanıktır ve tanıklığı delil olarak kabul edilemez (Altundiş, 2022, s. 23).

Yemin verdirilmeksizin dinlemesinin yapılması gerekli tanıklarda yemin ettirilip dinlenilmeleri halinde, beyanları geçerli olmakla birlikte yalnızca verdikleri yeminlerin hükmü kalmaz. Tersine, yemin vererek dinlemesi yapılması gerekli tanığın yemin verdirilmeksizin dinlenmesi hususu aykırı bir usul olarak addedilecektir (Yaşar, 2013, ss. 15-16).

4.4. Tanığın Yemin Etmesi ile Yeminin Şekli ve Yemin Görevinin İfa Edilmesi

4.4.1. Tanığın yemin etmesi

CMK'da yer alan 54. madde, tanıkların yemini etmesi gerektiğini belirtmektedir. Sözü yerine getirmek veya gerçekliğini onaylamak adına kanunda belirtilen sözlerin söylenmesi veya fiillerin yapılması yemin olarak addedilmektedir. Bu maddeye göre, beyanda bulunan ve bu suretle dinlenen tanıklara yemin etme yükümlülüğü düzenlenmekle birlikte, ceza yargılama sisteminde yeminin, hukuk yargılamasında olduğu gibi bir delil değil; beyanın doğruluğuna yönelik tesis edilen bir önlem olduğu görülmektedir. Yargıtay (2015b), yemin verdirilerek dinlenilmesi gereken bir tanığın yemin etmeden verdiği gerekçesiyle bozma sebebi kabul etmektedir (Kurt, 2014, s. 22).

- **Yemin verilmesi durumunda uygulanacak prensipler**

Tanığın doğru ifade verebilmesi için yemin vermesinin uygun görüldüğü Ceza

Muhakemesi Kanunu'nda kural olarak her tanık yeminli dinlenir. Ceza yargılamasında yemin delil sayılmaz, ancak yemin bir tanığın ifadesinin doğruluğunu sağlamak adına uygulanır. Bu durumda yemin, kural olarak tanık beyanından önce verilir. Amaç, tanığa inandıkları değerler ve hedefler üzerine yemin verdirilerek doğru beyanlar verdiğinden emin olmaktır. Yeminin bir başka maksadı ise, cezai neticeleri önceden bildiği için gerçeği söyleme olasılığını daha da yükseltmektir (Yurtcan, 2019, ss. 320-321; Badem, 2021, ss. 303-304).

CMK'nın 55. Maddesi, yeminin tanıklık yapmadan önce edileceğini belirtmektedir. Bunun nedeni, bir yeminin cezai sonuçlarını öngörmenin tanığı doğru bir beyanda bulunmaya götüreceği düşüncesidir. Bu husus yeminin şeklini düzenleyen 55. maddesinde tekrarlanmakla birlikte 54. maddesinde bu durumun bir istisnası olduğu belirtilmektedir. Tanık olarak dinlenmenin uygun olup olmadığı konusunda şüphe varsa veya gerekli görülmesi durumunda, yeminin yapılması tanıklık sonrasına bırakılabilmektedir. Böylelikle önce tanıklık yapacak kişinin önce beyanı alınacak olup, böylelikle tereddüt noktasının ortadan kaldırılıp kaldırılmadığı kontrol edildikten sonra tanığa yemin yaptırılmış olacaktır. Bu kapsamda, tereddüt hali dışında, yemin edecek yargının gerekli görmesi halinde daha sonra da yemin edebileceği hükme bağlanmış, beyandan önce veya sonra yemin edilmesi konusunda bir takdir payı bırakılmıştır (Gökçen vd., 2023, s. 297)

Tanık yeminleri, bütün tanıklara ayrı ayrı yaptırılır. Bu nedenle, soruşturulan veya kovuşturulan bir davada birden çok tanık varsa, bu tanıklar birlikte değil, tanıklar ayrı ayrı yemin eder. İlaveten kimliklerin tespitleri yapıldıktan sonra yemin ettirilmelidir. Tanıkların, söyledikleri kişiler olduklarına dair yemin etmeleri gerekmez (Yurtcan, 2019, s. 322; Kurt, 2014, s. 22).

- **Yemin verdirmeye yetkili olan merciler**

Kovuşturma safhasında hâkim ya da mahkeme başkanı, soruşma safhasında ise Cumhuriyet savcısı yemin verdirmeye yetkili makamdır. CMK'da yer alan düzenlemeler kapsamında mahkeme başkanı, hâkim, naip veya istinabe olunan hâkim tarafından tanıklara yemin verdirilirler. Anılan maddenin ikinci fıkrası, savcının da soruşturmanın aşamasında tanıkların yemin etmesini de isteyebileceğini düzenlemektedir. Ayrıca kolluk kuvvetleri, soruşturmaya katılırken bir tanığı yemin etmeye zorlayamaz (Akil ve Özler, 2018, s. 61; Badem, 2021, s. 304).

4.4.2. Yemin şekli

- **Yemine ait metin**

CMK'da yer alan 54. maddede zikredilen yemin etme usulü 55. maddede düzenlenmiştir. Yeminle alakalı düzenlemelerin amacı, tanıklık edecek veya yemin edecek kişinin beyanının doğruluğunu teyit etmektir. Kanunun öngördüğü şekilde yemin eden tanık, verdiği veya verdiği beyanların doğruluğunu yeminle tasdik eder (Turhan, 2020, s. 361).

Söz konusu madde uyarınca tanık; ifadesini vermeden önce, “Bildığımı dosdoğru söyleyeceğime, namusum ve vicdanım üzerine yemin ederim”, biçiminde, beyanından sonra yemin etmiş ise “Bildığımı dosdoğru söylediğime namusum ve vicdanım üzerine yemin ederim” biçiminde yemin edecektir. Bahse konu yeminlerin metinlerine bu şekliyle tamamen sadık kalınmalı, kısaltılarak yemin ettirilmemelidir. Öte yandan yalnızca tasdik ettirilmek suretiyle yemin verdirilmesi de yanlış bir uygulama olacaktır (Yaşar, Gökcan ve Artuç, 2014, s. 399).

Yemin verdirmede yetkili organ isterse tanığı yeminini kendisinden sonra yüksek sesle tekrar ettirebilir veya yemin metnini sesli okumaya yöneltebilir. Tanığın hâkimin veya yetkili makamın yemine davet etmesinden sonra yalnızca "yemin ederim" sözüyle veya başıyla onaylaması yeterli olmaz. Yeminin tam layıkıyla ifa edilmesi için kanun metninde yer alan her bir kelimenin bizzat tanık tarafından söylenmesi gerekir (Kurt, 2014, ss. 23-24; Akil ve Özler, 2018, s. 63).

Pratikte rastlanılabilecek sorunlardan biri de dini yemindir. Tanıklar ayrıca inançlarına uygun olarak dini yemin etmeyi isteyebilirler; oysa ki madde kapsamında yer alan yemin seküler muhtevaya haiz olup, dini değerlere atıfta bulunmadan sadece etik söylemlerle ile şahsın vicdanına atıfta bulunmaktadır. Bu vesileyle doktrinde, madde muhtevasında yer alan metinde dinî yemin niteliğindeki ibarelere yer verilmesinin yanlış olmayacağı belirtilmektedir. Aslında söz konusu kanunda yer alan düzenlemenin harfi harfine tatbik edilmesinde, söz konusu metin içeriğinden bir çıkartılma yapılmaksızın, ilave olarak dinî değerlerin de ilave edilerek yemin ettirilmesi yasaya uygun bulunmalıdır. Mesela, yemin metnine başlanırken “Allah şahit gösterilerek...” şeklinde ifadeyle yemine ait metin okutulduğu zaman kanunda yer alan yemin metnine de müdahil olunmamış olacaktır. Yemin maksadının, tanığın

gerçeği ifade etme hususunda tanığa yönelik vicdanen tansiyon yaratmak olması dikkate alınır, dinî söylem ile söz konusu amaca rahatlıkla erişilebilir. Dolayısıyla anılan hususta tanığın de isteğinin olması durumunda çözüme yönelik bu tarz, pratikte biraz yararlı olabilecektir (Erem, 1978, s. 5; Yılmaz, 2017, s. 82).

- **Yeminin edilmesi**

Yemin için belirlenen usule sıkı sıkıya uymak gerekir ve yemini kısaltarak vermek mümkün değildir (Taşdemir ve Özdemir, 2010, s. 276). Maddenin ikinci fıkrasında yemin edilirken herkesin ayağa kalkması emredilmiştir. Burada istisna yapılamaz. Bu düzenlemenin maksadı yeminin tesiriyle doğruyu söylemeye çalışan tanığın yaptığı yemininin ehemmiyetini daha iyi kavramasıdır (Bozalan, 2020, s. 53).

Bu nedenle, davanın tarafı olsun ya da olmasın, dava ile alakasız olsa bile, duruşmaya kazara girmiş bir kişi olarak duruşmaya gelen kişiler ve hatta mahkeme salonunda bulunanlar, yeminin yapılması esnasında ayağa kalkacaklardır. Ceza yargılama sisteminde önem arz eden ayakta durma kaidesi, tanığı etkileyerek doğruyu söylediğinden emin olmayı amaçlar (Akil ve Özler, 2018, ss. 64-65; Altundiş, 2022, s. 18).

4.4.3. Yemin görevinin ifa edilmesi

- **Yemin görevinin yerine getirilmesi kaideleri**

CMK'da yer alan madde 56, söz konusu yeminin metninin dışarıya ne şekilde yansıtacağını belirtmektedir. Bu çerçevede tanığın yüksek sesle tekrar etme ya da okuma biçiminde yemin etmesi gerektiği düzenlenmiştir. Hâkim veya savcının tanığın kendisine dikte ettirdiği yemin hükmüne sadece “tekrar ederim” şeklinde cevap vermesi hukuka aykırıdır, tanığın bu cümleyi eksiklik olmadan tekrar etmesi gerekir. Tanık sağır ama okuma yazma bilmiyorsa, yeminini içeren formu yazarak imzalamalıdır. Tanığın şahsına verilen metne imza atması kâfi görülmemekte olup, kanun düzenlemesinde yemin metninin de tanık tarafından kaleme alınması ve sonrasında imzalanması istenilmektedir (Albayrak, 2010, s. 98).

- **Sağır ve dilsiz tanıkların yemin etmeleri**

Tanık sağır, dilsiz olmakla beraber okuma yazmayı da bilmiyorsa, işaret dilinden anlayan tercüman aracılığıyla işaretlerle yemin edilir (Çetin, 2022, s. 148). Buna göre,

yeminin şeklinin tanığın kendisi tarafından metne dönüştürülmesi ve tanık tarafından imzalanması için bir prosedür getirilmiştir. Kanundaki hükme göre, bu hüküm sağır ve dilsizler için zorunludur. Sağır-dilsiz bir tanığın, işaretleri anlayan tercüman tarafından yemin ettirilmesi kanuna aykırıdır. Tanık geçici olarak konuşamıyorsa, iyileşmesi beklenmez ve bu sıfatla sağır ve dilsizler usulüne göre yemin eder (Turhan, 2020, s. 385).

4.5. Tanığın Yeniden Dinlenilmesi

4.5.1. Tanığın tekrardan beyanına başvurulması durumu

CMK madde 57; bir tanığın yeniden dinlenilmesi esnasında izlenecek usule ilişkin kurallar getirmiştir. Buna göre, soruşturma veya kovuşturmanın aynı aşamasında yemin eden bir tanığın yeniden dinlenmesi halinde, yemin yerine eski yeminin hatırlatılması yeterli olabilecektir (Kardaş ve Çingi, 2014, s. 152). Burada yasa koyucu zorunlu bir norm getirmemiştir. Dolayısıyla bu hükme rağmen tanığın yeniden yemin etmesine engel bir durum yoktur. Böylece hem gereksiz yere yemin edilmesinin ve zaman kaybının önlenmesi hem de yeminin tanık üzerindeki manevi etkisinin azaltılması amaçlanmaktadır. Tanık yeniden yemin etmese de tanıklığının doğruluğu önceki yemini ile garanti altına alınır (Turhan, 2020, s. 386).

4.5.2. Tekrar dinleme durumunda yeminle alakalı bazı özel hususlar

Aynı soruşturma veya kovuşturma aşamasında tanığın yeniden dinlenilmesi gerekmesi durumunda, eski yemini hatırlanarak yeniden yemin ettirilemez. Yemin, 55. maddeye ilişkin gerekçede belirtildiği gibi toplumsal bir tören olduğundan, aynı kişi tarafından tekrar edilmesi halinde tüm etkisi ortadan kalkar. Böylelikle, yeminin aynı gün içinde birkaç kez alınması önlenmek istenilmiştir. Fakat soruşturma aşamasında yemin eden tanığın, kovuşturma aşamasına geçildiğinde yeniden yemin etmesi zarurettir (Albayrak, 2010, s. 98).

CMK'nın 51. Maddesine göre tanık olarak beyanına müracaat edildiğinde yeminsiz olarak dinlenilmesinin imkânı varken yine de yemin ederek beyanına başvurulmuş tanığın ikinci defa beyanına başvurulması durumunda, tanığın bu defa yemin etmek istememesi durumunda nasıl bir uygulama yapılacağı ile alakalı yasada açık izahat yoktur. Kanaatimize göre mevzu bahis durumda, tanığa daha önce olan yemini

hatırlatılmış olsa da tanığın ikinci beyanına ilişkin yemininden vazgeçilmesinin mümkün olması gerekir. Çünkü beyan verse bile çekinmeye yönelik sebebe göre tanıklık yapmaktan çekinme fırsatının tanığa verilmesi halinde, aynı fırsatın yemin açısından da tanığa verilmesi gerekir diye düşünmekteyiz.

4.5.3. Madde hükmünün uygulanış safhası

Tanığın yeniden dinlenmesinin ima ettiği safha, aynen devam eden muhakeme aşamasıdır. Bu açıdan değerlendirildiğinde tanık soruşturma safhasında yemini etmişse, bu madde hükmüne göre önceki yemininin kendisine hatırlatılmasıyla yetinilmeyecek, kovuşturma aşamasında aynı yeminle ilgili olarak yeniden yemin etmesi istenecektir. Tanık, devam eden soruşturma veya kovuşturma aşamasındayken ikinci kez dinlenmesi halinde bu madde hükmü tatbik edilecektir. Dolayısıyla, soruşturmanın safhasında dinlenilen bir tanığın kovuşturmanın safhasında dinlenmesi halinde, başka bir safhadan söz edileceği için tanığın yeniden yemin etmesi gerekir; bir önceki yemini hatırlatmak yetmez. Ancak aynı safhada ikinci kez tanık dinlenirse önceki yeminin hatırlatılması mümkün olacaktır (Turhan, 2020, s. 387).

Yargılamaya konu olay hakkında dosyanın temyiz incelemesi için temyiz mahkemesine gönderilmiş olması ve bozma kararı ile yeniden mahkemeye gönderilmesi halinde, ortada henüz kesinleşmiş bir karar bulunmadığından, aynı safhada olması kabul edildiğinden, tanığın ikinci defa dinlenmesi durumunda ilgili maddenin hükmü uyarınca yemini bir kez daha alınmayarak ettiği önceki yemin hatırlatması yapılarak yetinilebilir. Öte yandan, nihai karara varıldıktan sonra yargılamanın yenilenmesi durumunda, karar kesinleşeceğinden, yani kovuşturmanın süreci de bitmiş olacağından; kanaatimizce söz konusu durumda tanığın dinlenmesi tekrardan yapılıyorsa yeniden yeminin alınması gerekir. Anılan maddenin hükmü aynı safhaya işaret etmektedir, eğer safha değişirse tekrardan yeminin alınması gerekmektedir. Davayı bozmaya yönelik karardan sonra tanık dinleniyorsa yemine yönelik hatırlatmanın yapılması yeterli olacaktır. Çünkü söz konusu davada hüküm verilmediğinden karar kesinleşmediği için halen aynı aşamadır. Yargıtay da aynı görüştedir. Ancak yargılamanın yenilenmesi durumunda kesinleşmiş hüküm olduğundan bu aşamada yeniden dinlenecek olan tanığın yeniden yemin etmesi gerekir (Erem, 1978, s. 7; Yılmaz, 2017, s. 85).

Davaların birleşmesi veya ayrılması halinde; bazıları yeminin tekrar edilmesi gerektiğini belirtirken, bazıları önceki yeminin hatırlatılması durumunu kâfi görmüşlerdir. CMK'da yer alan madde 223, duruşma sürecinin bittiğinin ilanı ile beraber kararın verileceğini düzenlemekte ve ne çeşit bir kararın hüküm olduğu hususunu açıklığa kavuşturmaktadır. Fakat bunların arasında davaların birleştirilmesi veya ayrılması kararları bulunmamaktadır (Kurt, 2014, s. 23).

4.6. Tanığa Öncelikle Sorulması Gereken Konular

4.6.1. Sorulacak sorular ve muhteviyatı

CMK'da 58. madde tanığa önce hangi soruların sorulacağını düzenler. Maddenin birinci bölümüne göre bir tanık; önce ad, soyad, yaş, iş ve ikamet yeri, iş veya geçici ikamet yerine ait adres ile telefon numarası sorulmaktadır. Bunun gibi soruların sorulması ile tanığın kim olduğunun belirlenmesi amaçlanmaktadır. Tanığın adının ve soyadının sorulması; söz konusu kişinin olaya tanık olup olmadığı teyit edilmiş olur ve ardından kimlik bilgileri belirlendikten sonra yerleşimine ve iletişime ait bilgiler istenir (Altundiş, 2022 s. 54).

Söz konusu soruların sorularak tanığın konu hakkında gerçek beyan vermesi çok önemlidir. Çünkü bu konuda vereceği bilginin güvenilirliği, ikinci bir dinleme durumunda şahsa yönelik yapılması gereken davetin kendisine doğrudan ulaşmasına yönelik bilgi temin edilecek böylece zorla getirilip oluşabilecek masraf yükünün kendisine yüklenilmesine yönelik tedbirlerin uygulanmasının önüne geçilecektir. Bu tanığa ek olarak, özellikle şüpheli, sanık veya mağdurla olan ilişkisi başta olmak üzere tanıklığına ne kadar inandırıcılık kazandırılabilceği ve ifadesine ne ölçüde güven verilebileceği konusunda hâkime ışıktutacak sorular sorulur. Bu sorular, tanıklığın güvenilirliğinin genel bir resmini sunar. Kuşkusuz taraflarla ilişkisi tespit edilen bir tanığın ifadesi, diğer tanıkların ifadeleriyle olası çelişkilerin veya tutarsızlıkların değerlendirilmesinde önemli veriler sağlayacaktır. Kanun koyucu, bu şekilde soru sorulabilmesinin önünü açarak, delillerin güvenilirliğinin değerlendirilmesi için de bir altyapı sağlamaya çalışmıştır. Aslında bu tür sorular, soruşturma veya kovuşturma makamlarını doğrudan ifadenin değeri hakkında bir sonuca götürmeyecektir. Nitekim Yargıtay'ın bu konudaki kararları örnek niteliğindedir (Yurtcan, 2019, s. 409; Çetin, 2022, s. 101-102).

Bir tanığın kimliğini tespit etmek için soru sormak gerekirken, hâkim veya savcı onun taraflarla ilişkisi ve ifadesinin sıhhati hakkında soru sormakta serbesttir. Tanık yabancı ise, o zaman hangi dili konuştuğunu da milliyetinden sorulmalıdır. Zira tanığın Türkçe dilini layıkıyla bilememesi durumunda, tanığın bildiği şeyleri kendi dilinde, kendini layıkıyla dile getirebileceği şekilde izah etmesi maddi gerçekliğin meydana çıkarılması açısından çok önemlidir. Bu nedenle tanık yabancı ise uyuğu ile hangi dili konuştuğu sorularak kendisine bir tercüman yardımı sağlanması da mümkündür. Çünkü tanığın ifadesinin maddi gerçeklik açısından sadece sözlü olarak alındığı dikkate alındığında, tanığın düşüncelerini anladığı bir dille tam olarak ifade edebilmesine zemin hazırlamak gerekir. Bu husus, yabancı bir tanığa uyuğu ile hangi dili konuştuğu sorulurken bir gerekliliktir; kendini layıkıyla anlatabileceği bir dili kullanmaya yönelik tercümanın yardımını kullanmak şeklinde faydalı destek almasını sağlayacaktır (Özkan, 2010, s. 40).

4.6.2. Tanığın cevaplarının gerçeği yansıtmaması veya yanıt vermeme durumları

Tanığın, kimliği ile alakalı sorulara doğru yanıt verme yükümlülüğü bulunmaktadır. Aksi takdirde, bu beyanın zabıt kâtibince tutanağa geçirilmesi sonucunda düzenlenmiş olan resmî belge ile yalan yere beyanat suçu oluşacaktır. Fakat tanığın başından doğru söylememe iradesinin mevcudiyeti ispatlandığı hallerde, kimlik bilgilerini doğru beyan etmeme durumunda; yalan yer yapılan tanıklık durumunun suç olduğu hususu göz önüne alındığında bu tür davranışlar TCK 268. maddeye atıfta bulunularak iftira suçunu da beraberinde getirecektir. Tanığın kim olduğuyula ilgili soruları yanıtlamaktan çekinme hakkı yoktur. Tanık, kimliğiyle ilgili soruları yanıtlamadığı takdirde CMK madde 60 uyarınca disiplin hapsi işlemine tabi tutulacaktır (Küçükay, 2017, s. 467).

4.7. Tanığa Söylenmesi Gereken Hususlar ve Sorulması Gerekli Sorular

CMK'da yer alan madde 59, tanığa ne sorulacağı ile neler söyleneceğini düzenlemekte olup; tanığın beyanı alınmadan evvel tanıklığını vereceği vakayla alakalı şahsına bilgilendirme yapılır. Söz konusu bilgilendirme hâkim tarafından ya da mahkemenin başkanınca yapılacaktır. Cumhuriyet savcısının adı mahkemede zikredilmemekle beraber, niteliği itibariyle soruşturma aşamasında bu bilgilerin verilmesi uygun

olduğundan Cumhuriyet savcılıkları da söz konusu bilgilendirme işlemini yapabileceklerdir (Centel ve Zafer, 2022, s. 242).

Söz konusu bilgilendirmeyi yapmak önem arz etmektedir, zira tanığın ne tür bildiği hususları makam huzurunda vereceği hususunda hiçbir fikri bulunmamaktadır. Olayın üzerinden belli bir süre geçmiş olması ve sadece akılda kalanları aktarma ihtiyacının birlikte değerlendirilmesi dikkate alındığında; gereksiz ayrıntılardan mümkün olduğunca kaçınmak, tanıklığın inandırıcılığını sağlamaya hizmet eder. Bu gereklilik aynı zamanda tanığa hangi olaydan tanıklığına başvurulacağının bilgilendirilmesinde önem arz eder (Altundiş, 2022, s. 55).

Söz konusu bilgilendirmenin yapılması işlemi kanunun 58. maddesinin birinci fıkrasıyla beraber değerlendirilirse tanığa ait kimliğin ve iletişime ait bilgilerin alınması sonrası tatbik edilmesi uygunca bir hareket olup, uygulamanın şeklini gösterir. Zira tanıkların her biri olayda farklı yönler hakkında bilgi sahibi olabilir; başka bir deyişle, tüm tanıklara aynı sorular sorulamaz. Bunun için öncelikle sorguya çekilen kişinin ne tür bir tanık olduğunu belirlemeli, ardından hangi noktada bilgi istendiği aktarılmalıdır. Bunu yapmanın yolu, öncelikle tanığın kim olduğunu belirlemektir, bu nedenle bilgilendirme öncesinde tanığın kimliğinin belirlenmesi uygulamasında kurulan prosedür daha uygundur (Kurt, 2014, s. 29).

Tanığın bilgilendirilmesi üzerine hazır bulunan sanığın tanığa gösterilmesi öngörülmüştür. Sanığın hazır bulunmaması halinde tanığa yalnızca sanığın kimlik bilgisi bildirilecek olup, tanıkla sanık bireyin karşı karşıya getirilmesi zorunlu değildir. Bir tanığın ve bir şüphelinin veya sanığın ifadesi birbiriyle çeliştiğinde bir yüzleştirme yapılmaktadır (Çetin, 2022, s. 88). Yüzleşmenin temel amacı, tanıkların ifadelerinin gerçekliğini doğrulamaktır. Olayın niteliğine uygun olarak yüzleştirme yapılmalı, yüzleşmenin mümkün olmadığı durumlarda, gerekirse fotoğraflardan teşhisin yaptırılma işleminin gerçekleştirilmesi gerekir (Özen İnci, 2009, s. 110).

4.7.1. Söylenilecekler ile sorulacak hususların muhtevası

Tanıklardan tanıklık edecekleri konularla alakalı bildiklerini anlatmaları istenir. Duruşma sırasında tanığın sözü kesilmemelidir. Bu hüküm, tanığın sorgulanabileceği gerçeğini değiştirmez. AİHM, tanığa soru sorulmasına ve sanığın bu konuda eşit haklara sahip olmasına büyük önem vermektedir. Dolayısıyla, tanıkların sözlerinin

kesintisiz olarak devam etmesi adına kesintisiz soruların sorulması hakkının verilmemesi adil yargılanmaya yönelik hakkın ihlali anlamına gelir. Bu nedenledir ki anılan maddede ikinci fıkrada söz konusu husus düzenlenmiştir (Altundiş, 2022, s. 55). Muhakemeye taraf olmayan tanıkların olaya ilişkin bildiklerini anlatması, tanığın sürecin iç yüzünü araştıran ve adalet tesis etmeye uğraşan yargıya en önemli yardımcı olunması durumuna getirmektedir (Badem, 2021, s. 298).

Olaya yönelik bilgilerini aktaracak tanığın anlatımları bittikten sonra soru sorulabilmelidir. Mahkeme başkanınca veya hâkimce, savcı tarafından ve mahkeme üyelerince, katılan, davalı, katılanın avukatı ve sanık müdafî tarafından da tanığa sorular sorabilecek, fakat katılanlar veya sanıklar da mahkemenin başkanı veya hâkim vasıtasıyla sorularını sorabileceklerdir. Durumu bu şekilde düzenlemenin temelinde, tanığın sözünü keserek etkilenmesini ve aynı zamanda konsantrasyonunun bozulmasını önleme amacı vardır. Bu istenmeyen sonucun önüne geçmek için kanun koyucu, tanığın kesintisiz dinlenmesi gerektiğini emredici bir hüküm olarak belirlemiştir (Güngör, 2015, s. 314).

Tanık bildiklerini aynen söylemeli ve bildiklerini saklamamalıdır. Nitekim CMK'nın 53. maddesi gereğince bu hususlar kendisine dinlenmeden önce hatırlatılacaktır. Aksi halde tanık yalan yere yemin etmiş sayılır. Tanıklar bildikleri şeyleri açık ve doğru anlatmalıdırlar; ama söz konusu husus, bütün detayları olduğu şekliyle aktaracakları manasına gelmez. Tanık, ifade verirken sözünün kesilmemesi gereklidir. Söz konusu kaide, etkiden arınmış bir beyan elde etmek açısından son derece öneme haizdir. Beyanları esnasında tanıklara soru sorma ve müdahale, ifadenin içeriğini etkiler. Bunu önlemek için konuşma sırasında söz kesilmemeli, konuşmadan sonra gerekirse soru sorulmalıdır. Nitekim Kanun, tanıklık edilen konuyu aydınlatmak, tamamlamak ve bilgisinin dayandığı durumları layıkıyla değerlendirmek için tanığa ek sorular sorulabileceğini belirtmektedir (Özbek vd. 2022, s. 638).

Tanık, gördüğü veya işittiği olayı ya da beş duyusu aracılığıyla aldığı izlenimleri doğrudan bilgi sahibi olduğu olayı mahkeme, hâkim veya cumhuriyet savcısına duyuları aracılığıyla aldığı izlenimleri aktarmalıdır. Tanıklığın nesnelliği ilkesi denilen tanıklıkta aranan da tam olarak budur. Böylece tanık, olayla ilgili sahip olduğu bilgilerini tıpkı bir kamera gibi tarafsızca soruşturmacıya ya da savcılığa iletecek, ancak elde ettiği bilgileri kendi anlayışına göre yorumlayarak ifade etmeyecektir

(Kaplan, 2011, s. 6).

Ceza Muhakemesi Kanunu'nda yer alan madde 210'a göre, bir davada tek delil bir tanığın ifadesi ise, o tanığın mahkemede kesinlikle dinlenmesi gerekir; bu durumda daha öncesinde yapılmış dinlemeye yönelik duruşma tutanağının okunması, dinlenme yerine geçmez. Kanunun bu hükmü, bir olaya ait tek delilinin tek bir tanığın beyanı olduğu şeklinde anlaşılmamalıdır. Tanık ifadesi dışında sanığın ikrar, bilirkişi görüşü gibi deliller olsa bile tanığın dinlenmesi gerekir (Köse, 2019, s. 188).

Tanığın duruşmaya katılamayacağı veya yerleşim yerinin uzaklığından dolayı duruşma salonunda bulunmasının zor olduğu anlaşılırsa erken dinleme yapılabilir ve tanık ifadesi alınabilir. Bu sırada tarafların da hazır bulunmaları mümkündür. CMK madde 180/5 gereğince, tanığın mahkeme ile doğrudan muhataplığının sağlanacağı ve tarafların beyanlara direkt vakıf olmasının sağlanacağı ayrıca gerektiğinde tanığa soru sorma imkânı olması açısından SEGBİS yardımıyla tanığın dinlenmesi daha uygun olacağından hareketle bu tür davalarda tanığın SEGBİS ile dinlenilmesinin daha yerinde olacağı kanaatindeyiz (Altundiş, 2022, s. 52).

4.7.2. Tanığa ait beyanların açıklığa kavuşturulması

CMK'da yer alan madde 59 fıkra 2 hükmü, tanığa ayrıca sorular sorulabileceğini belirtmektedir. Tanığa yöneltilen sorularla tanığın beyanının doğruluğunu kontrol etme ve tanığın olayla ilgili bildiklerini ortaya çıkarma amaçlanmaktadır. Kural olarak, açıklama tamamlanana kadar hiçbir soru sorulmaz, böylece tanıklar bildiklerini şaşırtmadan, özgürce ve etkilenmeden söyleyebilirler. Bu nedenle, öncelikle tanığın olayla ilgili bildiği her şeyi tam ve özgürce söylemesine izin verilmelidir. Tanık, tanıkların tanık olduğu şeyleri bildiğini söyledikten sonra, mahkeme başkanının veya hâkimin tanık olduğu şeyleri açıklığa kavuşturmak, tamamlamak ve bilgilerinin olduğu durumları değerlendirmek için tanığa sorular sorulabilir. (CMK madde 59). Daha sonra CMK 216. maddede belirtilen usule göre, duruşmaya katılan savcı, avukat veya vekil, duruşma disiplinine göre doğrudan tanığa soru sorabilir. Sanık ve katılan da mahkeme başkanı veya hâkim aracılığıyla da soru sorabilir (CMK Madde 201) (Köse, 2019, s. 193).

CMK Madde 215'de de tanığın beyanından sonra taraflara beyana itirazları olup olmadığı sorulacaktır. Bu her iki madde birbiri ile kesişmekte ve hukukta çekişmeli

yargılama ve sözlülük ilkelerinin bir yansıması olarak yer almaktadır. CMK madde 59'un birinci fıkrası dikkate alındığında, tanık sözü kesilmeden beyan verebilecek ve ardından bu beyanlarına açıklık getirmek için sorular sorulabilecektir. Bu bakımdan madde 59 içeriği ile madde 215 içeriğine bakıldığında aralarında ince bir farkın olduğu görülmektedir. Tanıkların beyanları çerçevesinde taraf konumunda olanların tıpkı kendilerinin tezlerini ortaya koymalarına yönelik beyanları madde 215'de açıklanmaktayken; diğer madde kapsamındaysa yeni bir tezin ortaya sürülmesi değil, tanığın verdiği beyanın şerh edilerek etraflıca iyice anlaşılabilir olmasına yöneliktir (Öztürk, 2021, s. 503; Yılmaz, 2017, s. 93).

Bir tanığı sorgularken yönlendirici sorulardan kaçınılmalıdır. Aksi halde tanık kendisinden istenen cevaba yönlendirilir. Tanığa sorulacak sorular tanımlayıcı olmalıdır. Bu sorular, ifadede bir çelişki olması durumunda çelişkiyi ortadan kaldırmaya, belirsiz noktaları netleştirmeye, eksik noktaları tamamlamaya ve aydınlatıcı bilgiler elde etmeye yönelik olmalıdır. Mahkeme, kişinin daha önce hiç olmadığı kadar heyecanını ve tanığın psikolojisini dikkate alarak tanığa uygun bir şekilde sorular sormalıdır. Tanığı korkutucu, öğüt vermenin ötesine geçecek, paniğe ve paniğe yol açacak şekilde soru sormaktan kaçınılmalıdır. Tanık için rahat bir ortam oluşturulmalı ve iletişim kurması için teşvik edilmelidir. Bu nedenle tanığa sorular nazik ve hassas bir şekilde sorulmalı, gergin ve saldırgan davranışlardan kaçınılmalıdır. "Tekrar düşünün, bundan kesinlikle emin misiniz, gerçekten anlattıklarınızı gördünüz mü, sözlerinizin anlamını anlıyor musunuz?" şeklinde soruların sorulması, tanığın şüphe içinde olduğunu düşünerek hafızasında karışıklığa neden olabilir. Böylesi bir durumda olan tanık, hafızasının doğruluğundan, algıladıklarının netliğinden şüphe etmeye başlar; inancı sarsılmaya ve artık belirsizlik halini kabul etmeye, hatta asılsız bir hatayı kabul etmeye dönebilir (Öztürk, 2021, s. 505; Köse, 2019, ss. 193-194).

4.8. Tanıklık Konumundan ve Yemin Etmekten Gerekçesiz Çekinmeler

Tanık beyanları, önemli hakikatlere varmak için öneme haiz delildir ve belirtilen öneminden dolayı tanık olma da bir kamu görevi mahiyetindedir. Belirtilen önemden dolayı tanıktan istisnai durumlar dışında bildiği hususları gerçekliğiyle anlatması istenmiş olup, ifadeleri ise yemin ettirilerek pekiştirilmektedir. Ancak hem tanık beyanı hem de yemin etmenin bazı sosyal ve hayati gerçeklere dayalı istisnaları

bulunmaktadır. Bahse konu istisnai durumlar haricinde tanıkların beyanda bulunmamak veya yemini etmemek şeklinde seçenekleri bulunmamaktadır. CMK'da yer alan madde 60 ise; kanuni bir gerekçe bulunmaksızın tanıklık yapmaktan veya yemin etmekten çekinmek hallerinde yapılacak işlemleri düzenlemektedir. Bu açıdan, haklı bir gerekçe bulunmaksızın tanıklık yapmaktan ya da yemin etme işleminden gerekçesiz çekinen kişi, bu görevlerini yerine getirmemesinden kaynaklanan masraflara katlanır. İlaveten disiplin hapsi de verilebilecektir (Köse, 2019, s. 182).

4.8.1. Disiplin hapsinin mahiyeti

CMK madde 60/1'de; yasal bir gerekçe olmadan tanıklıktan veya yeminden çekinen tanığın, yemin edene veya tanıklık yapana değin disiplin hapsine çarptırılacağı hüküm altına alınmıştır. Maddenin gerekçesinde disiplin cezasının önleyici niteliği, yargılamanın düzen ve disiplininin sağlanmasına ilişkin getirilen hükümlerle duruşmanın düzen ve disiplinin ihlaline yol açabilecek olayların önlenmesi amaçlanmaktadır (Çakar, 2017, ss. 417-418).

Ceza Muhakemesi Kanunu madde 60/1 uyarınca, bir tanığın kendisine yöneltilen sorulara cevap vermekten kaçınması veya sebepsiz yemin etmekten çekinirse, tanığa yönelik hüküm verilinceye kadar ve "her halükârda üç ayı geçmemek üzere" disiplin cezası verilebilir. Sebepsiz yere tanıklıktan çekinme veya yemin etmekten sebepsiz yere çekinme halinde tatbik edilecek ilk tedbir disiplin hapsidir. Tanık dinlenmeden önce gerçeği söylemenin önemli olduğu, aksi takdirde yalan suçundan cezai yaptırımların uygulanacağı anlatılır (Çetin, 2022, s. 142).

Disiplin hapsinin uygulaması CMK'da yer alan 2. maddede ifade bulunmaktadır. CMK'da yer alan madde 2 fıkra 1-1'de yer alan düzenlemeye göre disiplin hapsi yaptırımı, kısmi düzeni sağlamak amacıyla cezalandırılması gereken bir eylem için uygulanan bir tür hapis uygulamasıdır. Disiplin cezası CMK madde 2'de kısmi bir düzeni koruma maksadıyla yaptırıma konu eylem dolayısıyla uygulanmaktadır. Disiplin hapsi alternatif cezaya çevrilemez, ön ödeme uygulamasına tabi bulunmamaktadır, tekerrüre esas teşkil etmemektedir, şartlı tahliyeye hükümleri de uygulanamaz, erteleme durumu olamaz ve adli sicil kayıtlarına da geçmez (Parlar, 2015, s. 6).

Kanunun gerekçesine bakıldığında kanundaki tanıma uygun olarak kısmi düzenin, örneğin mahkemenin disiplin, düzen ve yüceliği veya esenlik içinde yargılamanın yürütülmesi amacıyla uygun olarak mahkeme başkanı veya hâkim tarafından uygulanabileceği belirtilmektedir (Çakar, 2017, s. 428).

Disiplin hapsi uygulamasının ne kadar süreceği de Ceza Muhakemesi Kanunu madde 60'ın birinci fıkrasında belirtilmiştir. Disiplin cezası üç ayı geçmemek üzere bir süre için verilebilir, ancak bu sürenin üst limiti davada verilecek hükmün açıklamasında yer almaktadır. Diğer bir ifadeyle, üç aylık müddetin bitmesi veya söz konusu müddet bitmemiş olsa dahi davaya yönelik kararın çıkmış olması ihtimallerinden birinin gerçekleşmiş olması durumunda disiplin hapis uygulaması derhal kalkarak tanık serbest bırakılır. Kanun metninden disiplin hapsinin takdire bağlı olduğu anlaşılmaktadır (Çetin, 2022, ss. 141-142).

4.8.2. Oluşan giderlere hükmedilmesi

Ceza Muhakemesi Kanunu madde 60'ın birinci fıkrası uyarınca tanık, beyanda bulunmaktan veya yeminden çekinmekten dolayı meydana gelen giderleri ödemeye mahkûm edilecektir. Burada sadece beyanda bulunmada çekinmek ya da yeminden çekinmek durumları söz konusu yaptırımın tatbiki için kâfi değildir. Beyan vermekten çekinmenin veya yemin etmekten çekinmenin hiçbir meşru sebebe dayanmaması gerekir. Bir tanık, CMK'nın 45, 46 ve 48. maddeleri gereğince beyanda bulunmaktan kaçınırsa veya CMK'nın 50. maddesi gereğince yemin etmekten çekinirse, herhangi bir masraf yüklenilmeyecektir. Masraflar, tanığın sebep göstermeden beyanda bulunmayı veya yemin etmekten çekinmesi nedeniyle duruşmanın kesintiye uğraması nedeniyle yeniden duruşma ile bağlantılı olarak yapılacak masraflar olarak anlaşılmalıdır. Kanun metninde giderlerin yüklenilmesi konusunda emredici bir ifade yer almakta olup, hâkimin söz konusu durumda takdir yetkisi bulunmamaktadır (Tuncer, 2008, s. 15).

4.8.3. Hüküm uygulanmasına yetkisi olan makamlar

Bahse konu tedbirleri almada kimin yetkisinin bulunduğu Ceza Muhakemesi Kanunu madde 60'ın ikinci fıkrasında belirtilmiştir. Kovuşturma sürecinde bu kararı vermeye mahkeme yetkili olup, ayrıca naip hâkimin ve istinabe olunan hâkimin de mezkûr konuda yetkileri bulunmaktadır. Soruşturmanın sürecinde bu yetkiler savcıya veya

kolluğa verilmemiş olup, soruşturma aşamasında bu tedbirleri almaya sulh ceza hâkimi yetkili kılınmıştır (Mahmutoğlu, 2013, s. 45).

Tanık SEGBİS tarafından dinlenirse, aslında tanık, davanın asıl görüldüğü mahkemeyeyle direkt temas halinde olduğu için, gerekçesiz olarak tanıklıktan ve yemin etmekten de çekinmesi durumunda, bu fiillerini istinabe olunan mahkeme nezdinde değil, esas yürüten mahkemenin nezdinde ifa edilmiş olur. Uygulamalarda SEGBİS açısından istinabe olunan mahkemeye ait görev; zorunlu yazışmaların yapılması ve SEGBİS üzerinden tanığın asıl mahkeme ile temas halinde olmasının sağlanmasıdır. Bu nedenle anılan ihtimalde söz konusu önlemlere kararın verilmesinde yetkinin asıl mahkemesinde olduğunu, fakat söz konusu halde tanığın başka bir mahalde bulunması sebebiyle kararın tatbikinde istinabe olunan mahkeme kullanılacaktır.

4.8.4. Kanun yolu

CMK'nın 60/3. maddesinin son fıkrası izlenecek kanuni yolu düzenlemektedir. Bu düzenleme uyarınca, anılan madde kapsamında verilmiş olan disiplin hapis kararlarına yönelik itiraz etme yolu açık bulunmaktadır. İtiraz etme yalnızca bir disiplin hapsi için yapılır; meydana gelen masrafların karşılanması tedbirine karşı bu yol kapatılmıştır. Bu durumda hükümle birlikte hukuk yolunun yeniden incelenmesi için başvuruda bulunulması gerekecektir. CMK'nın 60/3. maddesinin son fıkrası gereği disiplin hapsine ilişkin kanuni yolun itiraz olduğu zımnen anlaşılmaktadır. Ancak bu tanım bile, itiraz usulünün nasıl uygulanacağını belirlemede yorumlamayı gerektirmektedir. CMK'nın 71, 124, 203. maddelerde disiplin hapsinin düzenlendiği ve 60. maddeye atıfta bulunulduğu fakat itirazda ne tür bir usulün tatbik edileceği hususunda açıklık bulunmamaktadır. Kanun gerekçesinin kanunun bir parçası olmadığı ve yorumlayıcı olarak değer taşıması sebebiyle tıpkı HMK muhtevasında yer alan disiplin hapsinin madde gerekçelerinde açıkça belirtildiği üzere CMK'da da disiplin hapsi ile ilgili açık bir hükmün yer almasının yarar sağlayacağı düşünülmektedir (Çakar, 2017, s. 423).

4.9. Tanığa Hükmedilecek Giderler ve Tazminatlar

CMK'da yer alan madde 61 hükmü; tanığa tazminatın ödenmesini ve masrafların ödenmesini düzenlemektedir. Tanıklık yapmak bir kamu görevi olduğundan, tanıklıklar önemli birer delil olduğundan ve tanıklık yapmak da zaman kaybına yol

açtığından, kişilerin tanıklıktan çekinmelerini engellemek devletin görevi olup; bu madde kapsamında şahıslar adına doğabilecek bu mağduriyetleri ortadan kaldırmayı herhangi bir maddi sıkıntı yaşamadan tanıklardan delil sunulması amaçlanmıştır (Parlar, 2015, s. 123).

Tanıklık yapma zorunlu olduğundan, bu görevin yerine getirilmesinde yapılan masraflar da Devlet tarafından karşılanmalıdır. Nitekim CMK madde 61 uyarınca bu konuda gerekli düzenlemeler yer almış olup; savcı veya mahkeme başkanı tarafından çağrıldığında ifade veren kişilere, ifade verme nedeniyle kaybedilen süre oranında tazminat ödenmektedir. Ayrıca, hazır bulunmaları halinde yol giderleri ile tanıklık için çağrıldıkları yerde barınma ve yemek giderleri de karşılanmaktadır. Bu masraflar, Devlet Hazinesi tarafından karşılanan yargılama giderler ile ilgilidir (Tuncer, 2019, s. 27).

4.9.1. Ödemenin yapılmasına dair hususlar

Verilecek tazminat ve ödenilecek giderler, tanığın zamanla orantılı kaybettiği bir meblağ olacaktır. Tanık ifade vermeye geldiyse yol, yemek ve konaklama masrafları da tazmin edilmelidir. Bu düzenlemeye göre, adliyeye başka bir yerden gelen tanığa sadece yemek, ibate ve yol giderleri ödenir. Adliyenin bitişiğinde oturan bir tanığın bu ödemelerden yararlanması gerekir. Bu masrafların miktarının da tanık tarafından belgelenmesi gerekir. CMK madde 61'in ikinci fıkrası uyarınca yapılan bu ödemelerin resim, harç ve vergilere tabi olmaması sağlanmıştır (Noyan, 2005, s. 194).

Sanık, 1412 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun geçerlilik süresi içinde teminatı yatırmak şartıyla, tanığını mahkemeye bizzat getirirse; bu durum tanık beyanının olayın aydınlatılmasına katkı sağlamış olması halinde, sanığın yaptığı bu masraflar 213. madde gereğince devlet tarafından karşılanacaktı, ancak bu hüküm 5271 sayılı CMK'da yer almamaktadır. Bu açıdan eski kanun düzenlemesinin hükmünün, sanığın savunmasının hazırlanması hususunda gerekli kolaylıkların sağlanması açısından daha uygun olduğu kanaatindeyiz. Ayrıca tanığın nezaketle muamele görme hakkı vardır. Tanık olarak ifade veren hiç kimseye saygısız davranılmamalıdır. Tanıklığın toplum tarafından bir yük olarak görülmesinin nedeni, tanıklara kötü muamele edilmesi ve tazminat seviyesinin düşük olması yatmaktadır. Bu algıyı kırmak için tanıklara iyi davranılmalı ve tazminat miktarı artırılmalıdır (Karamercan, 2018, s. 165).

Ceza yargılamasında, yargılamaya hazırlık döneminde, tanık dinlenmesi talebi reddedilen sanık veya katılımcı, dinlenmesini istediği kişileri tanık olarak yanında getirebilir (CMK madde 178). Sanık veya katılan tarafından getirilen tanıklara tazminat ödenmesine yönelik bir hüküm yoktur. Bu durumda sanık veya katılanın beraberinde getirdiği tanıklar için yaptığı giderler, yargılamanın sonuna kadar bu kişiler üzerinde kalan mahkeme giderleri arasında yer almaktadır. Bu durum savunma hazırlamak için gerekli koşullara sahip olma hakkını ihlal edici mahiyettedir (AİHS Madde 6/3b). Bahse konu masraflar, yargılama gideri adı altında mahkûm olan sanığa yükletilmesi kanaatindeyiz.

4.9.2. Ödemelerin yapılmasında karar verici yetkisi olan makamlar

CMK’da yer alan madde 178 gereğince giderlerin ödenmesine yönelik; soruşturmanın safhasında Cumhuriyet savcısı, kovuşturmanın safhasında hâkimler veya mahkemenin başkanları yetkili kılınmıştır.

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Tanıklık çok eski bir delil türü olmasına rağmen ceza yargılamasında hala çok önemli bir yer tutmaktadır. Tanıklık, genellikle iddia edilen ve suç teşkil eden bir eylemi kanıtlamak için kullanılır. Delil türlerinden biri olan tanıklık, CMK'nın 43. ve 61. maddelerinde düzenlenmiştir. Kanunun söz konusu bu düzenlemelerinde tanıkların soruşturma ve kovuşturma makamlarına çağırılma esasları yer almıştır. Tanığın aynı zamanda kamu görevlisi sayılması sonucunda, yapılan görevin önemi nedeniyle çağrı yapılması gerekir ve buna uyulmaması durumu kişinin zorla getirilmesiyle sonuçlanacaktır. Zorla getirmenin belirli bir süre için de olsa kişiyi özgürlüğünden yoksun bırakan bir tedbir olduğu göz önünde bulundurulduğunda, onu başlatan prosedür ayrıntılarıyla ele alınmıştır.

Tanıklıkla ilgili olarak, Cumhurbaşkanı'nın temsil makamı pozisyonu dikkate alındığında kendisine tanıklık yapma noktasında hiç kimseye sunulmayan çok geniş yelpazede seçeneklerin verildiği görülmektedir. Böylesi bir istisnai prosedür ise AİHM kapsamında da makul kabul edilmektedir.

Kanun koyucu, bir tanığın yakın ilişkilerinden kaynaklanan durumu sebebiyle bazı kişiler adına tanıklıkta bulunmasının sakıncalı olabileceğini öngörerek, maddi gerçekliğe ulaşacak yoldan sapmamak namına bu durumda tanıklara çekinmeye yönelik hakları da veren düzenlemeler yapmıştır. Toplumumuzda var olan bir gerçeklik olan dini nikahlı evlilik müesseseleri açısından kanunda bir düzenleme olmaması tartışmalı bir konu olarak ortada durmaktadır. Bu konunun yeniden ele alınarak gerekli düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

Tanığa herhangi bir mali sıkıntı yaşatmadan tanık olarak görevini layıkıyla yerine getirebilmesi için belirli ücretler ödeneceği hükme bağlanmıştır. Bu hükmün uygulamada neredeyse hiç tatbik edilemediği, ancak tanık hakları açısından önemli olan bu hükmün layıkıyla önünün açılması, düşük olan ücretlerin iyileştirilmesine yönelik çalışmaların yapılması, tanıklığın bu hakkının gerçek manada hayata geçirilmesi adına CMK'da gerekli düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

Tanık beyanı, tanığı dinleyerek alınır. CMK madde 210/1 gereğince olayın delili bir tanığın ifadesinden oluşuyorsa, bu tanığın bir mahkeme oturumunda düzenlenmiş tutanağın ya da yazılı açıklamaların okunması durumunun dinleme olgusunun yerini

alamayacağı ifade edilmektedir. CMK madde 210'daki "mutlaka dinlenir" ifadesi, bu kuralın olaya ilişkin delilin tek tanık olmasıyla sınırlı olduğu gerçekliğini yaratmaktadır. CMK'nın 211. maddesinde zikredilen istisnalar kapsamında, örneğin, bir tanığın ölümü veya akıl hastalığı veya nerede olduğunun bilinmesinin imkansızlığı gibi durumlarda, daha önce tutanağa kaydedilmiş beyanların okunması, olayın tek delilinin bir tanığın beyanı olması hususu kabul görmemeli ve tanığın duruşmada kesinlikle dinlenmesi gerekmektedir. Tanıklık eden tek tanık ölmüşse veya başka bir nedenle duruşmaya katılması imkansızsa, mahkeme başka deliller bulmalı, ancak bir sonuca varamazsa sanığı beraat ettirmelidir (Doğan, 2023k, ss. 1-3).

CMK Madde 60/4'de disiplin hapsi kararına karşı itiraz edilebileceği ifade edilmekle birlikte kimlerin buna itiraz edebilecekleri hususu açık değildir. Söz konusu madde uyarınca yalnızca disiplin hapsine karşı itiraz edilme hakkının verildiği, ancak giderlere hükmedilmesine yönelik herhangi bir itiraz hakkının verilmediği görülmektedir. Bu husus tanığın özgürlüğüne, malvarlığına ya da diğer haklarına müdahale oluşturmakta olup, savcı, hâkim veya mahkeme kararlarına karşı açıkça itiraz hakkı tanıyan usulün burada belirtilenler dahil nasıl uygulanacağı hususlarında etraflıca bir düzenlemenin yapılması gerekmektedir.

CMK madde Madde 51/1 'de tanıklıktan çekinme hakkına haiz olup tanıklıktan çekinmeyenlere "yemin verip vermemek hâkim veya mahkemenin takdirine bağlıdır" şeklindeki düzenlemede yetkili makamın hâkim veya mahkeme olduğu zikredilmektedir. Söz konusu maddenin içeriğinde yalnızca hâkimden veya mahkemeden bahsedilmiş olduğunun görüldüğü, tanıklıktan çekinme hakkına haiz olanların Cumhuriyet savcısınca dinlemesi esnasında yeminden çekinme haklarının olup olmaması noktasında bir soruyu ortaya çıkarmaktadır. Kanaatimize göre tanıklıktan çekinmeyen tanıkların yeminli ya da yeminsiz dinlenilmesi noktasında Cumhuriyet savcılarının da takdir yetkileri bulunmaktadır. Söz konusu madde muhteviyatında bu makamlara Cumhuriyet savcılarından da dahil edilmemiş olması kanun koyucunun bilinçli bir tercihi olmayıp sehven unutmadan kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu nedenle bu maddeye Cumhuriyet savcılarından da eklenmesi gerekmektedir.

Tanıklık yapmaktan veya yemin vermekten çekinen tanığı, tanıklık yapmaya veya yemin vermeye zorlanması maksadıyla verilecek disiplin hapsi uygulamasından sonra tekrar disiplin hapsi verilip verilmeyeceği konusunun, CMK madde 60/3'de anlaşılması zor bir şekilde düzenlendiği görülmektedir. Söz konusu madde düzenlemesinden amaçlanan husus aslında, Tanıklık yapmaktan veya yemin vermekten çekinen tanığa aynı soruşturma veya kovuşturma kapsamında ya da konusu aynı suçu oluşturan başka bir dava kapsamında aynı tanık hakkında toplamda en fazla üç ay süre ile disiplin hapsi verilebilecek olmasıdır. Bu nedenle anılan CMK madde 60/3 hükmünün bu ifadeyi tam anlatacak biçimde yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

Basın Kanunu, gazetecilerin tanıklıktan çekinme durumunu düzenler. Bunun nedeni, basın faaliyetlerinin ancak haber kaynaklarının gizliliğinin garanti altına alındığı bir ortamda etkin bir şekilde yürütülebilmesidir. Basın Kanunu muhtevasında anonimlik hakkının bir neticesi olsa gerek, tanıklıktan çekinme hakkı sadece haber kaynaklarının açıklanması noktasında sınırlı seviyede düzenlenmiştir. Bu hakkın CMK kapsamında düzenlenmesi daha doğru olacaktır.

Kanun koyucunun iradesinin tersine gizli tanık uygulaması yaygınlaştırılmamalıdır. Yürürlükte olan yasa tanıkların gizli dinlenmesine izin veriyor da olsa tanıkların açık duruşma ortamında sanık ve müdafinin huzurunda dinlenmesinin önü açılmalıdır. Öte yandan, gizli tanıklıkta tanığın kimliğinin gizlenmesi, tanığın verdiği ifadelerin mahkemede savunma makamınca tartışılmaması, savunma makamına elverişli fırsatların verilmemesi ve tanıklık yaptıkları hususlarla alakalı gizli tanıklara soru yöneltilememesi hususları silahların eşitliği ve çelişmeli yargılama prensibiyle uyuşmamakta olup, bu konuda gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Adalet Bakanlığı. (2023). *Aday Memur Hazırlayıcı Eğitimi: Ceza Muhakemesi Hukuku Ders Notu-6*. Adalet Bakanlığı, Eğitim Dairesi Başkanlığı, Ankara. Erişim: <https://edb.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/26620201539387-CEZAMUHAKEMES%C4%B0HUKUKU.pdf>
- Adıyaman, E. T. (2022). *Medenî usûl hukukunda tanıklıktan çekinme hakkı* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Altınbaş Üniversitesi.
- Akil, C. ve Özler, E. (2018). Tanıklık Beyanının Delil Değerinin Değerlendirilmesi Hakkında Bir İnceleme (Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun 25.02.2015 Tarihli Kararının Değerlendirilmesi). *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 9(34), 61-73.
- Aksan, M. (2003). Ceza Muhakemesi İşlemlerinde Hazır Bulunma. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11(1-2), 165-197.
- Aktaş, B. (2020). Yalan Tanıklık Suçu (TCK m. 272). *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 17(3), 1-64.
- Akyazan, A. E. (2011). *Ceza Muhakemesi Hukukunda Doğrudan Soru Yönelme*. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Alagüney, A. H. (2023). Ceza Yargısı Duruşmalarında Ses ve Görüntü Kaydı Alınmasının Aleniyet İlkesi Çerçevesinde Değerlendirilmesi. *Eskişehir Barosu Dergisi*, 8(1), 89-105.
- Albayrak, M. (2010). *Notlu, Atıflı Uygulamalı Ceza Muhakemesi Kanunu*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Altundiş, C. (2022). *Ceza muhakemesi hukukunda tanıklık* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Çankaya Üniversitesi.
- Arıcan, M. (2023). *Ceza Muhakemesi Hukukunda İfade Alma ve Sorgu*. Erişim: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/262714>
- Arlı, D. (2023). *Güncel Yargıtay Kararlarıyla Bir Ceza Muhakemesi Uygulaması Olan Zorla Getirme Kararı*. Erişim: <https://www.hukukihaber.net/guncel-yargitay-kararlariyla-bir-ceza-muhakemesi-uygulamasi-olan-zorla-getirme-karari>
- Arslan, A. (2022). *Ceza Muhakemesinde Tanıklık ve Gizli Tanık*. Erişim: <https://www.arslanavukatlikburosusu.com/ceza-muhakemesinde-taniklik-ve-gizli-tanik>
- Arslan, Ç. (2011). İstihbaratın Ceza Muhakemesi Hukukunda Kullanımı. *Fasikül Hukuk Dergisi*, 3(22), 10-14.
- Arslan, M. (2015). Yalan Tanıklık Suçunda Gerçeğe Aykırılık. *Ceza Hukuku Dergisi*, 10(28), 261-281.

- Arslan, Z. (2022). *Adil Yargılanma Güvencesi Olarak Silahların Eşitliği İlkesi*. Erişim: <https://www.anayasa.gov.tr/tr/baskan/konusmalar/adil-yargilanma-guvencesi-olarak-silahlarin-esitligi-ilkesi>
- Aslan, T.Ş. (2012). *Yalan tanıklık suçu* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Aşkın, U. (2021). Hekimin Sır Saklama Yükümlülüğü ile Suçu Bildirmeme Suçu Arasındaki İlişki. *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11(2), 1368-1394.
- Avcı, M. (2010). *Osmanlı Ceza Hukuku: Genel Hükümler*. Konya: Mimoza Yayınları.
- Avşar, E. (2021). Ceza Muhakemesinde Tanık Beyanının Tartışılması ve Değerlendirilmesi. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 2021(154), 41-95.
- Aydın, A. H. (2010). Ceza Hukukunda Kamu Görevlisi Kavramı. *Ankara Barosu Dergisi*, (1), 109-128.
- Aydos, O. S. (2000). Yeni Medenî Kanun’a Göre Evlat Edinme. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4(2), 1-23.
- Badem, S. (2021). Ceza Muhakemesi Hukukunda Tanık. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, (45), 289-326.
- Başbüyük, İ. (2013). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (m. 6/3-c) Kapsamında Müdafî Yardımından Yararlanma Hakkı. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 19(2), 1339-1372.
- Bayazıt, Ş. (2023). *Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK) Madde 44 Çağrıya Uymayan Tanıklar*. Erişim: <https://avomerbayazit.com/ceza-muhakemesi-kanunu-cmk-madde-44-cagriya-uymayan-taniklar/>
- Bayzit, C. Ş. (2010). Gizli Tanık. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 25(101), 103-166.
- Uzun, T. B. (2016). Türk Medenî Kanunu’na göre velâyetin kullanılması ve çocuğun yüksek (üstün) yararı ilkesi doğrultusunda boşanmada ve evlilik dışı ilişkide birlikte velâyet modeli. *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, 6(1), 135-166.
- Bozalan, M. N. (2020). *Ceza Muhakemesi Hukukunda tanık ve beyanının güvenilirliği* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Karadeniz Teknik Üniversitesi.
- Bozdağ, A. ve Sarıusta, K. (2017). Ceza Yargılamasında Mağdurun Beyanı ve Delil Değeri. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 8(2), 573-602.
- Bozkurt, M. A. (2019). *Ceza muhakemesi hukukunda tanıklık* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Kırıkkale Üniversitesi.
- Cansız, M. (2017). *Bir ispat aracı olarak ceza muhakemesinde anonim tanıklık* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi.

- Centel, N. ve Zafer, H. (2022). *Ceza Muhakemesi Hukuku*. 21. Basım. İstanbul: Beta Yayınları.
- Ceylan, S. (2012). *Hukuk Ders Notları*. İstanbul: Kariyer Merkezi Eğitim.
- Çakar, O. (2017). Hukuk Muhakemeleri Kanundaki Ceza Muhakemesi Hükümleri Özelinde Disiplin Hapsi. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, (32), 411-433.
- Çalışkan, S. (2019). *Soruşturma Aşamasında Yapılan İşlemlerin Tutanağa Bağlanması*. Erişim: <https://www.hukukihaber.net/sorusturma-asamasinda-yapilan-islemlerin-tutanaga-baglanmasi>
- Çelik, L. M. (2017). Meslek Kurallarında Avukatın Özen Yükümlülüğü, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 72, 338-350.
- Çelikkaya, S. D. (2019). *Ceza muhakemesinde SEGBİS (Ses ve Görüntü Bilişim Sistemi)* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Yeditepe Üniversitesi.
- Çetin, H. P. (2022). *Ceza muhakemesi hukukunda tanıklık* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Çankaya Üniversitesi.
- Çolak, H. ve Taşkın, M. (2007). *Ceza Muhakemesi Şerhi*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Değirmenci, O. (2009). Ceza Muhakemesinde Tehlike İçinde Bulunan Tanığın Korunması. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (83), 73-122.
- Doğan, B. (2023a). Yemin Verilmeyen Tanıklar CMK Madde 50. Erişim: <https://barandogan.av.tr/blog/mevzuat/cmk-madde-50-yemin-verilmeyen-taniklar.html>
- Doğan, B. (2023b). Tanıkların Çağrılması. Erişim: <https://barandogan.av.tr/blog/mevzuat/cmk-madde-43-taniklarin-cagrilmasi.html>
- Doğan, B. (2023c). Meslek ve Sürekli Uğraşları Sebebiyle Tanıklıktan Çekinme CMK Madde 46. Erişim: <https://barandogan.av.tr/blog/mevzuat/cmk-madde-46-meslek-ve-surekli-ugrasilari-sebebiyle-tanikliktan-cekinme.html>
- Doğan, B. (2023d). Meslek ve Sürekli Uğraşları Sebebiyle Tanıklıktan Çekinme. Erişim: <https://barandogan.av.tr/blog/mevzuat/cmk-madde-43-taniklarin-cagrilmasi.html>
- Doğan, B. (2023e). Doğrudan Soru Yönelme CMK Madde 201. Erişim: <https://barandogan.av.tr/blog/mevzuat/cmk-madde-201-dogrudan-soru-yoneltme.html>
- Doğan, B. (2023f). Teşhis ve Yüzleştirme işlemi. Erişim: <https://barandogan.av.tr/blog/ceza-hukuku/teshis-ve-yuzlestirme-islemi-nasil-yapilir.html>

- Doğan, B. (2023g). Sanığın Savunma Delillerinin Toplanması İstemi CMK Madde 177. Erişim: <https://barandogan.av.tr/blog/mevzuat/cmk-madde-177-sanigin-savunma-delillerinin-toplanmasi-istemi.html>
- Doğan, B. (2023h). Tanığa Görevinin Önemini Anlatma CMK Madde 53. Erişim: <https://barandogan.av.tr/blog/mevzuat/cmk-madde-53-taniga-gorevinin-onemini-anlatma.html>
- Doğan, B. (2023ı). Ceza Muhakemesinde Tanıklık ve Gizli Tanık. Erişim: <https://barandogan.av.tr/blog/ceza-hukuku/tanik.html>
- Doğan, B. (2023i). Tanıklıktan Çekinme. Erişim: <https://barandogan.av.tr/blog/mevzuat/cmk-madde-43-taniklarin-cagrilmasi.html>
- Doğan, B. (2023j). Tanıklıktan Çekinme Sebebinin Bildirilmesi CMK Madde 49. Erişim: <https://barandogan.av.tr/blog/mevzuat/cmk-madde-49-tanikliktan-cekinme-sebebinin-bildirilmesi.html>
- Doğan, B. (2023k). Duruşmada Okunmayacak Belgeler CMK Madde 210. Erişim: <https://barandogan.av.tr/blog/mevzuat/cmk-madde-210-durusmada-okunmayacak-belgeler.html>
- Döner, İ. (1996). *Yargıtay kararları ışığında Ceza Muhakemesi Hukukunda tanıklık* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Dülger, M. V. (2022). *Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Mevzuatı*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Erem, F. (1978). *Diyalektik Açından Ceza Yargılaması*. Ankara: Işın Yayınları.
- Ermumcu, O. (2009). Hâkimin Çekinmesi ve Reddi. *Adalet Akademisi Dergisi*, 5, 123-158.
- Ersan, A. (2013). Suç İşlemek Amacıyla Örgüt Kurma Suçu (TCK md. 220). *Journal of Istanbul University Law Faculty*, 71(1), 381-409.
- Erşahin, H. (2006). *Türkiye'de organize suçluluk ve tanıklıkta karşılaşılan sorunlar* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Dicle Üniversitesi.
- Feyzioğlu, M. (1996). *Ceza Muhakemesi Hukukunda Tanıklık*. Ankara: US-A Yayıncılık.
- Feyzioğlu, M. (1998). *Tanıklık ve Dürüst Muhakeme*. Ankara: US-A Yayıncılık.
- Gökçen, A., Balcı, M., Alşahin, M. E. ve Çakır, K. (2023). *Ceza Muhakemesi Hukuku*. 7. Basım. Ankara: Adalet Yayınları.
- Güngör, D. (2015). Ceza muhakemesinde tanık beyanının delil değeri üzerine bazı tespit ve değerlendirmeler. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 6(2), 307-318.

- Hafızoğulları Z. (2012). Ceza Hukuku Düzeninde Devlet Sırrı. *Hacettepe Hukuk Fak. Dergisi*, 2(2), 172-177.
- Hafızoğulları Z. ve Özen, M. (2010). Türk Ceza Hukukunda Devlet Sırrına Genel Bir Bakış. *Ankara Barosu Dergisi*, 68(1), 21-30.
- İçer, Z. (2012). Yalan Tanıklık Suçu (TCK m. 272). *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 18(1), 179-226.
- İncekaş, S. (2023). *Ceza Muhakemesi Kanunu Madde 177*. Erişim: <https://av-saimincekas.com/cmk/ceza-muhakemesi-kanunu-madde-177/>
- Kaplan, M. (2011). *Karşılaştırmalı hukukta ve Türk ceza hukukunda anonim tanıklık* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Bahçeşehir Üniversitesi.
- Kara, Z. (2011). Anonim Kulaktan Duyma Tanıklık ve Adil Yargılama Hakkı. *Fasikül Hukuk Dergisi*, 3(14), 44-46.
- Karamercan, F. (2018). Medeni Usul Hukukunda Tanık ve Tanıklık. *Ankara Barosu Dergisi*, 76(3), 151-191.
- Kardaş, H. Ü. ve Çingi, M. (2014). *Ceza Muhakemesi Kanunu*. İstanbul: Legal Yayıncılık.
- Kır, F. (2021). Yalan Tanıklık Suçu (TCK m. 272) ve Etkin Pişmanlık. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 70(3), 1107-1132.
- Kitapçıoğlu Yüksel, T. (2018). Meslek ve Sürekli Uğraşları Sebebiyle Tanıklıktan Çekinme Yükümlülüğü Altındaki Kişilerin Suçu Bildirme Yükümlülüğü. *Ceza Hukuku Dergisi*, 13(38), 193-215.
- Köken, E. (2016). Resmi Belgenin Düzenlenmesinde Yalan Beyan Suçu. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, (28), 85-102.
- Köse, M. (2019). Ceza Muhakemesinde Tanık Beyanının Delil Olarak Değerlendirilmesi. *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 14(1), 175-209.
- Kunter, N., Yenisey, F. ve Nuhoğlu, A. (2010). *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*. 18. Baskı. Ankara: Beta Yayınları.
- Kurt, D. (2014). *Ceza yargılamasında tanıklık* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Niğde Üniversitesi.
- Kurtoğlu, T. (2021). Ceza Yargılamasında Duruşmada Hazır Bulunması Gereken Kişiler ve Duruşma Düzeni. *NKÜ Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2021(2), 453-484
- Küçükay, A. (2017). Tanık İfadesi ve Çapraz Sorgu Psikolojik Bir Bakış. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, (32), 435-464.

- Mahmutoğlu, F. S. (2013). Ceza Yargılamasında Katılanın, Aynı Zamanda CMK 45. Maddede Öngörülen Kişilerden Biri Olması Halinde, Tanıklıktan Çekilme Hakkını Kullanıp Kullanamayacağı Sorunu. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 19(2), 191-210.
- Meran, N. (2015). *Ceza Muhakemesi Kanunu Uygulama Rehberi*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Nuhoğlu, A. ve Yenisey, F. (2023). *Ceza Muhakemesi Hukuku Başvuru Kitabı*. 8. Baskı. İstanbul: Bilge Yayınevi.
- Onar, A. O. (2022). *Bir ispat aracı olarak ceza muhakemesinde gizli tanıklık* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Medipol Üniversitesi.
- Önder, A. (2011). Ceza Muhakemeleri Hukukunda Şahitlikten Çekinme Hakkı. *Journal of İstanbul University Law Faculty*, 29(4), 876-932.
- Öntan, Y. (2011). *Ceza muhakemesi hukukunda bilirkişilik* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Özbek, V. Ö., Doğan, K. & Bacaksız, P. (2023). *Ceza Muhakemesi Hukuku*. 13. Baskı. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Özbek, V. Ö., Kanbur, M. N., Bacaksız, P., Doğan, K. ve Tepe, İ. (2017). *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Özen İnci, Z. (2009). Ceza Muhakemesi Hukukunda Teşhis. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 85, 105-106.
- Özkan, A. M. (2010). *Ceza muhakemesi hukuku açısından tanıklık* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Dicle Üniversitesi.
- Öztürk, B. (2010). Anonim (Gizli) Tanıklık Tek Başına Mahkumiyete Yeter mi? *Fasikül Hukuk Dergisi*, 2(5), 6-7.
- Öztürk, B. (2021). *Ceza Muhakemesi Hukuku: Ana Hatlarıyla*. 8. Basım. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Sarıyar, B. (2022). *Ceza muhakemesi hukukunda tanıklıktan çekinme hakkı* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Yaşar Üniversitesi Lisansüstü.
- Serdar, H. (2020). *Alesta Ceza Muhakemesi Hukuku*. İstanbul: Astana Yayınları.
- Sevük, H. Y. (2006). Ceza Muhakemesi Hukukunda Bilirkişilik. *Journal of İstanbul University Law Faculty*, 64(1), 49-107.
- Soyaslan, D. (2020). *Ceza Muhakemesi Hukuku*. 8. Basım. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Şahin, B. ve Şen, E. (2022). *Ceza Muhakemesinde Çağrı, Zorla Getirme ve Yakalama*. Erişim: <https://sen.av.tr/tr/makale/ceza-muhakemesinde-cagri-zorla-getirme-ve-yakalama>

- Şahin, C. (2002). Türk Hukukunda Tanık Koruma Hükümlerinin Değerlendirilmesi. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 6(2), 1-33.
- Şahin, C. ve Göktürk, N. (2021). *Ceza Muhakemesi Hukuku-II*. 11. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Şen, E. ve Serdar, C. (2023). Ceza Muhakemesinde Tanık Dinlenirken Uyulması Gereken Usul Kuralları. *Terazi Hukuk Dergisi*, 18(197), 164-170.
- Taner, T. (1955). *Ceza Muhakemeleri Usulü*. 3. Basım. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Taşkın Adıyaman, E. (2022). Medeni usul hukukunda tanıklıktan çekinme hakkı [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Altınbaş Üniversitesi.
- Tatar, E. (2013). Gizli Tanık. *Ankara Barosu Dergisi*, (4), 283-296.
- Tekcan, M.M. (2023). *Kendisi veya Yakınları Aleyhine Tanıklıktan Çekinme CMK Madde 48*. Erişim: <https://www.meldamervetekcan.com/kendisi-veya-yakinlari-aleyhine-tanikliktan-cekinme/>
- Tırtır, M. (2019). *Kolluk Dışındaki Kişilerin Delil Toplaması*. Erişim: <https://mustafatirtir.com/kolluk-disindaki-kisilerin-delil-toplamasi/>
- Tosun, Ö. (1984). *Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri Cilt 1: Genel Kısım*. İstanbul: Acar Matbaacılık Tesisleri.
- Tunçer, A. İ. (2019). *Yalan tanıklık suçu* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Turgut, B. (2010). *Ceza muhakemesinde tanıkların korunması* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Turhan, F. (2020). Ceza Muhakemesinde Şüpheli veya Sanığın Yakınlarının Tanıklıktan Çekinme Hakkı- Kapsamı, Koşulları ve Sonuçları Hakkında Bir Değerlendirme. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 28(3), 1383-1427.
- Turhan, F. (2020). Tanıklara Yemin Verilmesine İlişkin Ceza Muhakemesi Kanunu Hükümlerinin Eleştirel Bir Değerlendirmesi. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 24(4), 359-410.
- Ülgen, C. (2005). *Ceza Muhakemesi Kanunu Son Değişiklikler İşlenmiş*. İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları.
- Ünver, Y. ve Hakeri, H. (2023). *Ceza Muhakemesi Hukuku*. 6. Basım. Ankara: Adalet Yayınları.
- Yalvaç, G. (2005). *Ceza Muhakemesi Kanunu & Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun*. Ankara: Adalet Yayınevi.

- Yargıtay. (2010). *Yargıtay 4. Ceza Dairesi- 2008/16187 E., 2010/13537 K.* Erişim: <https://karararama.yargitay.gov.tr/>
- Yargıtay. (2014a). *Yargıtay 9. Hukuk Dairesi- 2014/37066 E., 2016/7732 K.* Erişim: <https://karararama.yargitay.gov.tr/>
- Yargıtay. (2014b). *Yargıtay 13. Ceza Dairesi- 2014/21537 E., 2015/9398 K.* Erişim: <https://karararama.yargitay.gov.tr/>
- Yargıtay. (2015a). *Yargıtay 21 Ceza Dairesi- 2015/2379 E., 2015/3619 K.* Erişim: <https://karararama.yargitay.gov.tr/>
- Yargıtay. (2015b). *Yargıtay 3. Ceza Dairesi- 2015/3437 E., 2015/20266 K.* Erişim: <https://karararama.yargitay.gov.tr/>
- Yargıtay. (2019). *Yargıtay 8. Ceza Dairesi- 2019/8239 E., 2022/6124 K.* Erişim: <https://karararama.yargitay.gov.tr/>
- Yaşar, Y. (2013). Ceza Muhakemesi Hukukunda Gizli Tanıklık. *e-akademi.org*, 133, 1-42.
- Yavuz, Y. A. ve Özar, S. (2015). *5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Yazıcı, S. (2011). Tanık Koruma. *Terazi Hukuk Dergisi*, 6(61), 28-41.
- Yerdelen, E. (2019). CEZA Muhakemesinde Video konferans Yönteminin (SEGBİS) Kullanımı. *Bilişim Hukuku Dergisi*, 1(2), 271-287.
- Yıldız, A. K. (2006). Ceza Muhakemesi Hukukunda Bilirkişilik. *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 10(3-4), 273-345.
- Yılmaz, M. (2017). *Ceza muhakemesi hukukunda tanıklık* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Bahçeşehir Üniversitesi.
- Yılmaz, Z. (2005). *5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yurtcan, E. (2015). *CMK Şerhi*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Yurtcan, E. (2019). *Ceza Yargılaması Hukuku*. 16. Basım. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

ÖZGEÇMİŞ

Esraa Raad NAYYEF ALJBARA; İlk ve orta öğrenimini Irak Bağdat'ta tamamladı. Yüksek öğretim hayatını ise hem Irak hem de Türkiye'de bulunan üniversitelerde devam ettirdi. *Önce*; Irak'ta Bağdat Üniversitesi İşletme ve Ekonomi Fakültesi Kamu Yönetimi bölümünden 2006 yılında mezun oldu. *Sonra*; 2010 yılında katıldığı Irak Bağdat'ta bulunan Dijlah University College Hukuk Fakültesi'nde eğitime başladı ve 2014 yılında mezun oldu. *Daha sonra*; Irak'ta Bağdat Üniversitesi İşletme ve Ekonomi Fakültesi Stratejik Planlama bölümünden 2015 yılında Yüksek Lisans Derecesi alarak mezun oldu. *En sonunda*; 2020 yılında Türkiye'de Yalova Üniversitesi Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yüksek Lisans Enstitüsü'nde yüksek lisans eğitime başladı ve 2023 yılında kamu hukuku alanında Yüksek Lisans Derecesi aldı.

TEZDEN TÜRETİLEN YAYIN VE ESERLER

DİĞER YAYIN VE ESERLER

Nayyef Aljbara E. R. (2015). Endüstriyel Pazarı Bölümlere Ayırmak için Pazarlama Stratejileri. *Yüksek Lisans Tezi*. Bağdat Üniversitesi, İşletme ve Ekonomi Fakültesi, Stratejik Planlama Bölümü. Bağdat.